

Luett. uiver

Hanke Rekr 28.11.02

PM;

Mj. - nro 1/20

PORVOONJOEN YLÄJUOKSUN HISTORIALLISTEN KOHTEIDEN INVENTOINTI

Hollola, Lahti, Orimattila

Merja Uotila
Lahden kaupunginmuseo
Päijät-Hämeen maakuntamuseo
2002

Rahoitus
Euroopan Unionin Aluekehitysrahasto
Opetusministeriö
Lahden kaupunki
Orimattilan kaupunki
Hollolan kunta

uiverit, kummit, Hollola

1. Johdanto

Lahden kaupunginmuseon arkeologian yksikkö suoritti Porvoonjoen yläjuoksun historiallisten kohteiden inventointia 30.4. - 10.5. ja 2.7. - 12.7. 2002 välisenä aikana. Jälkitöitä suoritettiin touko-, kesä- ja heinäkuussa. Historiallisten kohteiden inventointi kuuluu osana EU-projektia "Porvoonjoen asutustutkimus - kansallismaiseman syntyvaiheet ja tulevaisuus". Projektin rahoitus on tullut Euroopan Unionin Aluekehitysrahastolta, Opetusministeriöltä sekä Lahden ja Orimattilan kaupungeilta ja Hollolan kunnalta. Inventointiin kuuluvia arkistotöitä oli tehty jo aikaisemmin syyskuussa 2001 ja keväällä 2002 ja tähän liittyi raportti Porvoon yläjuoksun historiallisia kohteita.

Inventoinnista vastasi FM Merja Uotila. Toukokuussa oli työssä mukana fil.yo. Tuomas Takala ja heinäkuussa miljöösuunnittelija AMK Carita Uronen. Lisäksi FL Hannu Takala ja fil.yo. Anssi Malinen osallistuivat inventointiin päivän ajan. Kartat on tehnyt HuK Tea Tanskanen ja miljöösuunnittelija AMK Carita Uronen on osallistunut myös jälkitöihin.

Inventoinnin lähtökohtana oli aikaisemmin valmistunut raportti mahdollisista kohteista. Siinä kohteita oli etsitty pääasiassa vanhan karttamateriaalin perusteella. Lisäksi aluetta koskevasta kirjallisuudesta etsittiin tietoja mahdollisista muinaisjäännöksistä tai historiallisesti arvokkaita kohteista. Paikallisten asukkaiden tiedonannot johtivat muutaman uuden kohteen löytymiseen.

Koska kohteita on etsitty karttojen perusteella, inventointikohteet painottuivat tiettyihin ryhmiin, kuten vesimyllyihin ja siltoihin. Myös vanhempia käytöstä poistuneita asuinpaikkoja etsittiin. Nykyinen asutus sijaitsee vielä vanhoilla kylätonteilla muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta, joten kylätontteja ei ole erikseen inventoitu.

Inventointimenetelmät olivat pääasiassa tiettyjen ennalta määrättyjen kohteiden pintapuolista tarkastelua. Inventoinnin kulusta kertoo liite nro 1 inventointipäiväkirja, josta selviää myös löytämättä jääneet kohteet. Pintapoimintaa harjoitettiin vain muutamassa kohteessa ja koe-kuoppia tai kairauksia ei tehty lainkaan. Talteen otettiin yksi löytö. Kohteesta otettiin valokuvia ja tehtiin sanallinen kuvaus kohteen sijainnista ja luonteesta. Joistakin kohteista piirrettiin luonnospiirros sanallisen kuvauksen avuksi. Myöhemmin jälkitöissä kohteen historiaa selvitettiin pääasiassa eri ikäisten karttamateriaalien perusteella. Kiinteistötiedot saatiin maanmittauslaitokselta, omistaja- ja osoitetiedot väestörekisterikeskuksesta.

Millään alueella ei systemaattisesti etsitty uusia kohteita, vaan inventointi oli kartoilta löytyneiden mahdollisten kohteiden tarkastamista. Tämä jättää paljon tilaa myöhemmille inventoinneille. Inventoinnin kohteena eivät olleet pelkästään muinaisjäännökset vaan myös kulttuurihistoriallisesti arvokkaita kohteita on otettu mukaan. Tämä tarkoittaa lähinnä siltojen ja historiallisten tielinjausten inventointia.

Kohteena olivat tietyt Porvoonjokilaakson yläjuoksun kyläalueet Lahden ja Orimattilan kaupungeissa sekä Hollolan kunnassa. Kyläalueita olivat Herrala, Näsäkkä ja Hahmajärvi Hollolassa, Okeroisten alueet Hollolassa ja Lahdessa, Renkomäki ja Järvenpää Lahdessa sekä Pennala, Virenoja, Viljamaa, Pakaa, Niemenkylä, Viljaniemi, Tönnö, Karkkula, Sammalisto, Terriniemi, Mallusjoki ja Ruha Orimattilassa.

Sisällys

	Sivu
1. Johdanto	1
2. Lähteet	2
2.1. Karttamateriaali	2
2.2. Muut lähteet	3
3. Kohdeluettelo	4
4. Alueen taustahistoriaa	6
5. Hollola	7
6. Lahti	19
7. Orimattila	32
8. Lopuksi	92

Liitteet 6 kpl

Inventointipäiväkirja

Negatiiviluettelo

Diapositiiviluettelo

Löytöluettelo

Kopiot pinnakkaisista

Mustavalkokuvat

2. Lähteet

2.1 Karttamateriaali

Tutkimusalueelta on muutamasta kylästä tehty tai säilynyt vanhaa karttamateriaalia. Okeroisten Alikylän kartta on vuodelta 1692, Hahmajärven kyläkartta 1693 ja Terriniemen kartanon kartta vuodelta 1693. Mallusjoen ja Ruhan alueet käsittävä kyläkartta on n. 1700-luvun alusta. Nämä kartat on tehty verotusta varten, joten niiden sisältöön ovat vaikuttaneet verotukseen liittyvät seikat, kuten kylän peltoalueiden koko ja maaomistusten verotusarvo.

Tutkimusalue kuului Suomalaisen rekognosointiprikaatin eteläiseen osastoon ja näin sieltä on 1700-luvun lopulta valmistettuja sotilaskarttoja. Kartat on julkaistu pienennöksinä teoksessa Kuninkaankartasto Suomesta 1776-1794. Orimattilan ja Hollolan kartat ovat peräisin todennäköisesti kartoituksen alkuvaiheesta, koska alue oli tuolloin rajaseutua. Kartat tehtiin sotilaskäyttöön, joten kulkureittien ja siltojen merkintä oli tärkeää. Lisäksi karttoihin täytyi ohjeiden mukaan merkitä myllyt. Kuninkaankartastossa on myös useita torppamerkintöjä, joita ei ole isojakokarttoihin aina merkitty.

Alueen isojakokartat ovat Hilla Tarjanteen erillisen raportin, Porvoonjoen maisemainventointi, Maankäytön historian tutkimus, mukaan yhdistetty nykyisiin kaavakarttoihin. Tämä koskee kuitenkin vain kylätonttialueita. Esimerkiksi tielinjauksia ei voida kaikin kohdin tämän raportin avulla tutkia. Isojakokartat valmistettiin tiettyä tarkoitusta, maan jakamista ja kylätonttien laajentamista varten. Näin isojakokarttoihin ei ollut syytä merkitä kaikkia maaomistuksia, esimerkiksi torppia jätettiin merkitsemättä. Lisäksi kaikkia isojakokarttoja ei ole tällä alueella säilynyt tai ne ovat paikoitellen hyvin huonokuntoisia.

Tarkasteluun on otettu mukaan 1800-luvun karttamateriaalista kaksi karttaryhmää. Pitäjänkartastoa on tällä alueella alettu pitää vuodesta 1844 lähtien. Pitäjänkartat tehtiin aikaisempien geometrinen mittauksen perusteella, mutta uusien mittauksen valmistuttua ne lisättiin pitäjänkarttaan liimaamalla vanhan kartan päälle uusia karttaosioita. Tämä hankaloittaa karttamateriaalin käsittelyä, koska muutosten ajoittaminen on hyvin vaikeaa. Käytännössä nämä kartat kuvaavat 1800-luvun puolivälin tienoota. Toinen nyt käytetty karttaryhmä ovat venäläiset topografikartat, jotka on tällä alueella mitattu 1870-luvulla. Kartat ovat painettuja ja ne pohjautuvat aikaisempiin mittauksiin. Kartat ovat kuitenkin väritetty 1900-luvulla.

Tarkasteluun on otettu mukaan 1900-luvun kartoista lähinnä 1920-luvulla valmistuneet taloudelliset kartat. Lisäksi alueelta on muutama 1930- ja 1940-luvulla valmistunut topografinen kartan, joiden tiedot on otettu mukaan. Taloudelliset kartat ovat mittakaavassa 1:100 000 ja topografiset kartat 1:20 000. Näistä on tarkastettu pääasiassa myllyjen toiminnan jatkumista tai asuintonttien säilymistä.

Lisäksi muutamista kohteista on tehty erilliskarttoja. Myllyjen tarkastuksiin yms. liittyy pieni-mittakaavaista karttamateriaalia 1800- ja 1900-luvuilta, joita ei kuitenkaan ole kuin muutamasta kohteesta. Näistä kartoista otetut kopiot on liitetty tämän raportin mukaan.

Pääosaa karttamateriaalista säilytetään Kansallisarkistossa. Siellä ovat alkuperäiset 1600-luvun verokartat, jotka saatiin käyttöön Jyväskylän yliopiston digitaalisesta karttakokoelmasta.

ta. Kansallisarkistossa säilytetään myös isojakokarttojen kaksoiskappaleita ja 1800-luvun karttamateriaalia. Tämän projektin yhteydessä 1800-luvun karttamateriaali ja erilliskartat kuvattiin digitaalisesti. Suomen taloudellista karttaa ja 1900-luvun topografisia karttoja säilytetään mm. Maanmittauslaitoksen kartta-arkistossa.

2.2 Lähdekirjallisuus ja muut lähderyhmät

Varhaisinta kirjallista tietoa alueesta saa 1400-luvun tuomiokirjasta, jossa on rajamerkintöjä, jotka ovat voimassa vielä tänäkin päivänä. Myös tuomiokirjoista 1600-luvulta lähtien saa tietoja alueen rajamerkinnoista. Tätä työtä varten ei ole kuitenkaan luettu alkuperäislähteinä muita kuin keskiaikaisia tuomiokirjaotteita.

Kirjallisuudessa tärkeintä osaa näyttelevät paikallishistoriat. Hollolan historia on kirjoitettu jo 1930-luvulla, mutta se on edelleen pätevä lähdeaineisto. Orimattilan pitäjänhistoria on 1920-luvulta. Se on kuitenkin uusittu ja laajennettu 1970- ja 1980-luvuilla. Myös kotiseutukirjallisuudesta on saatu hyödyllistä tietoa. Lisäksi muutama yksittäinen teos alueen historiasta on tuonut lisävaloa kohteiden historiaan. Käytetty kirjallisuus on merkitty kohdekuvauksiin.

Tiehallinnon silta-rekisteristä ja silta-arkistorekisteristä on siltatietoja, mutta siltojen varhaisempi historia on niissä huonosti arkistoitu.

Lisäksi muutamassa paikassa paikalliset asukkaat ovat olleet oppaina tai tiedonantajina. Tällöin kyse on useimmiten ollut paikallisista pienistä myllyistä, joita ei ole merkitty karttoihin ja joista ei muuten olisi saanut tietoa.

3. Kohdeluettelo

	Sivu
Hollola	7
1. Herralan Papulan vesimylly	8
2. Korpikylä Rautakorvenkallion hakkaus	10
3. Hahmajärven Likorannan hakkaus	11
4. Herralan Rajalankiven rajamerkki	12
5. Okeroinen Takamaan vesimylly	14
6. Okeroinen Vähäjoen vesimylly	16
Lahti	19
7. Renkomäen Simolan vesimylly	20
8. Okeroisten ja Renkomäen Patosilta	22
9. Renkomäen Vähäsilta	23
10. Okeroisten ja Renkomäen Kyläkunnantie	25
11. Renkomäen Ämmälän vesimylly	27
12. Järvenpään Pipon vesimylly	30
Orimattila	32
13. Keiturin Kivikallion louhos	34
14. Keiturin Hörkänkosken vesimylly	36
15. Luhtikylän Hallakosken vesimylly	40
16. Tuorakan Tuorakan vesimylly	41
17. Pennalan, Leitsamaan ja Virenojan Köylinkosken vesimylly	45
18. Leitsamaan Ilmakanotsan rajapaikka	49
19. Pennalan Pyssymäen taistelupaikka	51
20. Virenojan Myllykulman vesimylly	53
21. Viljamaan Kaukolan asuinpaikka	57
22. Tönnön Tönnön vesimyllyt ja saha	60
23. Terriniemen Hakoisten vesimylly	63
24. Terriniemen Hakoisten silta	65
25. Terriniemi Rotinkoski vesimylly	67
26. Karkkula Mimmakantöyryn asuinpaikka	69
27. Karkkulan Pakkamäen kivimuri	70
28. Karkkulan Lehmuksenmäen asuinpaikka	71
29. Karkkulan Palaojan vesimylly	72
30. Karkkulan Kuustjärvenojan vesimylly	74
31. Mallusjoen Mäkelän vesimylly	76
32. Mallusjoen Eskolan asuinpaikka	77
33. Mallusjoen Vanhatie	79
34. Mallusjoen Nenäkiven rajamerkki	82
35. Sarmaliston Sarmaliston vesimylly	84
36. Sarmaliston Mäenpään vesimylly	85
37. Sarmaliston Sarmalistsilta	86
38. Pakaan, Viljamaan ja Tönnön Karhukiven rajamerkki	88
39. Ruhan Ruhansilta	90

4. Alueen taustahistoriaa

Hollola on vanha Kaakkois-Hämeessä Vesijärven rannalla sijaitseva kantapitäjä noin sata kilometriä Helsingistä pohjoiseen. Lahti ja Orimattila ovat molemmat kuuluneet Suur-Hollolan alueeseen. Varhaisin kirjallinen maininta Hollolasta on vuodelta 1329. Hallintopitäjänä Hollola mainitaan ensi kerran vuonna 1458.

Tutkimusalueen kyliä on kuulunut Hollolan pitäjän Okeroisten ja Uskilan neljänneskuntaan¹, sekä Tennilän Korpikylän neljänneskuntaan. Neljänneskuntien ja niiden tytärylien avulla on voitu selvittää alueen asuttamissuuntia. Näin on päätelty asutuksen tulleen Orimattilan seudulle Hollolan, Tennilän ja Asikkalan kylistä, Mallusjärven alueelle mahdollisesti myös Uudelta- maalta.

Kirkollisesti alue on 1600-luvulle saakka ollut yhtenäinen kokonaisuus ja Hollolan emäseurakunnan alaisuudessa. Nykyinen Hollolan Pyhän Marian kirkko rakennettiin 1400-luvun lopulla Vesijärven rantaan. Tätä ennen kirkko on sijainnut Kirkk'ailan mäellä Kankaantaan vainioilla. Orimattila sai oman kirkon 1600-luvun alussa, kun ensimmäinen kirkko rakennettiin Viljamaan kylään. Lahti muodosti oman seurakunnan vasta 1800-luvun lopulla.

Alueen tiestö on vanhaa perua. Hollolan halkaisee Ylinen Viipurintie, joka kulkee tutkimusalueen pohjoispuolelta. Okeroisista lähtevää Porvoontietä pidetään myös keskiaikaisena, vaikka varhaisin maininta siitä on vasta vuodelta 1595 Viljamaan kylästä. Talviteistä varhaisin maininta on Lahden ja Malluksen välisestä tiestä 1400-luvulta. Tutkimusalueen länsilaitaa on halkonut vanha ja vielä 1900-luvun alussa käytössä ollut talvitie. Kyliä on yhdistänyt toisiinsa teiden ja polkujen verkosto.

---

¹Pitäjät olivat jakautuneet neljään eri neljänneskuntaan, eli verotusalueeseen, jotka yhteisesti vastasivat tietystä veromäärästä.

5. Hollola

Hollolasta Herralan, Näsäkän ja Hahmajärven kylät kuuluvat tutkimusalueeseen. Lisäksi Okeroisten kylä, joka nykyään kuuluu osittain Lahden kaupungille, on tarkastelun kohteena. Okeroisissa suoritettiin samana keväänä arkeologinen prospektointi.

Hahmajärven seutu oli Hollolan takamaata. Hahmajärvi mainitaan ensimmäisen kerran vuonna 1539, kun pitäjän ensimmäinen taloluettelo kirjoitettiin. Näsäkstä varhaisin merkintä on vuodelta 1543 ja Herralan yksinäistalosta vasta 1613. Asutus tällä alueella oli varsin vähäistä, ja ensimmäinen virallinen tie alueelle saatiin vasta vuonna 1835, kun hätäaputöinä tehty tie valmistui. Alueen läpi meni kuitenkin talvitie, jolla liikuttiin vielä 1900-luvun alussa. Talvitie meni Hahmajärven kylän läpi ja kylän toinen talo, Maattola, oli kulkijoiden majapaikkana. Talvitie jatkoi täältä matkaansa Orimattilan puolelle Tuorakan ja Luhtikylän kautta naapuripitäjän Mäntsälän Levantoon ja sieltä eteenpäin kohti Porvoota. Alueen luonne muuttui vuonna 1869 valmistuneen, kylän alueen halki kulkeneen, rautatien myötä. Varsinkin Herralan kylä kasvoi rautatien ansiosta.

Hahmajärven eli Maattolan kylä sijaitsee Hahmajärven eteläosassa. Herralan kylä on Hahmajärven itäpuolella ja Näsäkän kylä Hahmajärven etelärannasta 1 km verran lounaaseen.

Okeroinen oli Hollolan alueen mahtikyliä. Siellä oli keskiajan lopussa yli 20 taloa. Varhaisin maininta Okeroisista on jo vuodelta 1403. Muutenkin okerolaisista on paljon mainintoja keskiaikaisissa tuomiokirjoissa. Okeroisilla oli myös omia erämaita Iitin Vuolenkoskella. Okeroisten rajat tulivat keskiajalla moneen kertaan tarkastetuiksi ja muilla kylillä ei ollut maaomistuksia Okeroisten kylän alueella. Kaikki nämä seikat puhuvat pitkäaikaisen asutuksen puolesta.

Okeroisten kylä oli jakautunut kahtia, pohjoiseen Alikylään ja eteläiseen Ylikylään. Kyläalueen läpi kulki Porvooseen johtava tie, joka kulki Alikylän halki ja Ylikylän sivuitse. Nykyään nimitykset ovat hivenen toisenlaisia. Porvoonjoki jakaa kylän pohjoiseen Ylä-Okeroiseen ja eteläiseen Ala-Okeroiseen.

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Hollola	Herrala	Papula	2133 11 Herrala	6754 88 2579 96

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
teollisuuskohteet vesivoimalat	uusi aika	1	2

Tila ja Rno
Herralankeskus 1:316

Maanomistaja
Hollolan kunta
Virastotie 3, 15870 Hollola

Kohde ja ympäristö

Hahmajoessa, sen syvässä notkelmassa sijaitseva vesimyllyn paikka, joka on n. 50 m rautatiestä pohjoiseen. Hahmajoki oli tarkastuspäivänä keväällä n.2 metriä leveä vuolas joki. Paikalla on pieni koski ja jokea reunustavat kivivallit. Rautatienpuoleisella, eteläisellä penkalla on muutama iso kivi. Kylän puoleisella rannalla on epämääräinen matala maansekainen kivi-roykkiö, n. 15 x 10 m. Sen takana on lasku-uoman tapainen syvennys, jonka jälkeen on pieni tasanne. Myllyraunion yläpuolella on mahdollisesti kulkenut tie.

Kohteen historia

Varhaisimmassa myllyluettelossa ei mainita Hahmajärven myllyä. Myllyä ei ole myöskään merkitty vuoden 1693 Hahmajärven karttaan. Kuninkaankartaston ja isojakokarttojen mukaan myllyn voi sijoittaa tälle paikalle 1700-luvun lopusta lähtien. Vuonna 1765 mainitaan Papulan ja Herralan pieni kotitarvemylly sahan katselmuksen yhteydessä. Mylly hävisi karttojen perusteella tältä paikalta 1800-luvun lopulla.

Hahmajoessa on ollut useampi eriaikainen mylly. Nykyisen sillan vieressä oli Hahmajärven puolella Papulan mylly, joka vuonna 1908 muutti Herralan puolelle. Tätä myllyä kutsuttiin Saarisen myllyksi. Herralan entinen mylly oli vähän alempana kuin Papulan mylly. Herralan myllyyn liittyi patolammikko ja tämän myllyn toiminta loppui viime vuosisadan puolella. E. Keskitalon perimätiedon mukaan Hahmajoessa olivat Herralan ja Papulan myllyt. Papulan mylly, joka oli Hahmajärven kylän myllynä, oli Keskitalon mukaan vanhempi. Molemmat myllyt olivat jalkamyllyjä. Kun omat myllyt eivät olleet toiminnasta, Hahmajärveltä käytiin Tuorakan myllyssä jauhattamassa viljaa.

Lähikohteet

Vuohikosken saha sijaitsi vuosina 1765-1850 samassa joessa, n 1 km ylempänä.

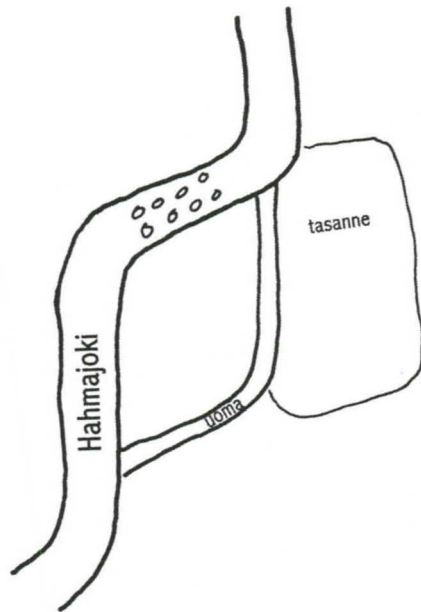
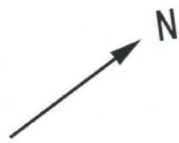
Kirjallisuus

Keskitalo, E. Perintätietoja Herralan seudulta. 1923, käsikirjoitus, Hollolan kirjasto.
Koskinen, J. Herralan seudun asutuksen ja kehityksen vaiheita. 1950 Lahti.
Kuusi, S. Hollolan historia I. 1980 Kukkila.

Kuvat

neg. 130487   dia 32847, 32848

Papulan mylly
Luonnos
M. Uotila

Kunta Hollola	Kylä Korpikylä	Nimi Rautakorvenkallio	Peruskartta 2133 11 Herrala	x/y/z 6756 24 2578 86
-------------------------	--------------------------	----------------------------------	--	------------------------------------

Mj-laji hakkaukset	Ajoitus 1865	Lkm 1	Lk 2
------------------------------	------------------------	-----------------	----------------

Tila ja Rno
Rautala 10:27

Maanomistaja
Teurokoski Irma Maria
Tiilijärventie 1 A 10, 15870 Hollola
Lehtonen Marko Tapio
Järvi-Jussilantie 538, 16500 Herrala
Lehtonen Katja Maria
Fleminginkatu 18 A 3, 00510 Helsinki

Kohde ja ympäristö

Hahmajärven pohjoispäässä, sen länsirannalla kallioseinämaan hakatut merkinnät. Kolmeen osaan allekkain on hakattu numerot 1865, kirjaimet f. P. ja suora viiva. Kirjoitukset ovat 50 x 60 cm alueella, n. 0,5 cm syvyisiä. Alin viiva on noin metrin korkeudelta maanpinnasta. Nykyiseen järvenrantaan on matkaa n.7 metriä, mutta järvi on tältä kohdin pahoin umpeenkasvanut. Kallion vierestä kulkee polku ja polun ja kallion väliin jää vain muutama metri.

Kohteen historia

Paikallisten tiedonantajien (Kalervo Töyrylä, Riihimäki, Ahti Jokinen, Herrala) mukaan merkki olisi ollut radanrakentajien vedenkorkeusmerkki. Junaradan suunniteltiin alunperin kulkevan Hahmajärven poikki Hankaaseen, jotta voitaisiin kiertää Herralan hankalat kalliokohdat. Tätä varten Hahmajärven pinta mitattiin ja hakkauksen alin viiva olisi ollut silloisen veden korkeuden kohdalla. Hahmajärvi paljastui kuitenkin liian syväksi. Junarata valmistui vuonna 1869. Hahmajärveä on laskettu vuonna 1936, joten vedenkorkeusmerkki jäi korkeammalle kuin nykyinen vedenpinta.

Lähikohteet

Järven itärannalla on kiveen hakattu sahan vedenkorkeusmerkki. Katso seuraava kohde, Likoranta.

Kirjallisuus

Koskinen, J. Herralan seudun asutuksen ja kehityksen vaiheita. 1950 Lahti.

Kuvat

neg. 130547, 130548

dia 32896

Huom. Markus Hiekkänen Museovirastosta on Kalervo Töyrylän mukaan käynyt hänen kanssaan katsomassa paikkaa vuonna 1994.

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Hollola	Hahmajärvi	Likoranta	2133 11 Herrala	6756 30 2579 20

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
hakkaukset	uusi aika	1	2

Tila ja Rno
Joensuu 1:111

Maanomistaja
Vilen Arja Johanna
Kariniemenkatu 25 C, 15140 Lahti

Kohde ja ympäristö

Hahmajärven pohjoisosan itärannalle, n. 25 metriä Hahmajoen suusta etelään matalalle kal-liokumpareelle hakattu merkki. Merkki on 60 cm pitkä viiva, jonka keskeltä lähtee koh-tisuoraan 19 cm korkea viiva. Merkki on 1-2 cm leveä ja syvä. Kaiverrus on n. 30 cm maan-pinnasta. Hahmajärven rantaan on n. 5 metriä.

Kohteen historia

Paikalliset oppaat (Kalervo Töyrylä, Riihimäki, Ahti Jokinen, Herrala) kertoivat merkin liittyneen alueella 1760-1850-lukujen välisenä aikana vaikuttaneeseen Vuohikosken sahaan. Veden korkeuden piti olla tiettyinä päivinä tämän merkin tasolla. Sahalla oli Hahmajoessa omat padot, jotka aiheuttivat maanviljelijöille tulva-aikana ongelmia veden noustua kyläläis-ten niityille. Sahasta ja sen padoista valitettiin. Valitusten seurauksena sahan toiminnasta järjestettiin katselmuksia, joissa patojen toimintaa ja veden korkeutta määriteltiin tarkemmin. Hahmajokea on laskettu vuonna 1936.

Lähikohteet

Järven toisella puolella on Rautakorvenkallion hakkaus.

Kirjallisuus

Koskinen, J. Herralan seudun asutuksen ja kehityksen vaiheita. 1950 Lahti.
Kuusi, S. Hollolan historia II. 1980 Kukkila

Kuvat

neg. 130549   dia 32897

Huom. Markus Hiekkänen Museovirastosta on Kalervo Töyrylän mukaan käynyt hänen kanssaan katsomassa paikkaa vuonna 1994.

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Hollola	Herrala Hankaa	Rajalankivi	2133 11 Herrala	6755 66 2580 70

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
rajamerkit	historiallinen	1	1

Tila ja Rno
Koivisto 1:369

Kallela 1:64

Maanomistaja
Koivisto Matti Kalevi
Kaarelantie 8, 16500 Herrala
Mäkelä Pertti Vilho
Luhdantie 25 A, 16500 Herrala

Kohde ja ympäristö

Mäen päällä, sen koillislaidalla sijaitseva iso siirtolohkare. Herralan saha on 150 metriä kives-tä kaakkoon, junarata jää sahan ja kiven väliin. Kivi on 11 metriä korkea ja sen läpimitta n. 9 metriä. Kiven länsipuoleisessa yläreunassa on lohkomisjälki. Kiven pohjoispuoleisella nuotio-paikalla on maassa laakea kivi, johon on kaiverrettu numero 70 ja sen ympärille ympyrä. Itse kivessä ei ole muita merkintöjä kuin kyltti, joka ilmoittaa kiven olevan luonnonsuojelulain suojaama. Kiven kyljessä olevassa puussa on rautahakoja, joita pitkin pääsee kiipeämään kiven laelle.

Kohteen historia

Kivi on Hankaan ja Herralan kylien välisenä rajakivenä. Herralan yksinäistalo on mainittu ensimmäisen kerran 1613. Hankaan kylä on tätä hivenen vanhempi, varhaisin maininta on vuodelta 1544. Kylien rajat on todennäköisesti määritelty viimeistään 1600-luvun aikana. Kiven myöhemmästä historiasta kertoo perimätieto, kuinka rautatietä rakennettaessa olisi kiveä yritetty lohkoa rakennustyömaalle raaka-aineeksi.

Kivi on vuonna 1963 rauhoitettu luonnonsuojelulain perusteella.

Kirjallisuus

Luonnonsuojelu ja maisemanhoito Päijät-Hämeessä. Päijät-Hämeen seutusuunnitteluliitto ry. Moniste X.

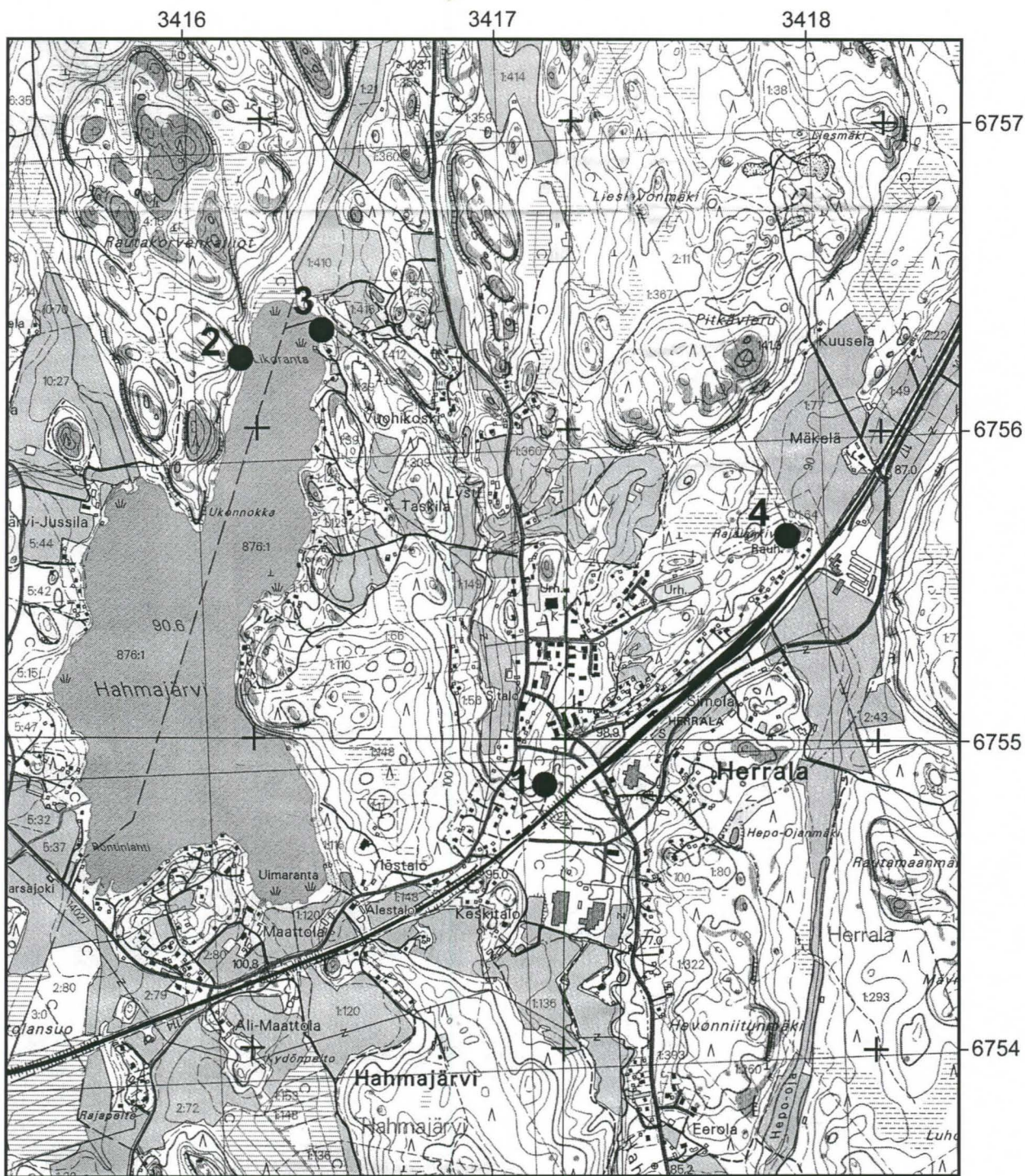
Hollolan seutu 19??: Rajakivi, tuntematon muistomerkki.

Kuusi, S. Hollolan historia I. 1980 Kukkila.

Kuvat

neg. 130550   dia 32898

Huom. Kivi on jo luonnonsuojelulain nojalla suojeltu, mutta sillä on myös oma historiallinen arvonsa vanhana rajakivenä. Päijät-Hämeen seutusuunnitteluliiton monisteessa kiven on mainittu olevan suojeltu muinaismuistolain perusteella, mutta tämä ei taida pitää paikkaansa?

Pk-ote 2133 11 Herrala 1:20000 (1995)

1. Hollola Herrala Papulan mylly
2. Hollola Korpikylä Rautakorvenkallio
3. Hollola Hahmajärvi Likoranta
4. Hollola Herrala ja Hankaa, Rajalankivi

Kunta Hollola	Kylä Okeroinen	Nimi Takamaa	Peruskartta 3111 03 Lahti	x/y/z 6763 04 3420 32
-------------------------	--------------------------	------------------------	--	------------------------------------

Mj-laji teollisuuskohteet vesivoimalat	Ajoitus uusi aika	Lkm 1	Lk 2
---	-----------------------------	-----------------	----------------

Tila ja Rno Myllylampi 34:0	Maanomistaja Hollolan kunta Virastotie 3, 15870 Hollola
---------------------------------------	--

Kohde ja ympäristö

Vesimyllyn paikka, josta on jäljellä myllylammen padon vallit. Kohde sijaitsee Koivusilanojaan laskevassa ojassa Takamaantiestä 50 metriä etelään. Oja oli tarkastushetkellä keväällä matala, 1-1,5 metriä leveä ja mutkitteluva oja. Se kulkee syvässä notkelmassa. Myllypaikalla on pieni koski. Ojan molemmilla puolilla on tällä kohtaa epämääräistä kivikkoa ja maavallit, kun muualla lähialueella ojan reunoilla on tasaista aluetta. Itäpuolella kivensekainen maakasa on n. 2 m korkea, kun länsipuolella se on hivenen matalampi. Selviä rakenteita tai myllynkiviä ei ole enää näkyvillä.

Nykyinen Takamaantie ja siihen liittyvä maavalli katkaisevat ojan notkelman keskeltä. Ojan länsipuolella on sähkölinja ja siihen liittyen tai jostain muusta syystä on ojan notkelmaan ajettu maata. Lisäksi aluetta on käytetty kaatopaikkana.

Kohteen historia

Vuoden 1692 Okeroisten kartassa näkyy vesimyllyn sijainti. Okeroisissa on kuitenkin sijainnut mylly jo vuonna 1586. Tämä mylly oli toiminnassa vain syksyisin ja keväisin. Vuoden 1647 tuomiokirjassa on tieto, kuinka naapurikylästä Kankaantaan asukkaat repivät ja turmelivat Okeroisten myllyn, ehkäpä juuri tällä paikalla sijainneen myllyn? Isojakokarttoihin on myllyn yhteyteen merkitty pitkä ja kapea lampi. 1850-luvun karttaan lampi on nimetty Lauheen lammeksi. Lisäksi tuolloin myllylle johti tie. 1870-luvun kartassa on myös mylly ja lampi. Myllyä ei enää näy vuoden 1914 mittauksiin perustuvassa Suomen taloudellisessa kartassa.

Lähikohteet

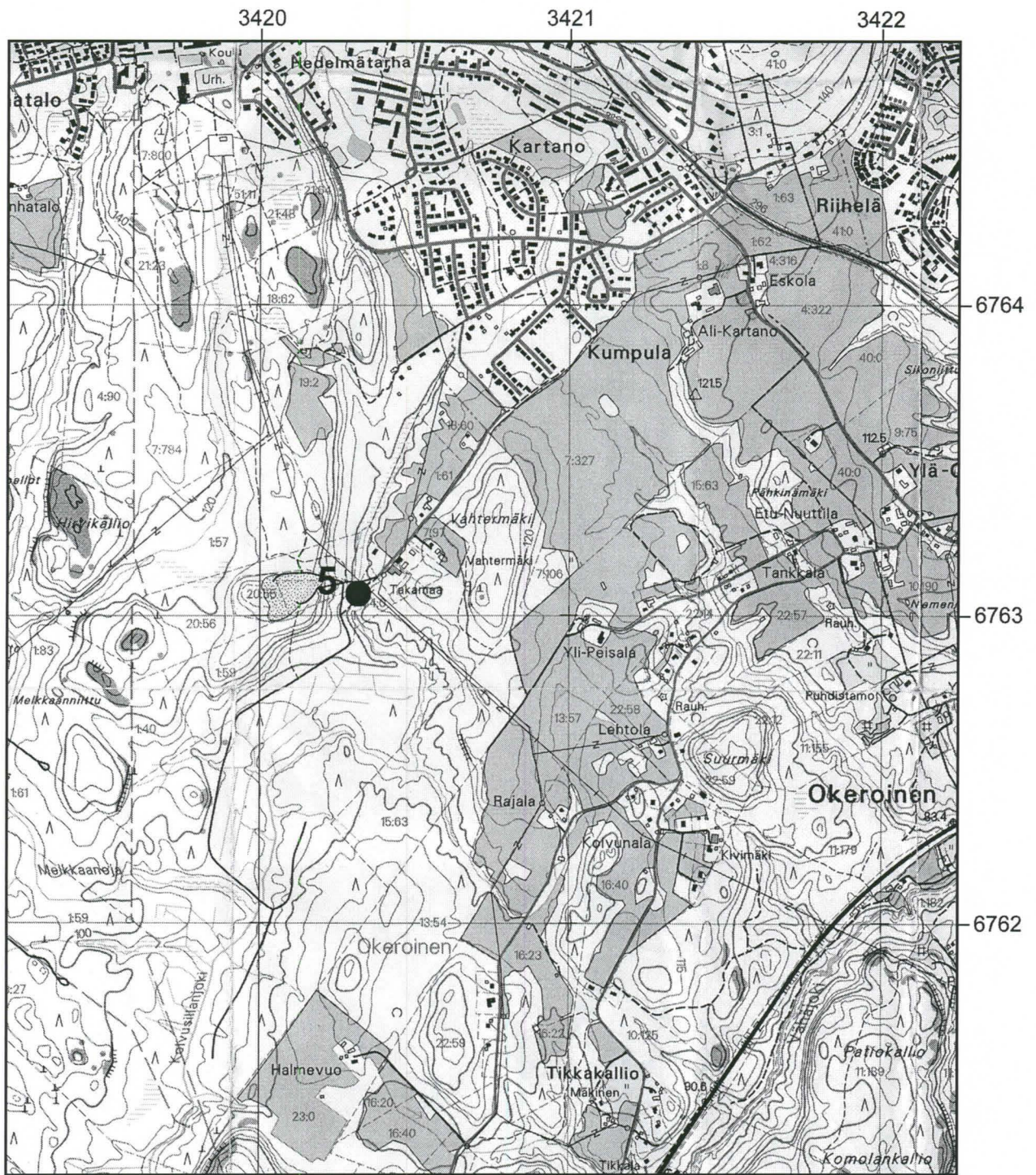
Okeroisten Alikylän keskiaikainen kylätontti sijaitsee myllypaikalta n. 1 km itään.

Kirjallisuus

Kuusi, S. Hollolan historia I. 1980 Kukkila.

Kuvat

neg. 130483, 130484, 130521   dia 32843, 32844, 32845

Pk-ote 3111 03 Lahti 1:20000 (1998)

5. Hollola Okeroinen Takamaa

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Hollola	Okeroinen	Vähäjoki	3111 03	6762 18-20
Lahti	Okeroinen		Lahti	3422 32

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
teollisuuskohteet vesivoimalat	1800-1900-luku	1	2

Tila ja Rno
Korvenreuna 11:182

Maanomistaja
Metas-Kiinteistöt Oy

Kohde ja ympäristö

Hollolan ja Lahden rajalla, Vähäjoessa sijaitseva vesimyllyn paikka. Vähäjoki oli tarkastushetkellä n. 3 metriä leveä vuolas virta, jossa myllypaikan kohdalla on koski. Kosken poikki on mahdollisesti kulkenut kivistä rakennettu pato, joka on nyt osittain purettu. Joen eteläpuolella on lasku-uoma ja joen ja lasku-uoman väliin jää kapea maakannas, missä ei näy rakenteita tai myllynkiviä, kuten ei muuallakaan myllyn alueella.

Joen eteläpuoli on rivitalon pihaa ja sen nurmikenttä ulottuu aivan joen uomaan. Pohjoispuolella, heti joen vieressä, menee Ali-Komolantie.

Kohteen historia

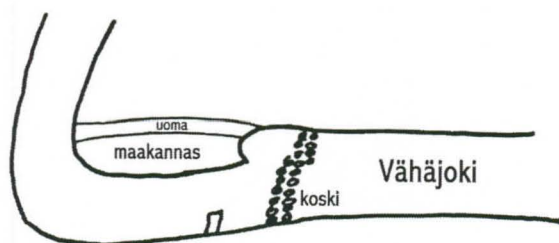
Paikalla on ollut mylly ainakin 1900-luvulla. Mylly on merkitty vuonna 1914 mitattuun taoudelliseen karttaan ja 1931 julkaistuun topografiseen karttaan. Lisäksi vuoden 1946 ilmakuvassa näkyy tällä paikalla rakennus.

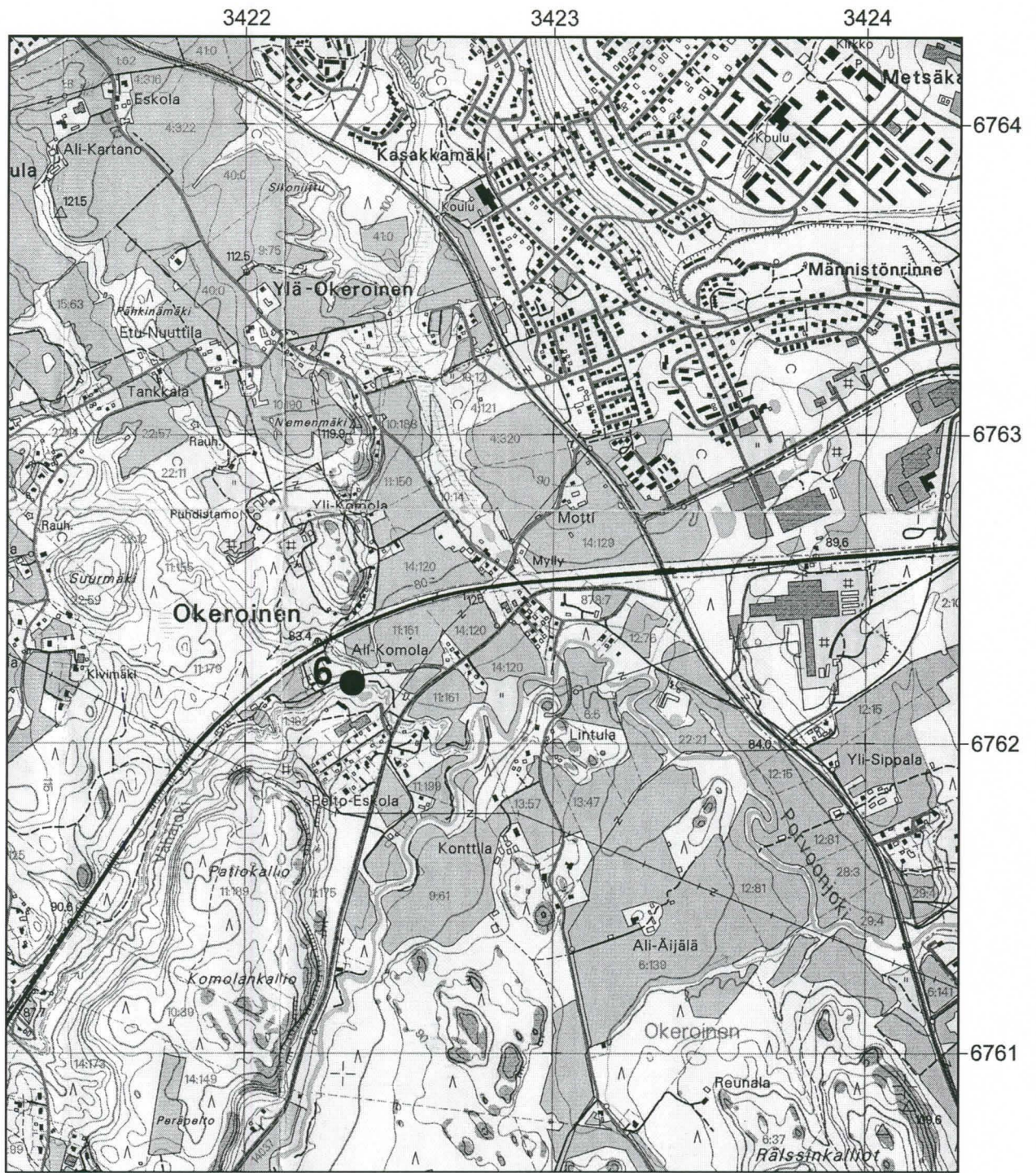
Okeroisten kylässä haettiin 1800-luvulla useisiin koskiin oikeutta perustaa mylly. Ehkä myös Vähäjokeen perustettiin tällöin mylly, vaikka sitä ei kartoissa näkynytäkään.

Kuvat neg. 130517, 130518, 130519, 130520

dia -

Vähäjoki
Luonnos
M. Uotila

Pk-ote 3111 03 Lahti 1:20000 (1998)

6. Hollola ja Lahti Okeroinen, Vähäjoki

6. Lahti

Lahti on ollut yksi Hollolan kylistä aina 1800-luvun lopulle saakka. Vuonna 1878 Lahdesta tuli kauppala ja 1905 kaupunki. Lahti on saanut myöhemmin vuosien 1936 ja 1956 alueliitoksina osan Hollolan Okeroisten kylää, josta toinen puoli kuuluu vielä Hollolaan (katso Hollola). Orimattilasta Lahteen on 1956 liitetty Renkomäki.

Renkomäki on kylänä mainittu ensimmäisen kerran vuoden 1539 maakirjassa, mutta alueena siitä on maininta jo vuodelta 1469. Tällöin kyseessä on todennäköisesti ollut vain nautintoalue, ei kylä. Renkomäki jakautui Simolan ja Ämmälän osakyliin, joissa oli kummassakin kaksi taloa. Simolassa oli myös kestikievari. Ämmälässä sijaitsi sotilasvirkamiestalo, Tarola. Simola nimitys on nykyään poistunut kylän nimenä yleisestä käytöstä.

Simolan kylä sijaitsee aivan Porvoonjoen varressa, mutta Ämmälän kyläalue jäi joesta syrjään. Kummallakin kylällä oli omat myllynsä Porvoonjokeen laskevissa sivujoissa.

Simolan kylän halki kulki Okeroisista tuleva Porvoontie. Lisäksi Simolaan yhtyi Lahdesta tuleva tie, joka oli toisinaan suositumpi Porvoon väylänä kuin Okeroisten kautta tuleva reitti. Ämmälän kylä taas oli isommista liikenneväylistä syrjässä.

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Lahti	Renkomäki	Simola	3111 02 Renkomäki	6759 64 3425 94

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
teollisuuskohteet vesivoimalat	uusi aika	1	2

Tila ja Rno **Maanomistaja**
878:3 Myllyjärven rantapalsta

Kohde ja ympäristö

Vartio-ojassa sijaitseva vesimyllyn paikka, n. 100 metriä koilliseen Kyläkunnantiestä. Renkomäen vanhalle kylätontille on matkaa n. 500 metriä. Vartio-oja kulkee matalassa notkelmassa, tarkastushetkellä oja oli n. 1,5 metriä leveä. Ojan eteläpuolella on vielä jäljellä patorakennelmia; itä-länsisuunnassa kulkeva maavalli, jonka lounaispuoli on tuettu kivillä. Valli on n. 1-1,5 metriä korkea ja 30 metriä pitkä. Sen leveys vaihtelee 2 ja 3 metrin välillä. Vallissa itäpäädyssä ja sen välittömässä läheisyydessä on betonikasoja. Lisäksi paikalla on myllynkiven metallinen tukirengas. Vartio-ojan pohjoisrannalla voi heikosti hahmottaa katkonaisen laskuoman. Pohjoisrannalla lasku-oman ja joen välissä on useita epämääräisiä kivikasoja.

Kohteen historia

Renkomäessä oli mylly jo 1586 luettelon mukaan. Siitä ei ole enää mainintaa 1600-luvulla. Kuninkaankartastossa, kuten myös isojakokartoissakin, on Simolan mylly ja siihen liittyvä lampi merkitty nykyiselle kohdalle. 1800-luvun puolivälin kartassa mylly on vielä olemassa, mutta 1870-luvun kartassa on paikalle merkitty vain tontti, ei myllyä tai lampea. Todennäköisesti mylly on vain unohtunut, koska 1900-luvun kartoissa mylly on taas paikallaan. Myllyn toiminta loppui 1940-luvulla, jonka jälkeen myllyn lampea käytettiin vielä vähän aikaa kylän uimapaikkana. Paikannimistö kertoo myllyn yläpuolelle patoamalla tehdyn lammen olleen nimeltään Myllyjärvi. Lampi hävisi, kun myllyn pato purettiin sodan jälkeen.

Lähikohteet

Vähäsilta Vartio-ojan yli Kylätiellä.

Kirjallisuus

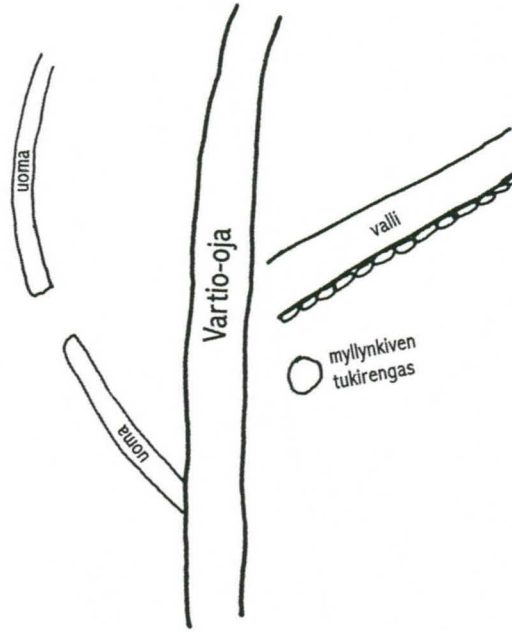
Laapotti, M. Lahden paikannimistö. 1994 Lahti.

Narva, A. Elinkeinoelämä ja toimeentulo. 1987 Jyväskylä.

Kuvat

neg. 130512, 130513, 130514, 130515 dia 32872, 32873

Simolan mylly
Luonnos
M. Uotila

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Lahti	Renkomäki Okeroinen	Patosilta	3111 03 Lahti	6760 08 3425 30

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
sillat	historiallinen	1	

Tila ja Rno	Maanomistaja
	Lahden kaupunki Harjukatu 31, 15100 Lahti

Kohde ja ympäristö

Porvoonjoen ylittävä Patosilta -niminen silta Kyläkunnantiellä. Porvoonjoki on tällä kohdalla kymmenisen metriä leveä. Patosilta on palkkisilta, jossa on korkeat kiviset maatuet. Sillan pituus on 20 metriä, leveys 5 metriä, vapaa-aukko 6 metriä ja korkeus n. kolme metriä. Pohjoispuolen maatuet on tehty eri kokoisista kivistä kylmämuurauksella. Eteläpuolen maatuki on taas tehty huolellisesti hakatuista samankokoisista kivistä. Maatuet ovat näin erinäköiset ja mahdollisesti eri ikäisiä. Pohjoispuoli on Okeroisten kylää ja eteläpuoli kuuluu Renkomäkeen. Sillan kansi on tehty laudoista ja sitä on tukemassa 9 metallipalkkia. Pohjoispuolen maatuen juuressa on joessa kiviä, mutta eteläpuolella ei ole näkyviä tukirakennelmia.

Kohteen historia

Nykyään moottoriliikenteen käytöstä poistetun Kyläkunnantien historia periytyy ainakin 1500-luvun lopulle, mutta Okeroisista lähtevää Porvoontietä pidetään jopa keskiaikaisena. Silta on jäänyt pois käytöstä 1970-luvulla, kun valtatie 296 valmistui. Sillan rakentamisesta ei ole kuitenkaan tietoja ainakaan tiehallinnon siltarekisterissä.

Renkomäen puolelta sillalle laskeudutaan Patomäen rinnettä alas. Joissakin kartoissa paikkaa on nimetty myös Patakoskeksi ja Patakoskenkallioksi. Myös Mäkisilta on ollut Patosillan nimenä.

1800-luvun puolivälissä kiisteltiin Porvoontien luonteen muuttamisesta. Paikalliset asukkaat valittivat, kuinka tie oli vaarallinen ja varsinkin yksi mäki, joka laskeutui mutkan kautta sillalle oli erityisen vaarallinen. Todennäköisesti tällä mäellä ja sillalla tarkoitetaan Patomäkeä ja Patosiltaa.

Lähikohteet

Vähäsilta Kylätien varrella 650 metriä kaakkoon.

Kirjallisuus

Kuusi, S. Hollolan historia II. 1980 Kukkila.

Lahden nimistöarkisto. Lahden tekninen virasto, maankäytön osasto.

Kuvat

neg. 130516   dia 32870

Huom.

Silta on vielä käytössä, joten se ei ole muinaisjäänös vaan sitä voidaan pitää kulttuurihistoriallisesti ja historiallisesti arvokkaana kohteena.

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Lahti	Renkomäki	Vähäsilta	3111 02	6759 62
			Renkomäki	3425 80

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
sillat	historiallinen	1	

Tila ja Rno**Maanomistaja**

Lahden kaupunki
Harjukatu 31, 15100 Lahti

Kohde ja ympäristö

Vartio-ojan ylittävä silta Kyläkunnantien kohdalla. Palkkisilta (betonilaattasilta), jonka seinämät ovat louhitusta ja samankokoisista kivistä, kansi betonista. Sillan pituus on 8,5 metriä, leveys 6 metriä ja korkeus 2 metriä. Vapaa aukon leveys on 3 metriä. Sillan kaiteet ovat betonista ja puusta. Tietä on kuitenkin nostettu, joten kaiteet ovat jääneet tien tasalla. Sillan lounaispuolella Vartio-ojassa ja sen välittömässä läheisyydessä on runsaasti louhittuja ja luonnollisia kiviä.

Kohteen historia

Nykyään moottoriliikenteen käytöstä poistetun Kyläkunnantien historia periytyy ainakin 1500-luvun lopulle, mutta Okeroisista lähtevää Porvoontietä pidetään jopa keskiaikaisena. Silta on jäänyt pois käytöstä 1970-luvulla, kun valtatie 296 valmistui. Todennäköisesti silta on 1900-luvulta ja tiehallinnon normaalipiirustusten mukaan tehty.

Lähikohteet

Patosilta Kyläkunnantien varrella 650 m luoteeseen, Renkomäen Simola 100 m koilliseen.

Kuvat

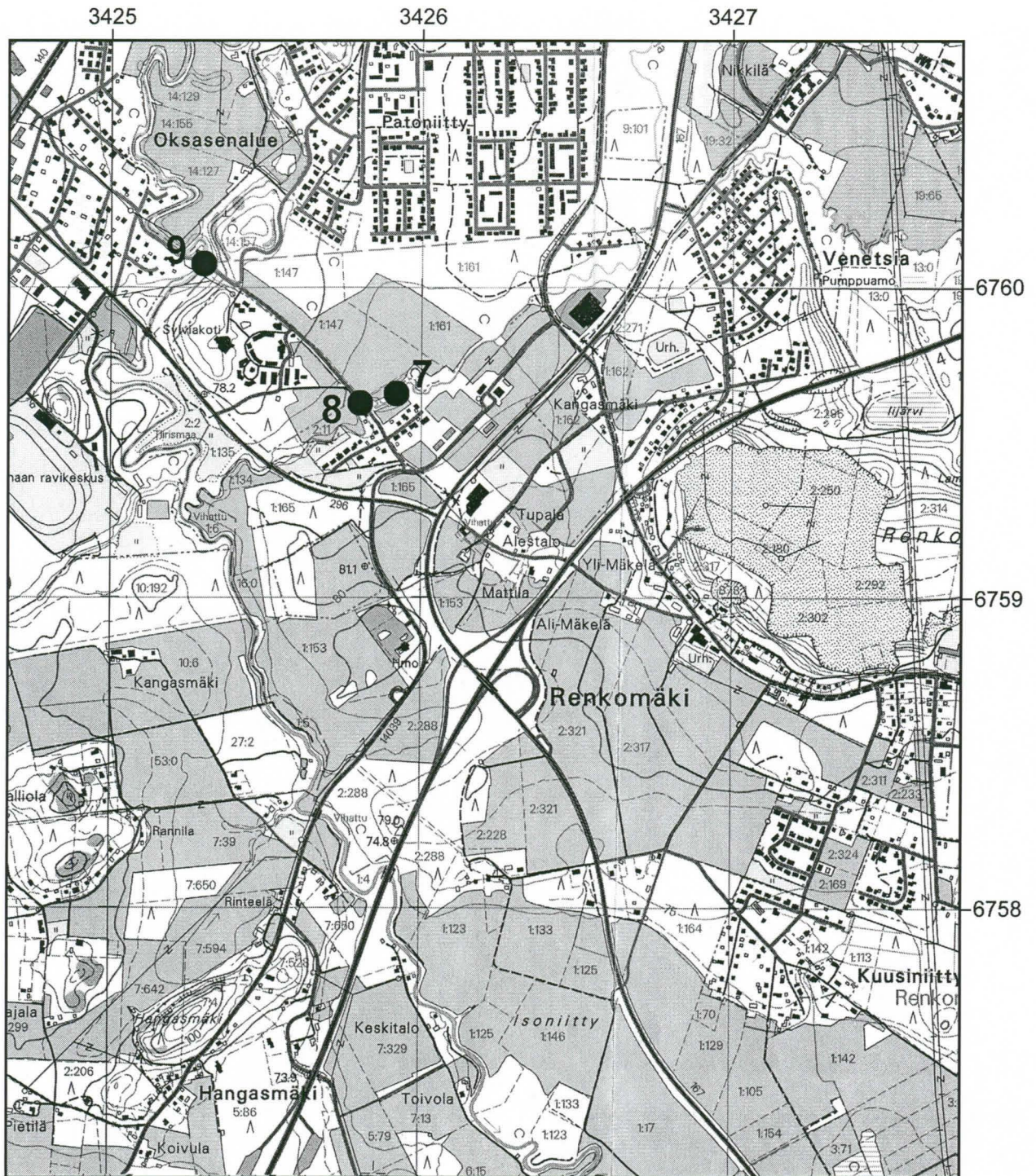
neg.130510, 130511

dia 32871

Huom.

Silta on vielä käytössä, joten se ei ole muinaisjäännös vaan sitä voidaan pitää kulttuurihistoriallisesti ja historiallisesti arvokkaana kohteena.

- 7. Lahti Renkomäki Simola
- 8. Lahti Renkomäki Vähäsilta
- 9. Lahti Renkomäki ja Okeroinen, Patozilta

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Hollola	Okeroinen	Kyläkunnantie	3111 03	6764 -
Lahti	Okeroinen		Lahti	6759
Lahti	Renkomäki		3111 02	3421 -
			Renkomäki	3425

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
tienpohja	historiallinen	1	

Tila ja Rno

Maanomistaja

Kohde ja ympäristö

Vanha tienlinjaus, joka on osittain poistettu autoliikenteestä. Tie on sorapintainen. Hollolan puolella ja Ylä-Okeroisten alueella tien nimi on Kunnantie, ja se on vielä aktiivisessa käytössä Okeroisten kylän asukkailla. Tiellä on suhteellisen vilkas liikenne. Radan eteläpuolella tie kulkee vähän aikaa Lintulankujana ja Lehmiojantienä. Lehmiojantien Sontamaansilta on nykyään kivirumpu. Nykyinen tie nro 296 katkaisee tien kulun paikoitellen. Pikkuruinenkatu voi vielä kuulua vanhaan reittiin. Lahden puolella Ala-Okeroisissa tien nimenä on Kyläkunnantie. Porvoonjoen ylittävä Kosensilta on nykyään hävitetty tien reitiltä ja jokea ei voi tältä kohtaa enää ylittää. Seuraava Porvoonjoen ylityspaikka on Patosillan kohdalla. Tie toimii tällä kohdalla vain kevyenliikenteen väylänä. Tien nimi muuttuu Kyläkaduksi. Vartio-ojan ylitys tapahtuu Vähäsillan kautta. Tie jatkuu aina Renkomäen vanhalle kylätontille, mutta nykyiset uudet tiejärjestelyt ovat muuttaneet tien suuntaa.

Kohteen historia

Ensimmäinen kirjallinen merkintä tästä Okeroinen-Porvoo -tiestä on vuodelta 1595, mutta tietä pidetään yleisesti keskiaikaisena. Se haarautui Okeroisissa Ylisestä Viipurintiestä jatkuen aina Orimattilan halki Porvooseen. Tien nykyinen linjaus noudattaa suurin piirtein vanhimpiin karttoihin (1700-luku) merkittyä linjausta, mutta tietä on jonkin verran levennetty. Tie jäi Hollolassa ja Lahdessa pois aktiivikäytöstä 1970-luvulla, kun uusi tie nro 296 valmistui. Orimattilan puolella tie on kuitenkin aktiivikäytössä, mutta muutamien kohdin tietä on suoritettu 1980-luvulla, jolloin osia vanhasta tienlinjauksesta on jäänyt pois käytöstä.

Lähikohteet

Tielinjauksella sijaitsevat vielä Patosillan ja Vähäsillan sillat.

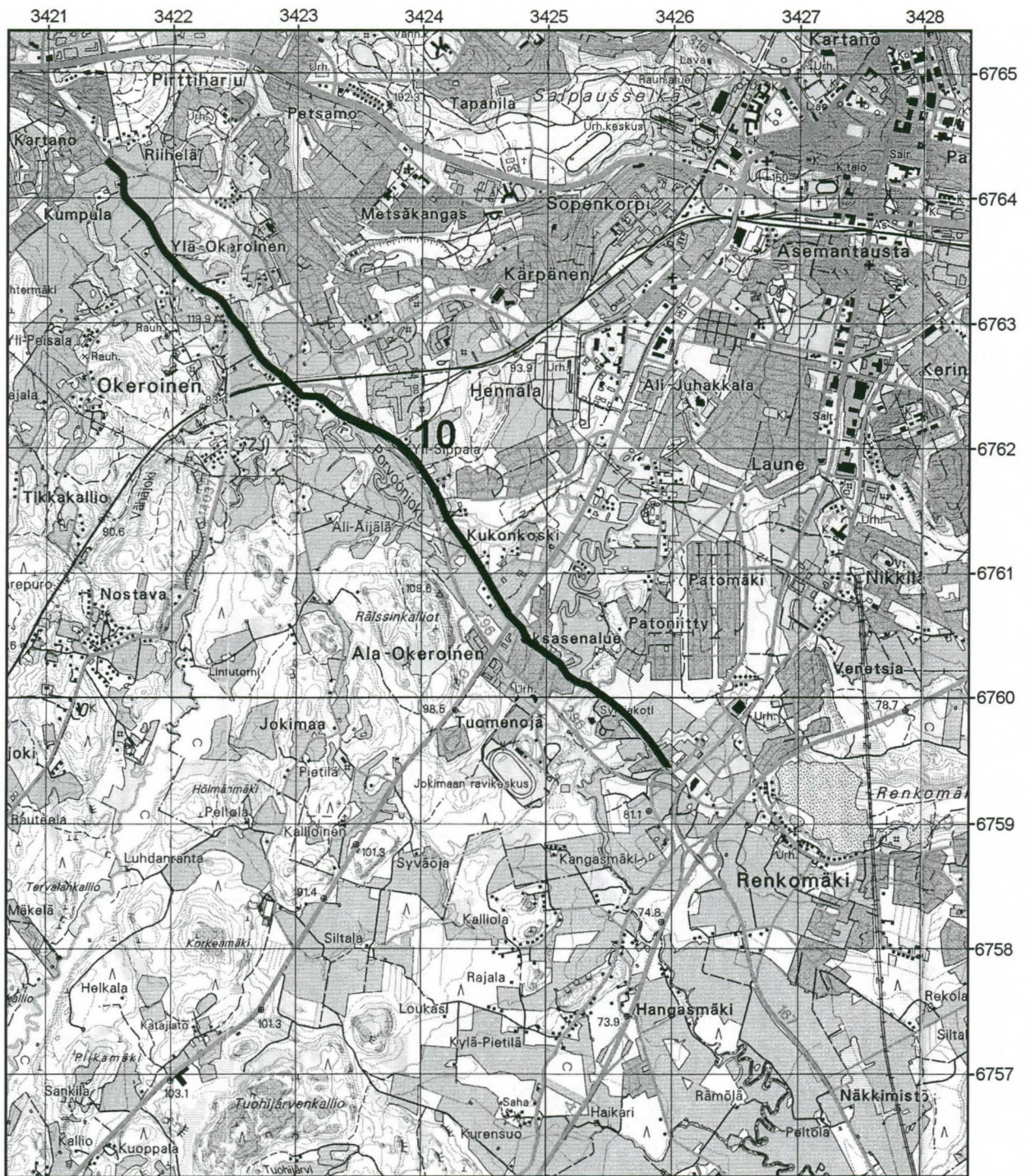
Kirjallisuus

Laapotti, M. Lahden paikannimistö. 1994 Lahti.

Ryynänen, A. Orimattilan tiet ja sillat. Orimattilan kirja IV. 1983 Lahti.

Huom.

Tie on vielä käytössä, joten se ei ole muinaisjäännös vaan sitä voidaan pitää kulttuurihistoriallisesti, historiallisesti ja maisemallisesti arvokkaana kohteena.

Ote topografisesta kartasta 3111 Lahti 1:50000 (1998)

10. Hollola Okeroinen ja Lahti Renkomäki, Kyläkunnantie

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Lahti	Renkomäki	Ämmälä	3111 02 Renkomäki	6757 92 3429 64

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
teollisuuskohteet vesivoimalat	uusi aika	1	2

Tila ja Rno
Heikkilä 3:71

Maanomistaja
Aaltonen Juhani Aulis
Ämmäläntie 146, 15680 Lahti

Kohde ja ympäristö

Myllyojassa n. 70 metriä läheisestä pellostä lounaaseen sijaitsevat vesimyllyn paikka. Ämmälän kylätontille on matkaa 1 km pohjoiseen. Myllyoja on matala, noin metrin levyinen, suurelta osin kivikkoinen uoma. Myllyä varten veden juoksu oli padottu maavallein molemmilta puolin ojaa. Luoteen puoleinen valli on n. 16 metriä pitkä ja kaakonpuoleinen 20 m. Vallin leveys on päältä n. 2 metriä. Paikoitellen vallia on tuettu lammen vastakkaiselta puolelta kivillä. Valli on yli metrin, paikoitellen melkein kaksi metriä korkea. Vallien kohdalla on Myllyojassa puuosia, jotka ovat ehkä liittyneet myllyyn ja sen patorakennelmiin. Vallin luoteispuolella ojan uoma jakautuu kolmeen eri osaan, joista keskimmäinen uoma on levein, noin metrin. Uomien väliin jäävät kapeat maakaistaleet. Levein uoma päättyy isoon kiveen, jonka luoteispuolella on ainakin kolme myllynkiven kappaletta. Uomat ovat hyvin kivikkoisia ja välillä vesi häviää täysin kivenkoloihin. Myllylle on johtanut tie, joka on maastossa enää heikosti näkyvissä.

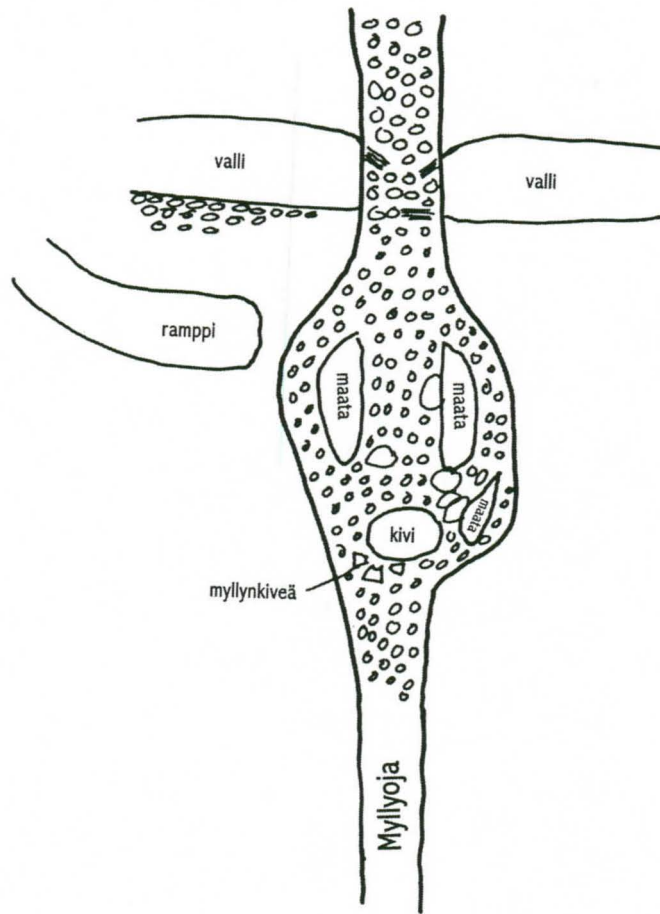
Kohteen historia

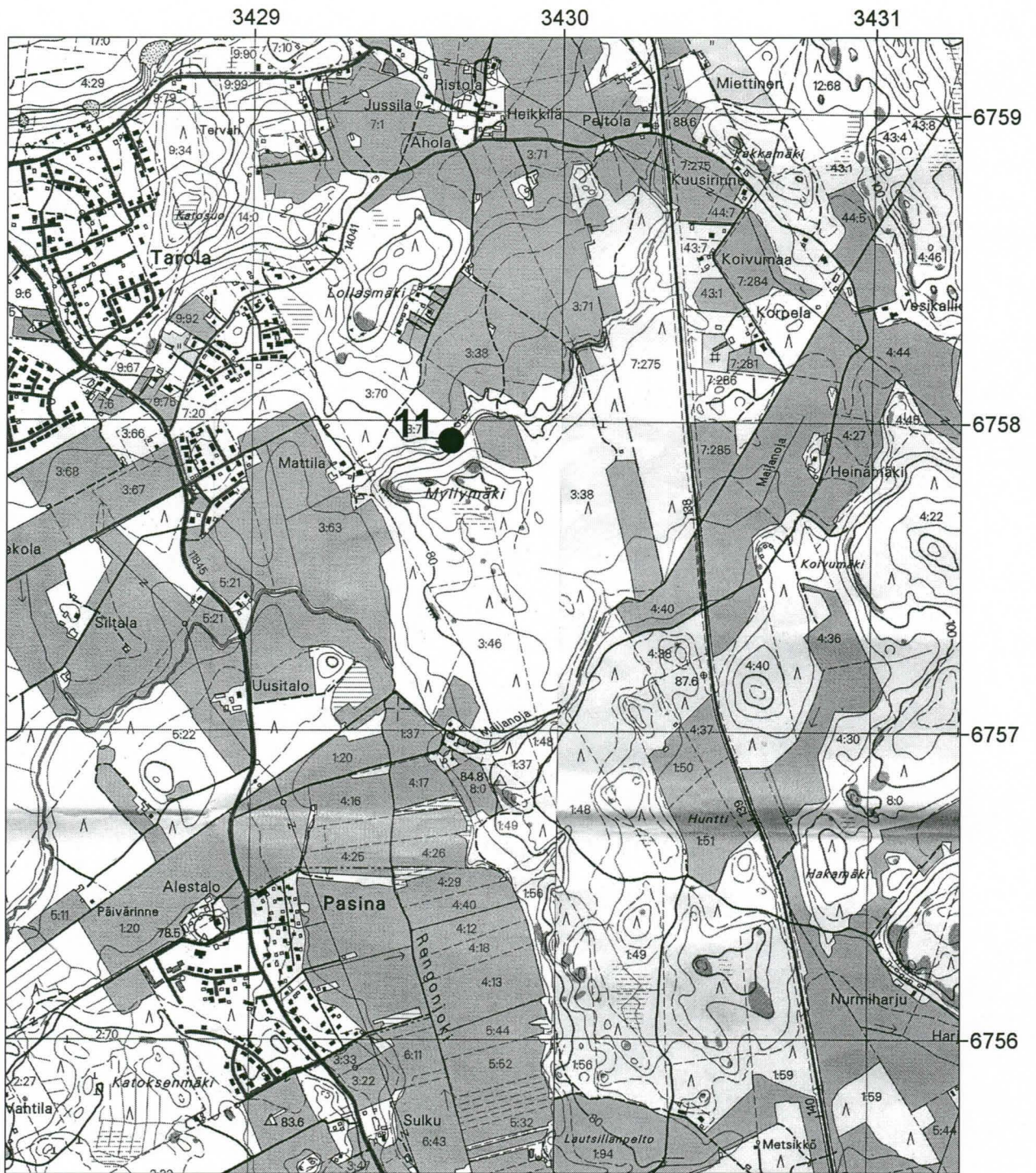
Ämmälässä (Renkomäen osakylä) on ollut mylly isojakokarttojen mukaan 1783. Jo tällöin on myllyä edeltävä lampi ollut näkyvissä. Myös kuninkaankartasto kertoo tästä myllystä. Mylly on selvästi merkitty myös 1800-luvun puolivälin karttoihin, muttei 1870-luvulla. Vuonna 1914 mitatussa kartassa näkyy tällä kohdalla myllymerkki. 1930-luvulla sitä ei ole enää merkitty.

Kuvat

neg. 130575, 130576, 130577, 130578 dia 32926, 32927

Ämmälän mylly
Luonnos
M. Uotila

Pk-ote 3111 02 Renkomäki (1998) ja 3111 05 Heinämaa (1998) 1:20000

11. Lahti Renkomäki Ämmälä

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Lahti	Järvenpää	Pippo	3111 03 Lahti	6761 64 3430 00

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
teollisuuskohteet vesivoimalat	keskiaika, uusi aika	1	2

Tila ja Rno	Maanomistaja
Pippo 12:72	Lahden kaupunki Harjukatu 31, 15100 Lahti

Kohde ja ympäristö

Vartio-ojassa sijaitseva vesimyllyn paikka. Vartio-oja on n. 1 metrin levyinen oja, joka on kovertanut pari metriä syvän uoman itselleen. Ojan reunat ovat hyvin kivikkoiset ja paikoitellen seinämät vaikuttavat ladotuilta, mutta ovat todennäköisesti luonnollisia. Ämmälään johtavasta Lakkilantiestä n. 50 metriä länteen on pieni koskipaikka, Pipun koski, jossa vesi virtaa kallion päältä mäkeä alaspäin. Tämän pienen kosken jälkeen uoma jakautuu vähäksi aikaa kahtia, mutta palautuu mäen alla taas yhdeksi uomaksi. Mylly on voinut sijaita koskipaikalla, mutta rakenteita ja myllynkiven kappaleita ei ole enää jäljellä.

Läheisen Pipun moottoriurheilukeskuksen maavallit uhkaavat jo kohdetta ja ojan lähelle on tuotu maata. Lisäksi virta on hyvin roskainen.

Kohteen historia

Pipun myllyn povi on ollut rajapaikkana jo keskiajalla 1469 ja 1499. Kuninkaankartastossa mylly on merkitty heti Järvenpään ja Ämmälän välisen tien, nykyisen Lakkilantien viereen, sen länsipuolelle. 1870-luvun kartassa on epämääräinen merkintä tällä kohtaa, ehkä myllymerkintä. 1900-luvulla Pipossa ei enää ole myllyä.

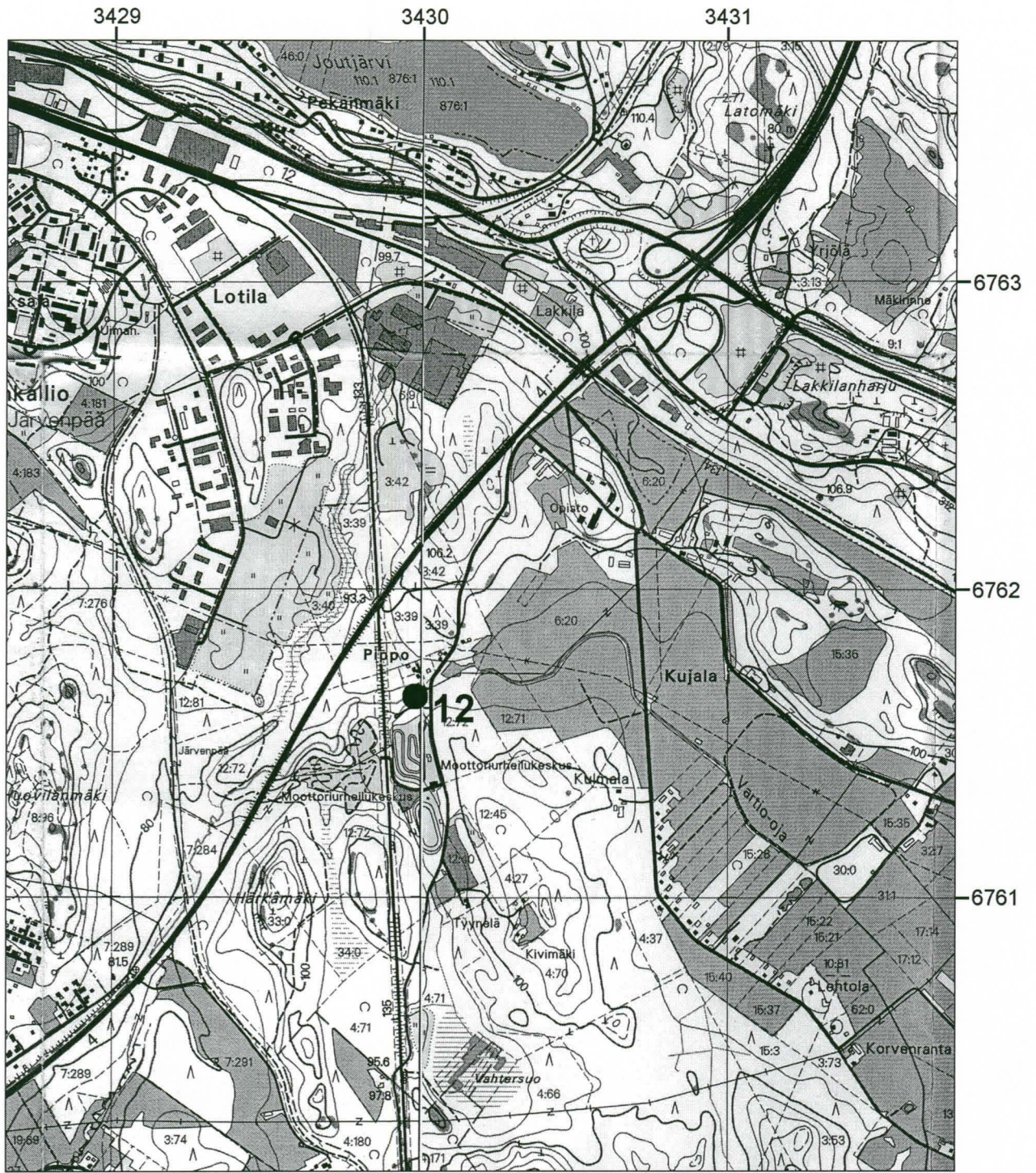
Pipun talo on 1800-luvulla sijainnut nykyisen moottorikeskuksen paikalla.

Kirjallisuus

Hausen, R. Bidrag till Finlands historia I. 1881 Helsingfors.

Kuvat

neg. 130579   dia 32928

12. Lahti Järvenpää Piponkoski

7. Orimattila

Orimattilan kylät kuuluivat uudella ajalla useaan eri hallintopitäjään. 1700-luvulla alue kuului myös kahteen eri lääniin. Oman yhtenäisen pitäjän Orimattila muodosti vasta 1800-luvulla. Orimattilaa koskeva arkistoaines on jakautunut usean eri alueen arkiston kesken, koska Orimattila on kuulunut välillä Hämeen lääniin ja toisinaan se on taas luettu Uudenmaan lääniin. Nykyään Orimattila kuuluu Etelä-Suomen lääniin ja Päijät-Hämeen maakuntaan.

Orimattilaa pidetään keskiajan lopulla muodostuneena uudisasutusalueena. Asukkaat ovat pääasiassa tulleet Hollolan ja Tennilän kantapitäjistä. Vain Mallusjoen ja Karkkulan kylistä on keskiaikaisia mainintoja. Hollolan ja Tennilän kantakylillä on ollut niitty- ja muita maaomistuksia Orimattilan alueella ja sen kylien rajojen sisäpuolella. Tämä osoittaa Orimattilan asutuksen vakiintumattomuutta Hollolaan tai Tennilään (nykyinen Kärkölä) verrattuna.

Luhtikylän alue on keskiajan lopulla muodostunutta uudisasutusta. Luhtikylä oli kuninkaan tahtomaata ja alueen rajat lueteltiin jo vuonna 1460. Joen toisella puolella on Luhtikylän kyläpari Tuorakka, joka välillä asiakirjoissa merkittiin Luhtikylään kuuluvaksi. Lähellä sijainnut Keituri on mainittu ensimmäistä kertaa vasta vuonna 1539. Alueelle ei kulkenut teitä, mutta talvitie meni kylien läpi ja Keiturista on vain muutama kilometri nykyisen Kärkölän halkaisevaan vanhaan Porvoontiehen, josta on jo keskiaikaisia mainintoja.

Pennala ja Virenoja ovat Orimattilan pohjoisosan kyliä. Nekin ovat muodostuneet kirjallisen aineiston perusteella keskiajan lopussa, uuden ajan alussa. Kumpikin kylä on Porvoontien varressa ja kylien synty voi liittyä tien historiaan. Kylät olivat muutaman tilan kokoisia. Pennala eli varhaisemmalta nimeltä Suonsulku oli varhaisten karttojen mukaan levittäytynyt neljään eri osaan. Samankokoinen Virenojan kylä taas oli yhtenäisempi. Virenojan alueeseen kuului Myllykulma, ainakin 1500-luvun lopulta saakka toiminut myllyalue, jossa oli myös omaa asutusta.

Keskisessä Orimattilassa, Porvoonjoen länsipuolella, on vain muutama kylä. Niemen ja sen osakylän Järvikylän syntyhistoriaan liittyy perimätieto, että sen asukkaat olisivat tulleet Länsi-Hollolasta, Sairakkalasta. Niemenkylä mainitaan ensimmäisen kerran varhaisimmassa maakirjassa 1539. Sen osakylä, Järvenkylä, joka sijaitsee Kyläjärven pohjoispäässä, on myöhäisempi, 1600-luvulta. Niemen kylätontilla on Luttulan kuppikivi, Orimattilassa harvinainen rautakautinen muinaisjäänös. Niemenkylään perustettiin 1700-luvun puolessa välissä Sommarnäs-kartano. Viljaniemi eli Pitkälä on Orimattilan nuorin kantakylä, ensimmäinen maininta siitä on vuodelta 1577.

Viljamaa eli nykyinen Orimattilan keskusta on mainittu ensimmäisen kerran vuonna 1539. Siihen kuuluu osakylänä Käkelä. Orimattila on nimenä ensimmäisen kerran mainittu vuonna 1561, mutta alueen rekisterikylänä on vieläkin Viljamaa. Viljamaalla sijaitsi Orimattilan kirkko 1600-luvun alusta lähtien, todennäköisesti nykyisen kirkon tienoilla. Porvoontie menee kylän halki ja Viljamaalta saattoi jatkaa matkaa Porvooseen joko Myrskylän tai Pukkilan kautta. Viljamaan vieressä on Tönnön kylä, joka nykyään kuuluu Orimattilan keskusta-alueeseen. Tönnön kylän ensimmäinen maininta on myös 1500-luvun alusta. Tönnön kylällä oli omistusoikeus Tönnönkoskeen. Siellä on toiminut ympärivuotinen mylly ainakin 1500-luvulta

lähtien. Lisäksi Porvoonjoen yli meni Tönnössä silta, joka oli alueen merkittävin Porvoonjoen ylityspaikka. Tönnön kylässä oli pappila ja isoja kartanomaisia tiloja.

Mallusjärven seutu on kirjallisten lähteiden perusteella Orimattilan vanhinta asutusalueita. Sieltä on keskiaikaisia mainintoja Mallusjoelta ja Karkkulasta. Mallusjoki on ensimmäisen kerran mainittu vuonna 1459, Karkkula vähän myöhemmin, vuonna 1461. Sammalisto ja Terriniemi ovat vasta 1500-luvulta ja täten Mallusjoen ja Karkkulan tytäryliä? Mallusjärven pohjoispuolella sijaitseva Karkkula oli 1700-luvulla reittikylä. Karkkulan alueelta on Orimattilan ainoa rautakautinen esinelöytö, merovinkiaikainen keihäänkärki, mutta tämä löytö ei ole aivan kylätontin läheisyydestä.

Mallusjärven eteläpuolella oleva Mallusjoki oli Orimattilan isoin kylä. Yleensä Orimattilan kylät olivat muutaman tilan kokoisia, mikä viittaa kylien ja koko pitäjän nuoreen ikään. Mallusjoki on kuitenkin poikkeus yli 10 talolla. Mallusjoen kylä oli useammalla tontilla. Suurin tonttialue on vieläkin nykyisen kylän keskusta. Lisäksi Mallusjokeen kuului Kyrön yksinäistalo. Vielä 1700-luvun loppupuolelle saakka Eskolan tila muodosti kolmannen kylätontin Annasenmäen ja Mallusjärven väliin. Tämä tontti jäi kuitenkin pois käytöstä, kun talo siirrettiin muualle ja tontti jäi pelloksi. Tutkimusalueelta ei ole muita tietoja kylätonttien vaihdosta tai muista siirroista.

Mallusjärven länsirannalla on Sammaliston kylä. Se oli pieni, mutta vakavarainen kylä. Terriniemen kylän alkuperäistä paikkaa ei voida selvittää, koska 1600-luvulla kylä muuttui kartanoksi ja kartano perustettiin järven itälaidalle. Terriniemellä oli paljon torppia, joista osa sijaitsi Karkkulan alueella. Orimattilan toinen merkittävä kartano sijaitsi Ruhassa, joka myös muuttui kylästä kartanoksi 1600-luvulla. Ruha sijaitsee Orimattilan eteläosassa Porvoonjoen varrella.

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Orimattila	Keituri	Kivikallio	2133 10	6748 68-
Kärkölä	Marttila		Keituri	6749 72 2576 34-88

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
louhokset	1700-1920-luvut	1	1

Tila ja Rno
Joentausta 1:95

Vilikallio 2:83

Sihvola 2:84

Koskela 3:60

Kivikallio 3:61

Maanomistaja

Sokka Uljas
Tiirismaantie 197, 16730 Kutajärvi
Sihvola Vili Verner
Keiturintie 476, 16510 Luhtikylä
Sihvola Sami Antti
Keiturintie 476, 16510 Luhtikylä
Koskela oiva Henrik (oikeudenomistajat)
Koskisillantie 1, 16510 Luhtikylä
Pohjoispuro Kaija Anneli
Spännärintie 2, 04680 Hirvihaara
Seppälä Hannu Eljas
Metsätie 17 A, 15610 Lahti
Koskela Olga Inkeri
Koskisillantie 1, 16510 Luhtikylä

Kohde ja ympäristö

Vanha myllykivien louhintapaikka. Harmaata graniittia sisältävä kallioalue, jolla on runsaasti (kymmenittäin) louhintapaikkoja ja hakkuujätteestä muodostuneita kivikasoja sekä myllynkiven teelmiä. Alueen itä- ja kaakkoisosissa on enemmän hakkuujätettä kuin länsi- ja luoteispuolella, jossa on kuitenkin näkyvissä louhintapaikkoja. Kohteen laajuus on koko Kivikallio, myös Marttilan kylän puoleinen osa. Vain Kivikallion pohjoisosan, Ojajärven puoleisessa kalliossa on vain vähäisiä louhintajälkiä.

Kohteen historia

Varhaisin kirjallinen maininta myllynkivien valmistuksesta on vuodelta 1792, jolloin J.F. Buchtin pitäjänkertomuksessa mainitaan myllynkivien valmistaminen ja myynti laajalle alueelle pitkin Uusimaata ja Kymenkartanon lääniä. Tämän vuoksi on tulkittu myyntiä varten harjoitetun louhimisen alkaneen jo 1700-luvun alkupuolella, jotta laaja myyntialue olisi 1700-luvun lopulla saavutettu. Myllynkivien valmistus jatkui aina 1920-luvulle saakka. Kivikallio oli luontaisesti lohkeillutta, joten myllynkivien valmistus oli helppo aloittaa. Alueen merkitys kyläläisille oli suuri. Isojaon aikaan alue jaettiin hyvin tarkkaan kyläläisten kesken. Aluksi myllynkivet valmistettiin paikallisilla voimin, mutta loppuvaiheessa kylässä asui myllynkivien valmistamiseen erikoistuneita miehiä. Orimattilan kotiseutumuseossa on kivenhakkuussa käytettyjä työvälineitä sekä kivenhakkaajan mökki.

Kirjallisuus

Bucht, J.F. Akateeminen väitöskirja Hollolan pitäjältä Hämeessä 1792. 1971 Lahti.
Hakama, V. Keiturin myllynkiviteollisuudesta. Orimattilan kirja III. 1969 Lahti.
Syrjö, V-M. Orimattilan historia II. 1976 Lahti.

Kuvat

neg. 130532, 130533,130534

dia 32886, 32888

Huom.

Vaikka louhintapaikat olivat suhteellisen yleisiä, Keiturin Kivikalliolle poikkeuksellista oli myllynkivien laaja myyntialue. Kivikallion alue on säilyttänyt luonteensa vanhana louhintapaikkana, jossa luonto ja ihmisen kädenjäljet muodostavat yhdessä sopusointuisen maiseman.

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Orimattila	Keituri	Hörkänkoski	2133 10 Keituri	6748 28 2577 42

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
teollisuuskohteet vesivoimalat	1800-1900-luvut	1	2

Tila ja Rno
Koskela 3:60

Maanomistaja
Koskela Oiva Henrik (oikeudenomistajat)
Koskisillantie 1, 16510 Luhtikylä

Kohde ja ympäristö

Luhdanjoessa oleva vesimyllyn paikka, nykyisen kartan (1998) mukaan Koskelankoskessa. Luhdanjoki on tältä kohdalta perattu ja maata ja kiviä on nostettu rannalle. Joen koillisrannalla on myllynpaikka. Lounaisranta kuuluu Kärkölen Marttilan kylälle ja siellä on sijainnut Marttilan kylän mylly. Koillispuolella on useampia kaivettuja uomia, jotka yhtyvät yhdeksi isoksi uomaksi. Uomien yhteys jokeen on kuitenkin katkaistu maa- ja kivivalleilla. Uoman alapäässä on merkkejä rakenteista. Rakenteet muodostuvat kolmesta kivikehästä. Kahden suorakaiteenmuotoisen kivikehän mitat ovat yhteensä n. 7 x 5 metriä. Laitimmaisista kivikehistä on nelimäinen. Näiden rakenteiden väliin jää kapea n. metrin levyinen tila. Paikalla ei näy jälkiä myllynkivistä tai betonisista rakenteista.

Kohteen historia

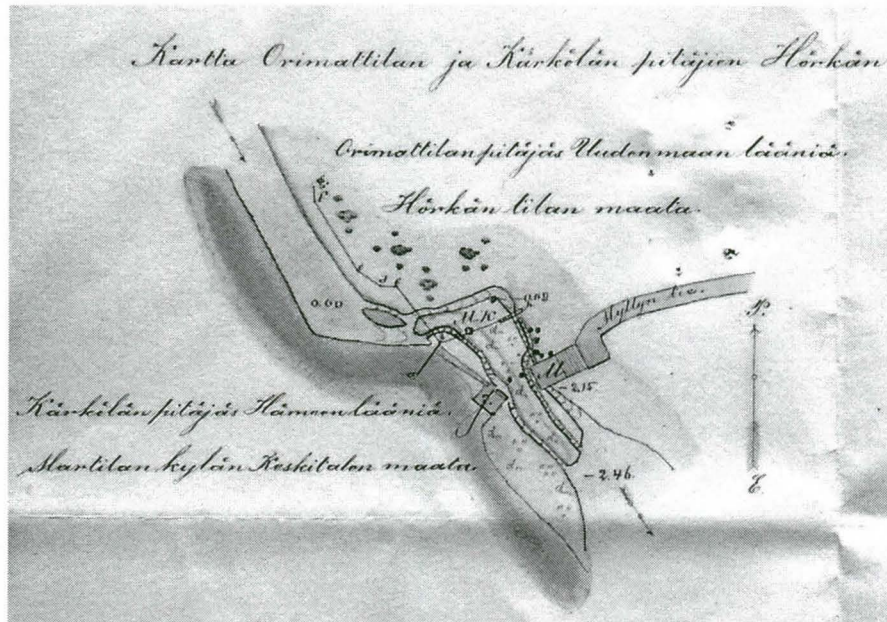
1800-luvun puolella perustettu mylly. Siitä ei ole merkkejä 1700-luvun kartoissa. Venäläisessä topografikartassa 1870-luvulta on myllystä ensimmäinen karttamerkintä. Vuodelta 1896 on yksityiskohtainen kartta Hörkänkoskesta. Silloin myllylle johti tie. 1930-luvun topografisessa kartassa mylly on vielä merkitty, mutta ei enää 1940-luvulla.

Myös Kärkölen Marttilan kylällä oli oikeus pitää koskessa myllyä, mutta vuonna 1896 myllystä oli enää vain jäänteitä.

Kuvat

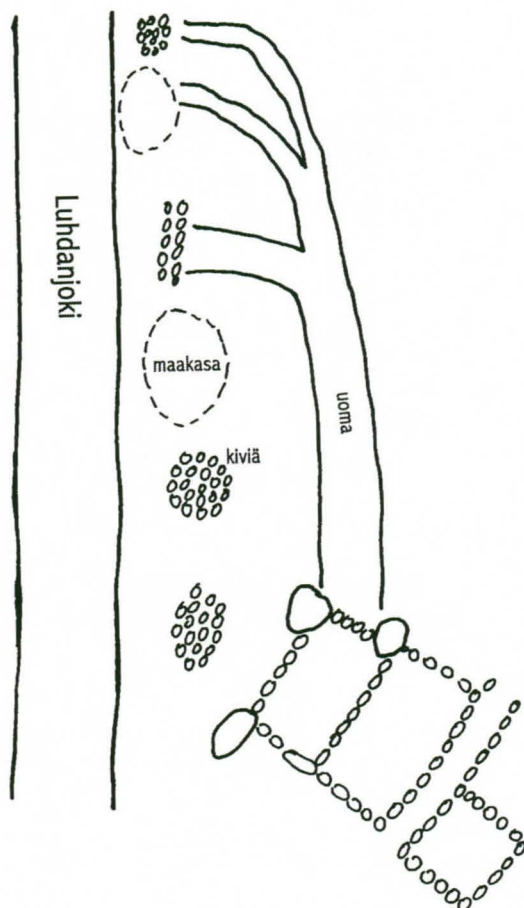
neg. 130553,130554, 130555

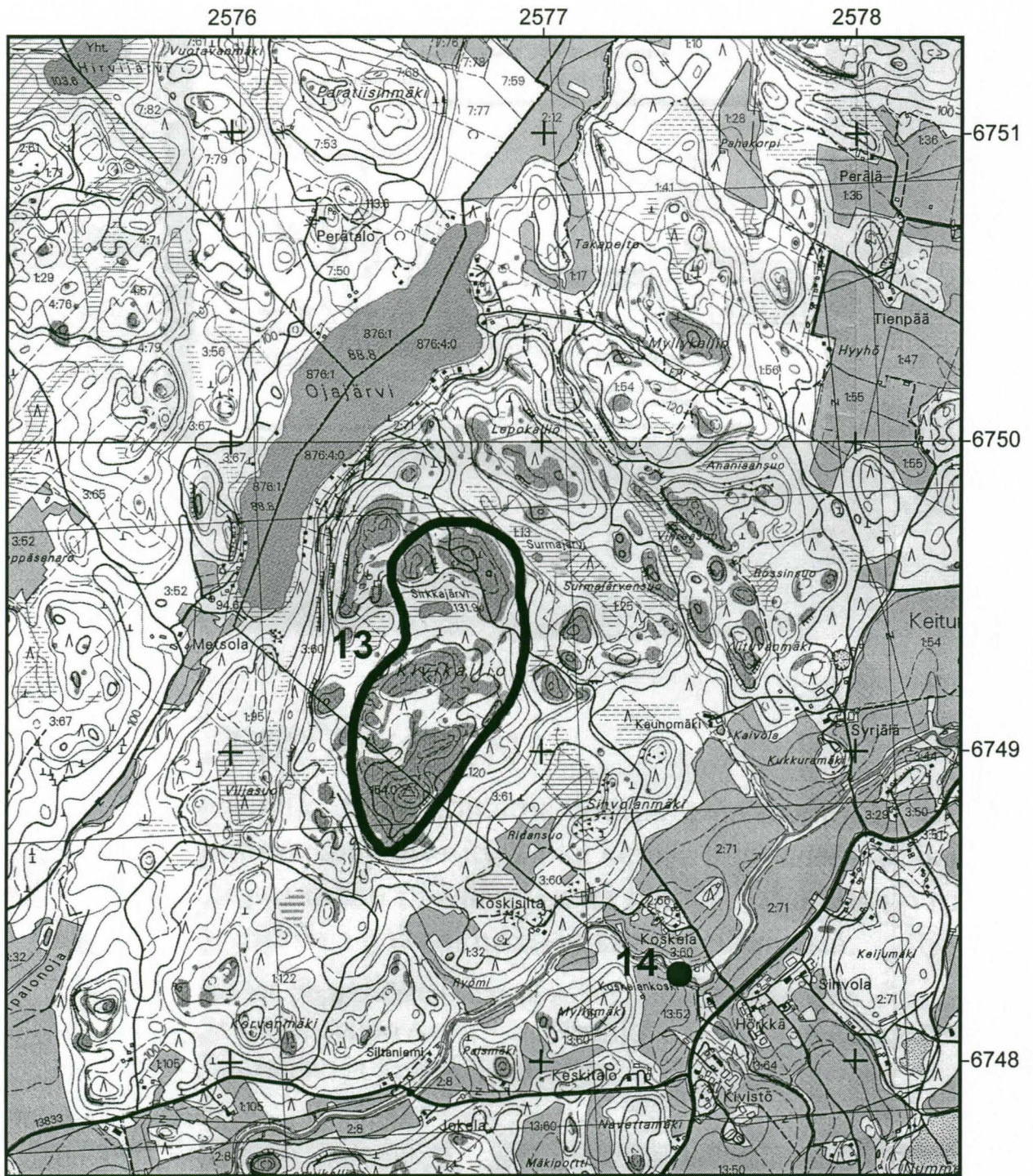
dia 32900, 32901

Orimattilan Keiturin ja Kärkölän Marttilan Hörkänkoski 1896. Kansallisarkisto.

Hörkänkoski
Luonnos
M. Uotila

Pk-ote 2133 10 Keituri (1995) ja 2133 11 Herrala (1995) 1:20000

13. Orimattila Keituri ja Kärkölä Marttila, Kivikallio

14. Orimattila Keituri Hörkänkoski

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Orimattila	Luhtikylä	Hallakoski	2133 10 Keituri	6749 70 2580 96

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
teollisuuskohteet vesimylly	historiallinen	1	2

Tila ja Rno
Ylitalo 2:207

Maanomistaja
Peura Ahti Antero ja Leena Tuulikki
Hallakoskentie 29, 16510 Luhtikylä

Kohde ja ympäristö

Myllynojassa sijaitseva vesimyllyn paikka, noin 1,5 km Luhtikylän koululta etelään. Myllyojassa on tällä kohtaa pieni koski, jossa oja laskeutuu n. 10 metrin matkalla useamman metrin. Sen alaosassa on kaksi isoa kiveä asetettu ojan molemmille puolille. Kivet ovat kallio pohjalla ja myös oja kulkee kallion päällä. Kosken yläpäässä ojan yli kulkee tie. Kosken eteläpuolelle on rakennettu lampi. Myllynratas oli ennen ainakin pärehöylän aikaan ollut näiden kivien välissä.

Kohteen historia

Kohde on merkitty kuninkaankartastoon ja isojakokarttaan. Lisäksi paikalle on merkitty mylly 1870-luvun karttaan. Vuonna 1920 painetussa kartassa on vielä Myllyojassa mylly, mutta ei enää 1930-luvulla.

Paikallisten tiedonannon mukaan myllynpaikalla oli vielä sotien aikaan pärehöylä, itse myllytoiminnasta ei ole enää muistoja. Keväisin ojassa on vuolas virta, joka ei pysy täysin uomissaan.

Lähikohteet

Myllynojan alajuoksulle, Haarainsillan kohdalle ja 600 metriä luoteeseen Hallakoskesta, on isojakokarttaan merkitty myllytontti, mutta paikan tarkastuksessa ei alueelta löytynyt rakentaita.

Kuvat

neg.130552   dia 32885, 32899

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Orimattila	Tuorakka	Tuorakka	2133 10 Keituri	6749 94 2579 24

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
teollisuuskohteet vesimyllyt	uusi aika	1	2

Tila ja Rno
878:2 Myllypalsta
Ylöstalo 1:47

Maanomistaja
Keskevaari Jarmo Petteri
Tuorakantie 119, 16510 Luhtikylä

Kohde ja ympäristö

Luhdanjoen eteläpuolella ja Pietarmäen alapuolella sijaitsevat vesimyllyn rauniot. Luhdanjoessa on koski, jonka pudotuskorkeus on vähintään kaksi metriä ja kosken alapuolelle on muodostunut pieni lampi. Luhdanjoessa vähän ennen koskea on jäljellä vielä merkkejä sulkuporteista (sulkuporttien tuet), ja joen yli pääsee tällä kohdalla heiveröistä siltaa pitkin. Vesi on johdettu myllylle lasku-uomaa pitkin, joka alkaa vähän ennen sulkuportteja. Uoma muuttuu n. 10 metriä ennen myllyrakennusta betonista ja kivistä tehdyksi tunneliksi, jonka yli menee tie. Itse myllyrakennuksesta ovat jäljellä betoniset kivijalat n. 7 x 15 m. Myös muita myllynrakenteita on jäljellä rakennuksen sisällä.

Karttahistoria kertoo myös toisesta myllypaikasta, joka sijaitsi joen pohjoispuolella. Lammen alapuolella, heti joen jatkuessa olisikin myllylle sopiva paikka, mutta kunnan rakenteita ei tällä kohdalla tavattu.

Kohteen historia

Tuorakassa oli vuonna 1586 keväisin ja syksyisin toimiva mylly. Tästä ei kuitenkaan ole muita myllytullimainintoja 1600-luvulta. 1700-luvun lopun kuninkaankartastossa mylly on merkitty ensimmäisen kerran tälle paikalle. Isojakokartassa on Tuorakan mylly merkitty sijaitsemaan joen pohjoispuolelle. Myös 1800-luvun puolivälin kartassa mylly on merkitty joen pohjoispuolelle. Vuoden 1875 kartassa on tälle kohtaa merkitty kaksi myllyä, toinen lammen kohdalle ja toinen heti sen jälkeen. Lammen kohdalla oleva mylly on joen eteläpuolella, toinen mylly pohjoispuolella. Kyseessä on mahdollisesti kaksi myllyä, joista toinen, vanhempi sijaitsi kosken alapuolella, ja toinen myöhäisempi sen yläpuolella.

Tuorakan mylly on 1930-luvun kartassa merkitty joen eteläpuolelle. Vuonna 1850 anottiin Tuorakan kotitarvemyllyn muuttamista tullimyllyksi. Myllyssä toimi 1920-luvulta lähtien myös sähkölaitos. Myllyä purettiin 1950-luvulla.

Lähikohteet

N. 2 km päässä Tuorakan myllystä joen yläjuoksulla on Hörkänkoski, ja vielä näiden kahden myllyn puolivälissä on Tuomas Bisterin omistama mylly, jonka rakenteet ovat vielä jäljellä.

Kirjallisuus

Hosiaisluoma-Karppinen, A. Tuorakassa elää sisukas maahenki. Kyliä ja kyläläisiä. 1989 Jyväskylä.

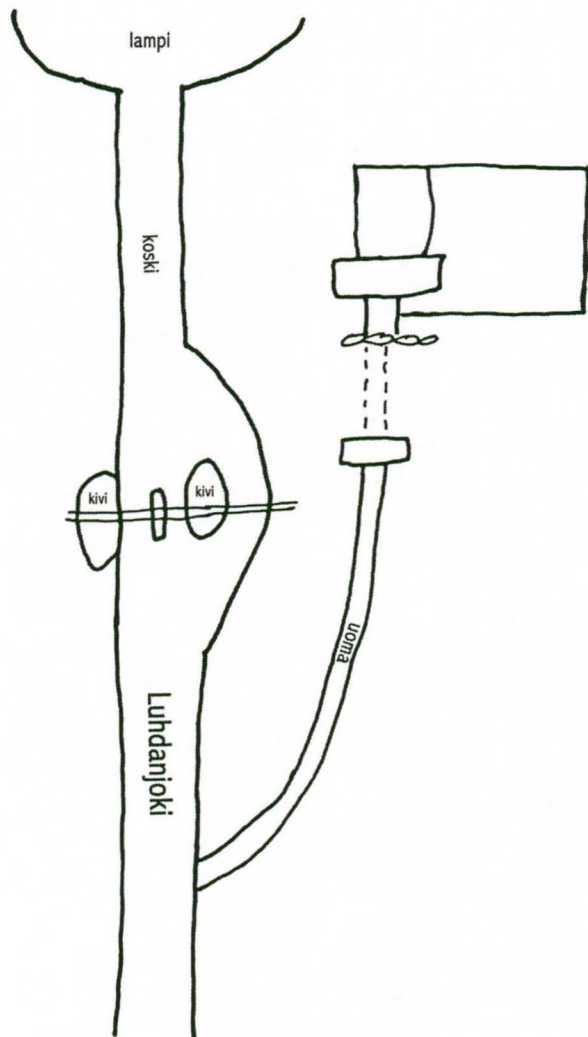
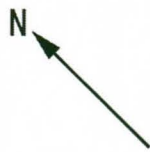
Narva, A. Elinkeinoelämä ja toimeentulo. Orimattilan historia I. 1987 Jyväskylä.

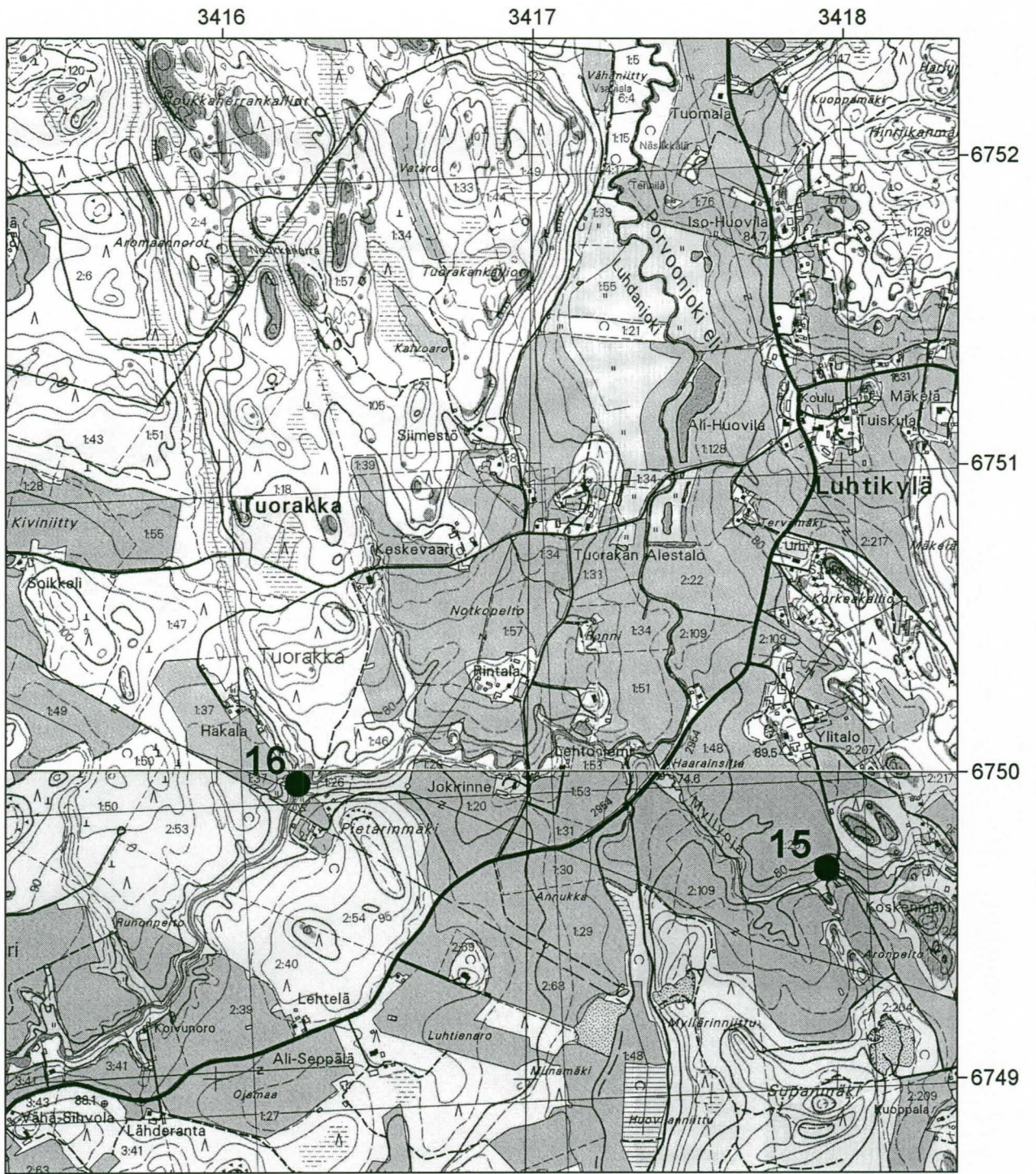
Kuvat

neg. 130488, 130489, 130490, 130491, 130492

dia 32849, 32850, 32851

Tuorakan mylly
Luonnos
M. Uotila

15. Orimattila Luhtikylä Hallakoski

16. Orimattila Tuorakka Tuorakka

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Orimattila	Pennala	Köylinkoski	3111 05	6753 22
	Leitsamaa		Heinämaa	3432 42
	Virenoja			

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
teollisuuskohteet vesimyllyt	uusi aika	1	2

Tila ja Rno

878:2 Myllypalsta
Myllykorpi 1:51

Suoranta 2:204

Pekkala 2:299

Maanomistaja

Lankinen Asko Sulevi
Ilmakantie 314, 16310 Virenoja
Komi Pauli Kyösti
Puistokatu 7 A A 10, 00140 Helsinki
Peltola Raija Iiris
Metsontie 425, 45410 Utti
Romu Eira Hellevi
alakartanonkuja 1 D 32, 02360 Espoo
Eerola Pekka Tapani
Loukkaanmäki 75, 16320 Pennala

Kohde ja ympäristö

Köylinjoessa sijaitsevat vesimyllyn paikka Pennalan, Virenojan ja Leitsamaan rajalla. Köylinjoki on 2-3 metriä leveä ja tällä kohdalla on vielä jäljellä loiva koski. Paikallisen tiedonannon mukaan koskea on perattu sotien jälkeen ja tästä kertoo myös rannalla olevat maa- ja kivi-
kasat.

Joen länsipuolella on useampia uomia. Aluksi uoma on yhtenäinen, mutta jakautuu myöhemmin kolmeen tai neljään osaan. Paikoitellen uoma on vain matala oja, mutta välillä kivien reunustamaa uoma. Joen ja lasku-uomien välissä on maavalli, jossa on yhdessä kohtaa myllynkiven kappale. Varsinaisessa jokiuomassa, sen itäreunalla, on n. 1,5 m korkea kivimuuri, jonka pituus on melkein 10 metriä. Sen leveys on enimmillään 2 metriä. Muurin takana joen rannalla on betonisia myllyn tai sahan laitteita. Paikalle johtaa Jursalan puolelta tie, mutta ei enää Pennalasta.

Kohteen historia

Vuodelta 1585 on ensimmäinen myllymaininta Suonsulun (eli Pennalan) ja Leitsamaan myllystä. Suonsulussa on ollut mylly myös vuosina 1633 ja 1693. Mylly on merkitty myös kuninkaankartastoon. Myllyä ei ole merkitty Pennala tai Virenojan isojakokarttoihin. 1850-luvun kartassa ei myllynpaikkaa voida tarkastella kartan huonon kunnan takia, mutta 1870-luvun kartassa mylly on paikallaan. 1920 myllyä ei enää ole merkitty.

Vuoden 1911 yksityiskohtaiseen karttaan on merkitty Köylinkoskeen useita myllyrakennuksia. Pennalan kylällä oli läntisin kylämylly. Myös Leitsamaan kylällä oli oma kylämylly. Nämä myllyt olivat joen länsipuolella. Joen itäpuolella on tuolloin 1911 sijainnut Yrjölän mylly ja saha.

Keskiaikaisena rajapaikkana on tällä alueella mainittu Köylinkoski -niminen paikka, jolla voidaan tarkoittaa tätä koskea. Rajankäynnin yhteydessä ei kuitenkaan ole ollut kysymys myllypaikasta.

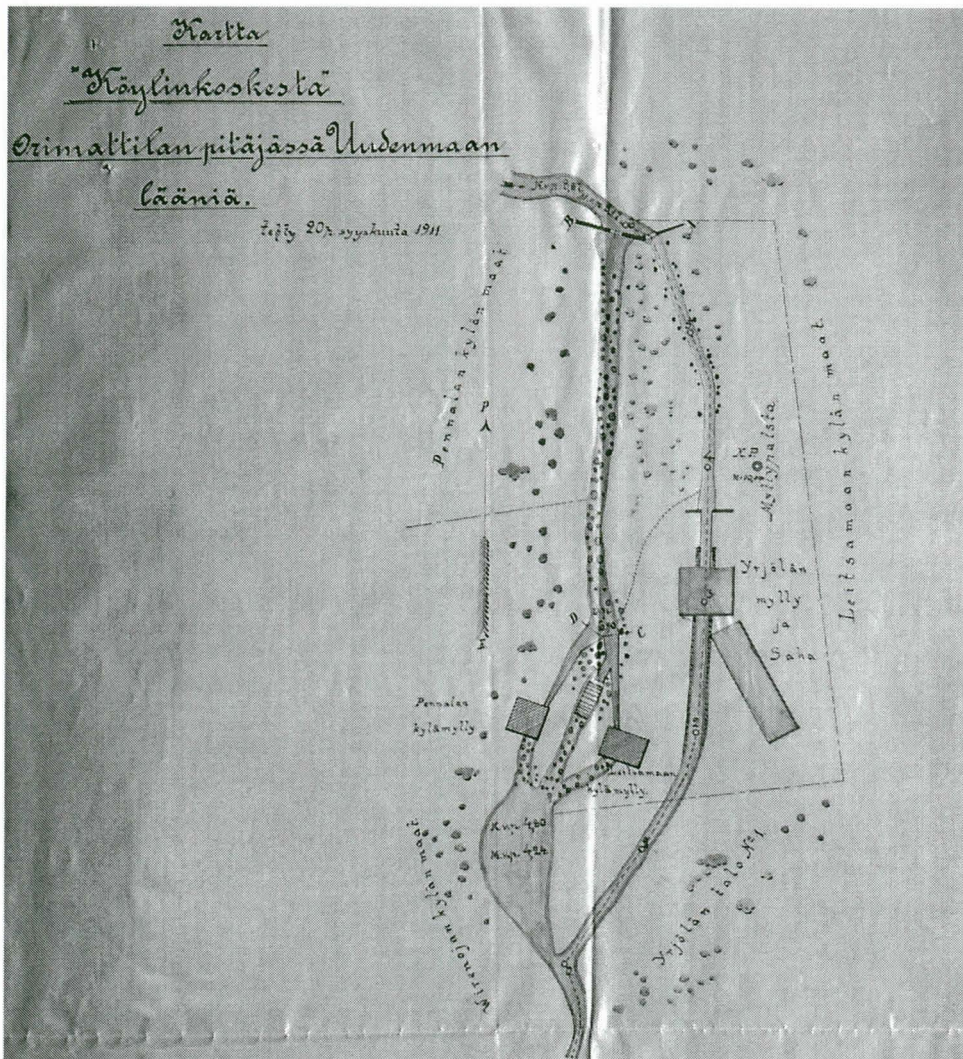
Kirjallisuus

Järvinen, O. Lahti ennen meitä. Kylä- ja kauppalakauden vaiheita.1965 Hämeenlinna.

Kuvat

neg. 130525, 130526, 130527, 130528, 130529

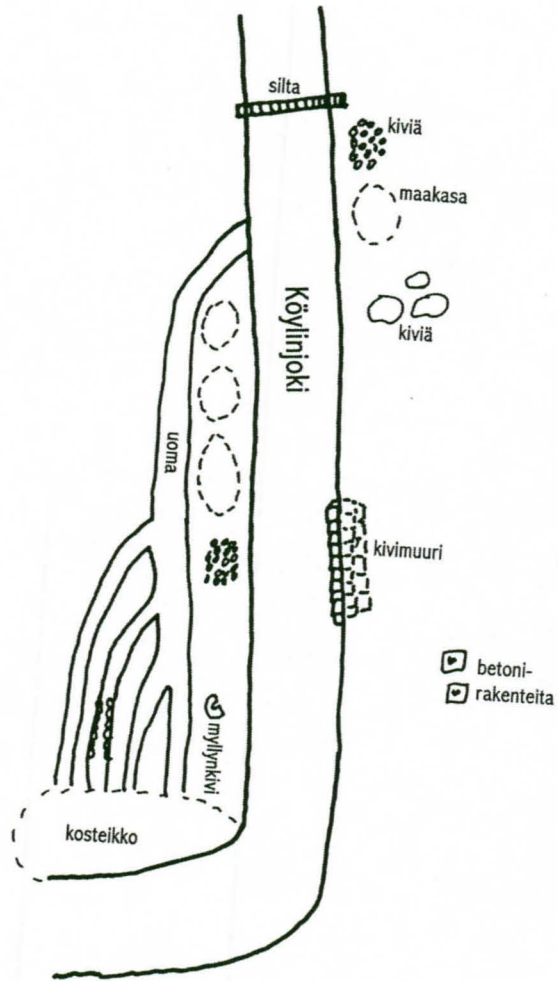
dia 32884

Orimattilan Pennalan ja Leitsamaan Köylin Koski 1911.
 Kansallisarkisto.

Köylinkoski
Luonnos
M. Uotila

Kunta Orimattila	Kylä Leitsamaa	Nimi Ilmakanotsa	Peruskartta 3111 05 Heinämaa	x/y/z 6752 60-68 3433 36-40
----------------------------	--------------------------	----------------------------	---	--

Mj-laji rajapaikka	Ajoitus historiallinen	Lkm 1	Lk 2
------------------------------	----------------------------------	-----------------	----------------

Tila ja Rno
Ilmakka 1:67

Maanomistaja
Isotalo Arvi Johannes (oikeudenomistajat)
Leitsamaa, 16330 Heinämaa

Kohde ja ympäristö

Kallioisella Ilmakanmäellä, sen länsipuolella sijaitseva vanha rajapaikka, Ilmakan vuoren otsa, Ilmakanotsa. Mäki on länsireunaltaan jyrkkä ja paikoitellen kivikkoinen. Kallio muodostaa paljaan kukkulan (kallioreunan), jonka voi nähdä muodostavan otsan. Ilmakanmäeltä näkee kauas, aina Lahteen saakka.

Kohteen historia

Ilmakan vuoren otsa on mainittu rajapaikkana 1553 tuomiossa Koiskalan ja Jursalan eli Leitsamaan kylän välillä. Nykyinen rajapaikka on noin kilometrin verran pohjoisempana Ilmakanmäestä. Lisäksi Lahden kylän vanhana nautintoalueen rajana mainitaan Ilmakanotsa -niminen paikka.

Kirjallisuus

Harden, A. Orimattilan pitäjän historia. 1923 Lahti.

Järvinen, O. Lahti ennen meitä. Kylä- ja kauppalakauden vaiheita. 1965 Hämeenlinna.

Kuvat

neg. 130541   dia 32892, 32893

Huom.

Luonnon muovaama kohde, jolla on kuitenkin historiallista arvoa yleisesti tunnettuna rajapaikkana.

17. Orimattila Pennala ja Leitsamaa, Köylinkoski

18. Orimattila Leitsamaa Ilmakanotsa

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Orimattila	Pennala	Pyssymäki	3111 05 Heinämaa	6754 78 3430 12

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
linnoituslaite	1918	1	2

Tila ja Rno
878:2 Hiekanottoalue
Ylöstalo 1:98

Maanomistaja

Hämäläinen Leena Maija Annikki
Lankilantie 56, 16320 Pennala

Kohde ja ympäristö

Vuoden 1918 sotaan liittyvä taistelupaikka. Pyssymäki on alueen korkein mäki, josta pystyy hyvin tarkkailemaan ympäröivää aluetta, varsinkin mäen alapuolella kulkevaa vanhaa Lahti-Porvoo -tietä. Pennalan kylä sijaitsee mäen juuressa. Pyssymäen länsilaidalla on vielä jäljellä matalaa yhtenäistä juoksuhaudaa. Mäen itälaidalla oleva vanha sorakuoppa on tuhonnut mahdolliset sen puoleiset linnoituslaitteet. Vuoden 2001 syysmyrskyt ovat kaataneet juoksuhaudassa kasvavia puita, jolloin juoksuhautojen seinämiä on rikkoutunut. Mäen länsirinteellä on sijainnut punaisten joukkohauta, johon 18.4.1918 taistelussa kaatuneet punaiset haudattiin. Vainajat siirrettiin Orimattilan hautausmaalle vuonna 1952. Hautapaikan läheisyydessä on rakennettavaksi aiotun työväentalon peruskiviä.

Kohteen historia

Saksalaiset ja punaiset kävivät lyhyen taistelun mäen hallinnasta 18.4.1918. Sen voitettuaan saksalaiset jatkoivat matkaansa kohti Lahtea.

Aikaisemmat tarkastukset

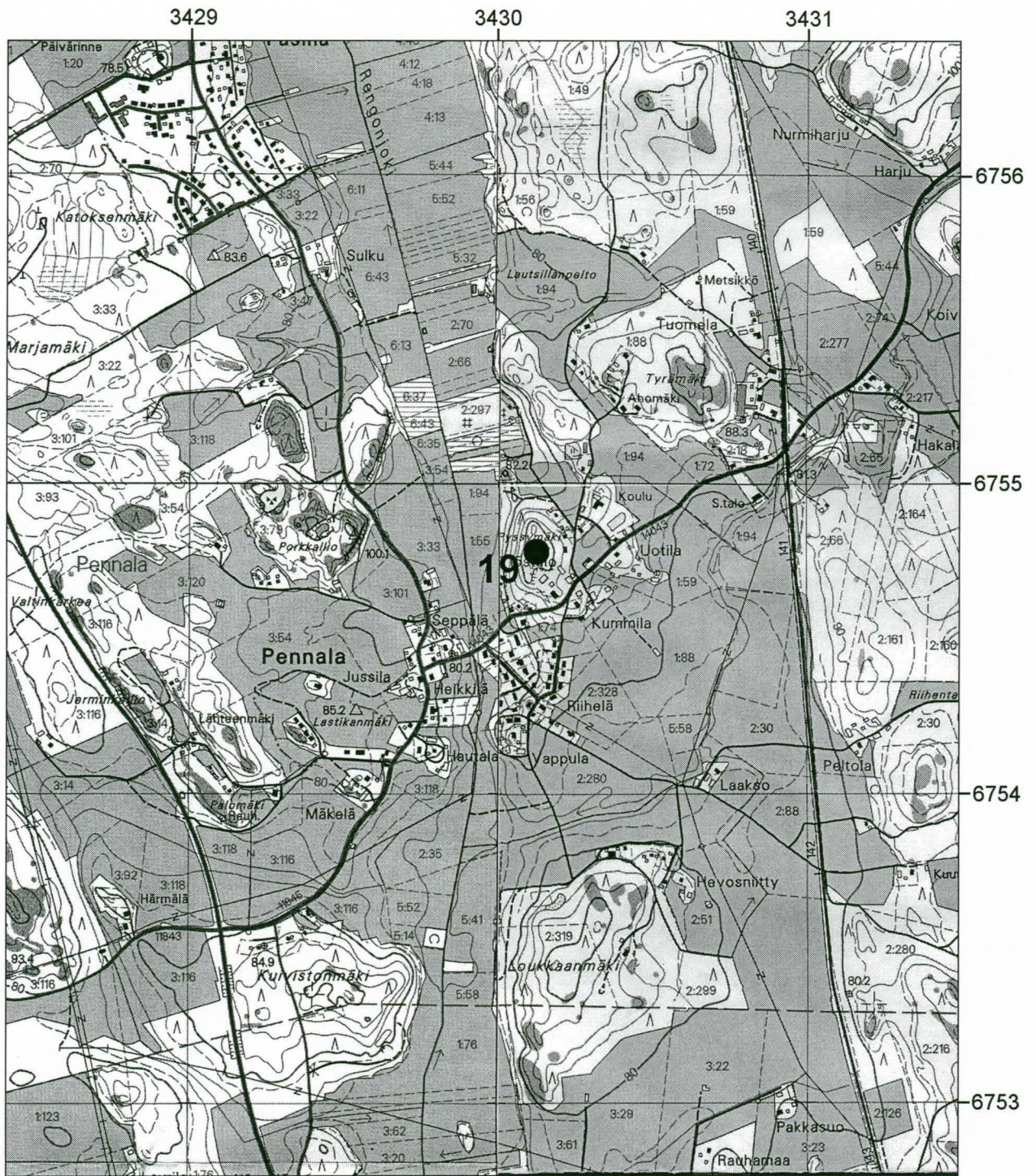
2000 K. Lönnqvist

Kirjallisuus

Takala, H. Taistelu Lahdesta 1918. 1998 Jyväskylä.

Kuvat

neg. 130522, 130523, 130524   dia -

Pk-ote 3111 02 Renkomäki (1998) ja 3111 05 Heinämaa (1998) 1:20000

19. Orimattila Pennala Pyssymäki

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Orimattila	Virenoja Niemenkylä	Myllykulma	3111 01 Huhdanoja	6749 00-10 3427 62-72

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
teollisuuskohteet vesivoimalat	uusi aika	2	2

Tila ja Rno
Koskialue 2:14

Myllytontti 878:1

Maanomistaja

Virenojan Mylly- ja sahaosakeyhtiö
Lakitoimisto Vilppula Ky
PL 13, 17201 Vääksey
Virenojan Mylly- ja sahaosakeyhtiö
Lakitoimisto Vilppula Ky
PL 13, 17201 Vääksey

Kohde ja ympäristö

Porvoonjoen itä- ja länsirannalla sijaitsevia vesimyllyn rauniota. Orimattila-Lahti -tieltä nro 167 n. 3 km lounaaseen. Porvoonjoen ylittävän sillan eteläpuolella on Porvoonjoessa koski, jossa on voimakas virtaus. Virran poikki on ollut jonkinlainen patolaite, josta on vielä säilynyt betonisia rakenteita.

Virenojan kylän puolella, eli joen itäpuolisten raunioiden paikalla on 1900-luvulla sijainnut mylly, saha ja sähkölaitos. Rakennuksesta on jäljellä betonista ja kivistä tehdyt pohjakerrokset. Rakennus koostuu kahdesta huoneesta, joiden sisällä on vielä jonkin verran myllynlaitteita. Alueella on vielä useita muita kivikasoja, mahdollisesti puretuista rakenteista. Vesi pääsee kulkemaan takimmaisen huoneen kautta. Sen poistouoma kulkee tunnelin kautta, joka tulee maan päälle vähän matkaa myllyrakennuksen alapuolelta. Poistouoma on yli 100 metriä pitkä, metrin levyinen oja, jonka seinämät ovat paikoin kivetyt.

Joen länsipuolella, Niemenkylän puolella on myös rakenteiden jäänteitä. Heti kosken alapuolella on n. 2,5 metriä korkean kivimuurin jäänteitä. Muuri on pystysuora ja muodostaa kaksi suorakulmaista käännöstä. Muuri on ollut rakennuksen pohjaosa. Yläpuolella ei ole säilynyt jälkiä rakennuksista. Muurin alapuolella on kivikkoa. Muurin eteläpuolella on vähäisiä merkkejä mahdollisesta poistouomasta, joka ei kuitenkaan näytä alkavan heti kivimuurin vierestä, vaan hivenen kauempaa. Uoma on suurin piirtein yhtä pitkä kuin joen itäpuolella oleva uoma. Rakenteiden yläpuolella, Porvoonjoen ylittävän sillan pohjoispuolella on mahdollinen myllypaikka. Joen länsipuolella on kivikkoa, jossa on myllylle toimintaedellytykset tarjoava kohta.

Kohteen historia

Virenojalla on sijainnut ympäri vuoden toimiva virtamylly ainakin vuodesta 1586 lähtien. Mylly ja siihen liittyvä asutus on merkitty karttoihin aina kuninkaankartastosta lähtien 1900-luvulle saakka. Kuninkaankartastoon on rakennuksia merkitty joen molemmille puolille. Oliko tällöin jo Niemenkylän puolellakin mylly? Varmuudella Niemenkylän puolella oli mylly ainakin vuonna 1889, mutta se uusittiin vuonna 1909. Tämä Mäkisen mylly lopetti toimintansa 1922, jolloin Virenojan kylä osti sen. Mäkisen mylly hajotettiin ja virran voima jäi yksin Virenojan kylän myllyn käyttöön. Virenojan mylly oli vielä vähäisessä käytössä 1969, mutta on nykyään raunioina. Paikallisen asukkaan mukaan Virenojan myllyn koneistoa oli vielä muutama vuosi sitten jäljellä, mutta nykyään ne ovat hävinneet.

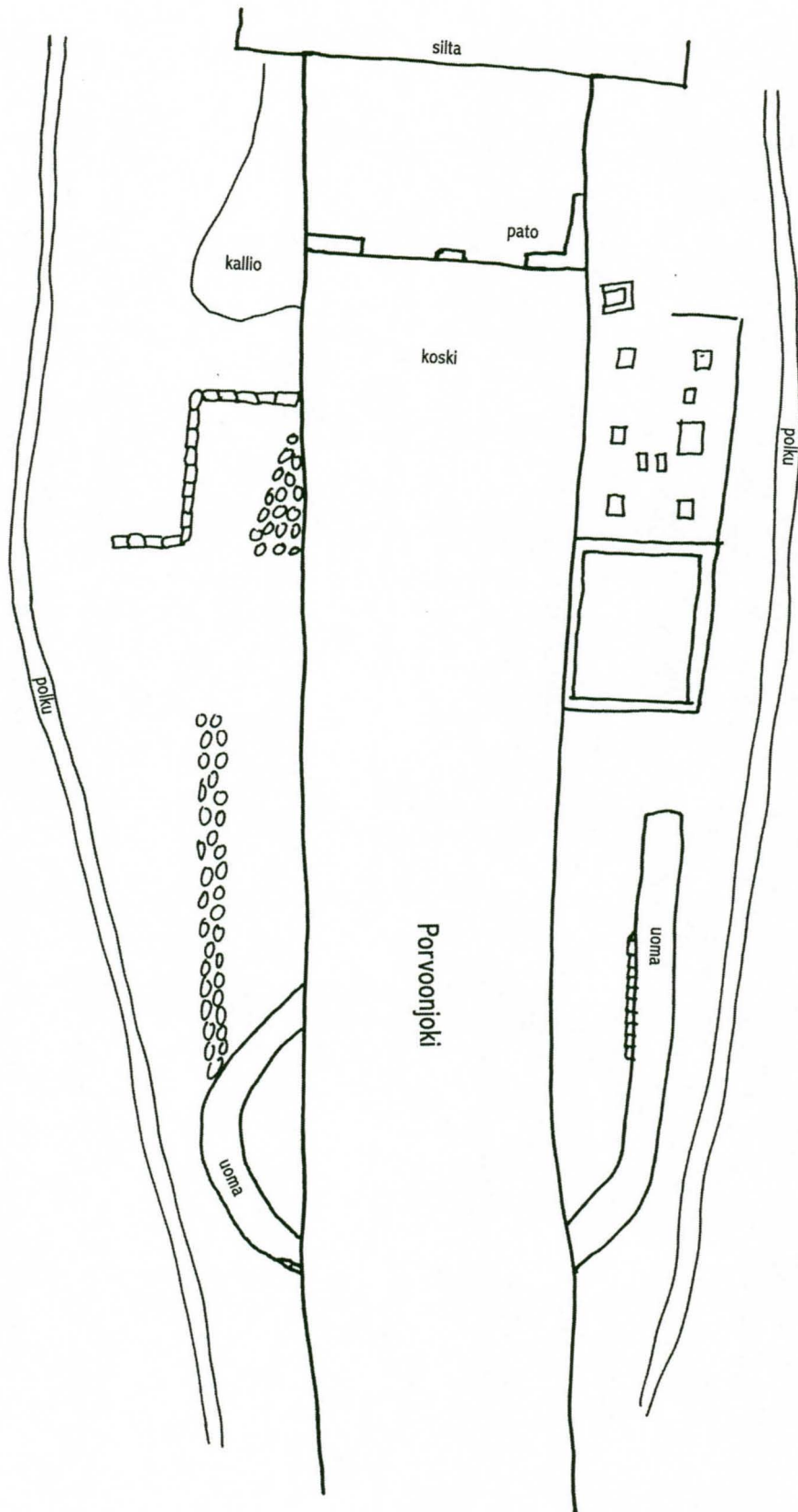
Kirjallisuus

Narva, A. Elinkeinoelämä ja toimeentulo. Orimattilan historia I. 1987 Jyväskylä.
Syrjö, V-M. Orimattilan historia II. 1976 Lahti.
Välimaa, T. Joen merkityksestä Orimattilalle. Orimattilan kirja III. 1969 Lahti.

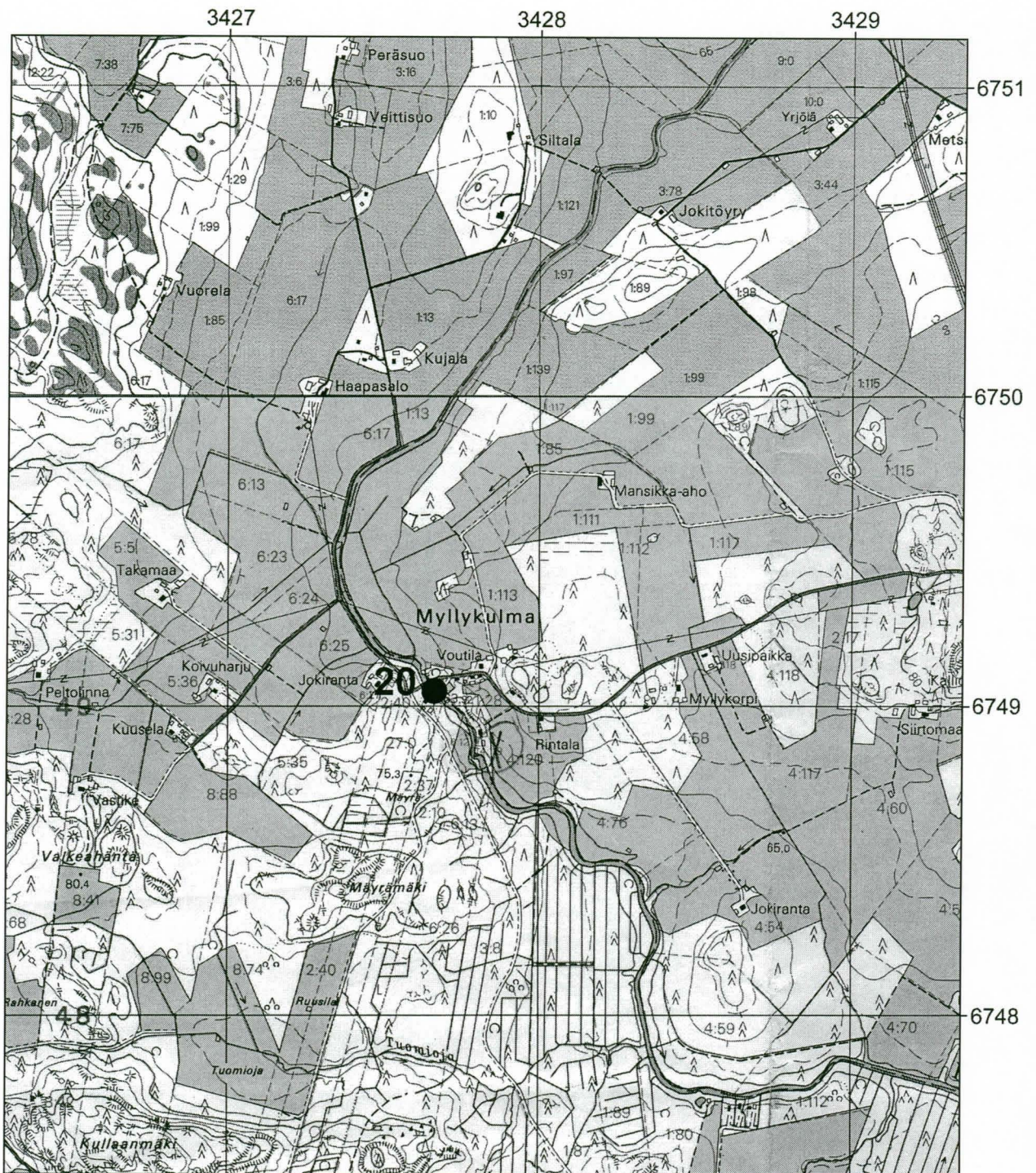
Kuvat

neg. 130507, 130508, 130509, 130562, 130563, 130564, 130565
dia 32868, 32869

Myllykulma
Luonnos
M. Uotila

Pk-ote 3111 01 Huhdanoja (1991) ja 3111 02 Renkomäki (1998) 1:20000

20. Orimattila Virenoja ja Niemenkylä, Myllykulma

Kunta Orimattila	Kylä Viljamaa	Nimi Kaukola	Peruskartta 3111 04 Orimattila	x/y/z 6743 88 3432 66
----------------------------	-------------------------	------------------------	---	------------------------------------

Mj-laji asuinpaikka talonpohjat	Ajoitus historiallinen	Lkm 4	Lk 2
--	----------------------------------	-----------------	----------------

Tila ja Rno
Alho 3:210

Maanomistaja
Orimattilan kaupunki
Erkontie 9, 16300 Orimattila

Kohde ja ympäristö

Lehtimetsässä sijaitseva asuintontti, jossa on usean rakennuksen perustuksia. Kohde on Orimattilan keskustan läheisyydessä, kirkosta 1,8 km kaakkoon. Paikan vierestä kulkee rautatien tuntumasta alkanut vanha Käkelästä Porvoontiehen yhtynyt reitti. Siitä lähtee polku, joka kulkee asuinpaikan läpi. Ensimmäisen rakennuksen perusta on aivan polun vieressä. Se on suorakaiteen muotoinen kiviperusta, jonka yhdessä reunassa on uuninjäänteiksi tulkittavaa kiveystä. Rakenteen koko on n. 5 x 7 metriä. N. 30 metriä lounaaseen tästä on toisen rakennuksen jäänteitä. Tämän n. 6 x 8 m suorakaiteen muotoisen kivikehän koillis- ja itäkulmissa on jäljellä maatumutta puuta. Ensimmäisestä rakennuksesta länteen on mahdollisesti rakennuksen perusta. Sen vieressä on neliömäinen 4 x 4 m suuruinen kivrakennelma, jonka vallit ovat 0,5 - 1 metrin levyiset ja rakennelman sisäpuoli on 1 metrin syvä. Alueella on paljon pieniä suoria oja.

Kohteen historia

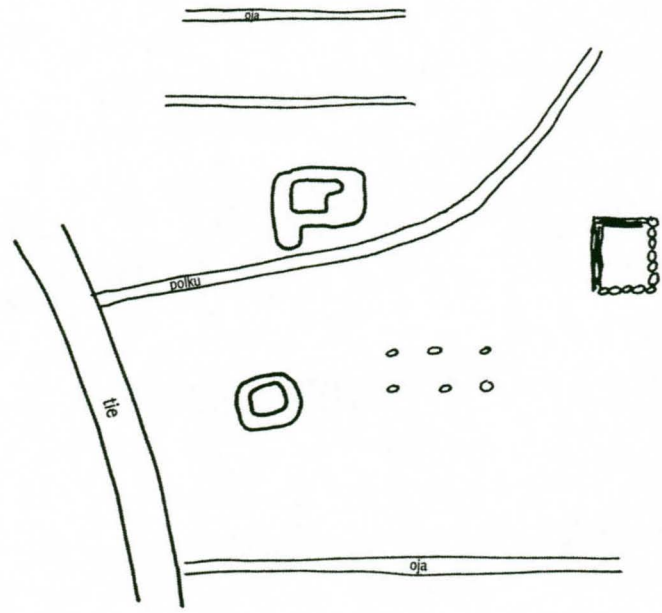
Kuninkaankartastoon on mahdollisesti tälle kohdalle merkitty rakennus, ehkä torppa, vaikka sitä ei erikseen mainita. Myös isojakokartoissa on tällä alueella rakennuksia. Kohde näkyy myös 1800-luvun puolivälin kartassa mahdollisesti Kaukola -nimisenä tilana. 1870-luvun kartassa ei ole enää rakennuksia merkitty tälle kohdalle. Tämän jälkeen alueelle ei ole karttoihin merkitty rakennuksia.

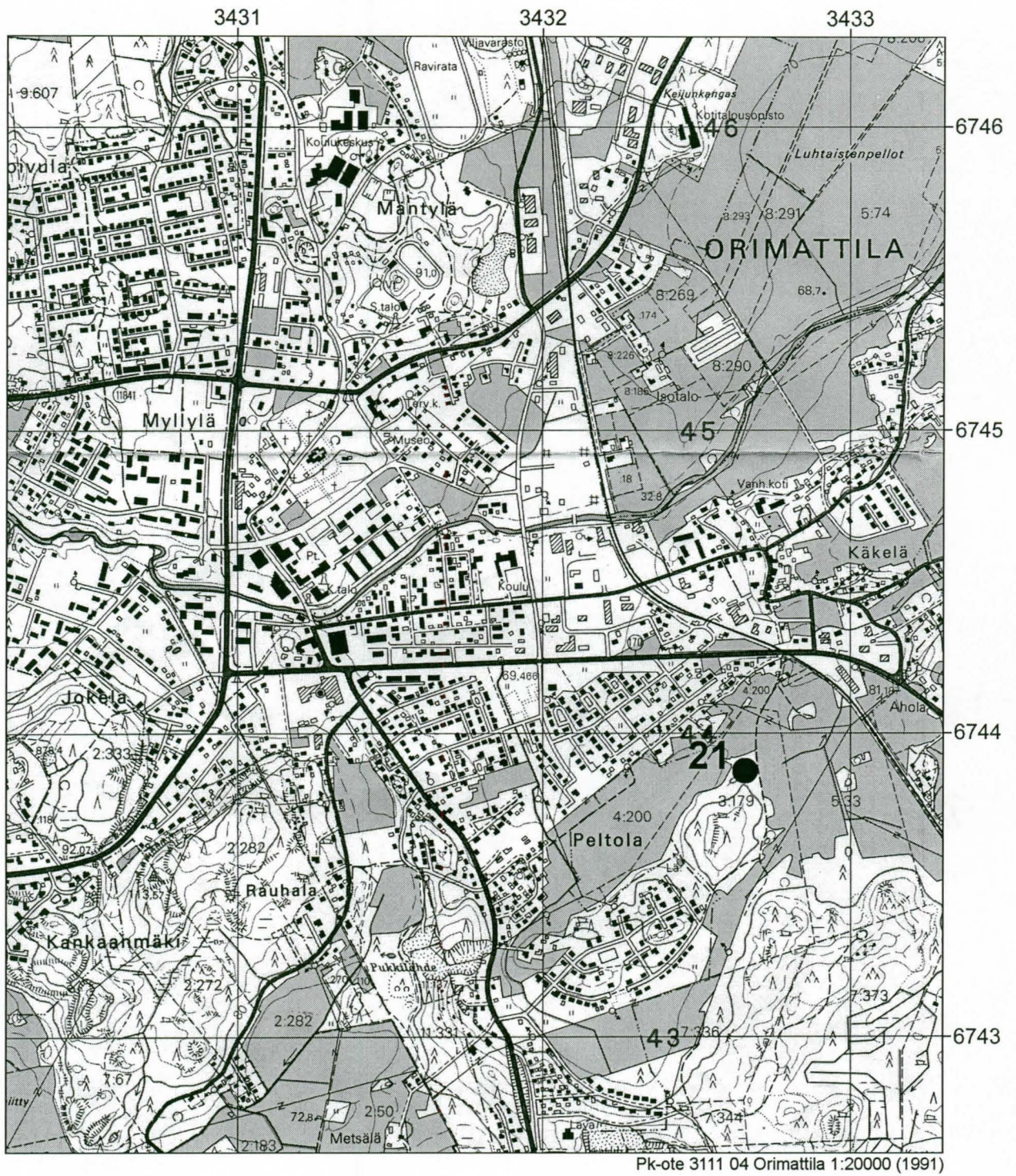
Kuvat

neg. 130543, 130544, 130545

dia 32894

Kaukola
Luonnos
M. Uotila

21. Orimattila Viljamaa Kaukola

Kunta Orimattila	Kylä Tönnö	Nimi Tönnö	Peruskartta 3111 01 Huhdanoja	x/y/z 6743 70-74 3429 02-08
----------------------------	----------------------	----------------------	--	--

Mj-laji teollisuuskohteet vesivoimalat	Ajoitus historiallinen	Lkm	Lk
---	----------------------------------	------------	-----------

Tila ja Rno
Sahakoski 10:47
Myllytontti 878:1
Myllykoski II 2:297

Maanomistaja
Havén Juho Pauliinus

Havén Martti Olavi
Tönnönkoskentie 8, 16300 Orimattila

Kohde ja ympäristö

Tönnönkosken teollisuuskohteet Porvoonjoen rannalla. Tönnön museosillan alapuoleisessa koskessa on sijainnut useita vesimyllyjä. Nykyisinkin käytössä oleva Havenin mylly joen itäpuolella on vuodelta 1908. Sen eteläpuolella on vanhojen karttojen mukaan sijainnut toinen mylly, mutta paikalle on ajettu maata ja myllyn rauniot ovat tuhoutuneet. Joen länsipuolella on käytöstä poistettu Niemen kylän mylly, joka ajoittuu myös 1900-luvun alkuun. Niemenkylän myllyn alapuolella on sahan rauniot. Sahalle kuluneesta betonisesta vesikourusta on vähäisiä jäänteitä. Samoin sahan betonista kivijalkaa on jäljellä vielä jonkin verran. Rakenne n. 5 x 15 metriä.

Kohteen historia

Tönnössä on ollut ympäri vuoden käytössä oleva mylly ainakin vuodesta 1586 lähtien. Parhaimmillaan koskessa on ollut 4 myllyä kerrallaan. Lisäksi Tönnönkoskessa on ollut krouvi. Tönnönkoskessa on sijainnut Sommarnäsin kartanon saha jo vuonna 1844. Vuoden 1889 Tönnönkosken yksityiskohtakarttaan on merkitty Bernerin saha, mutta myös entisen sahan rauniot on piirretty. Sahan toiminta loppui 1900-luvun alussa.

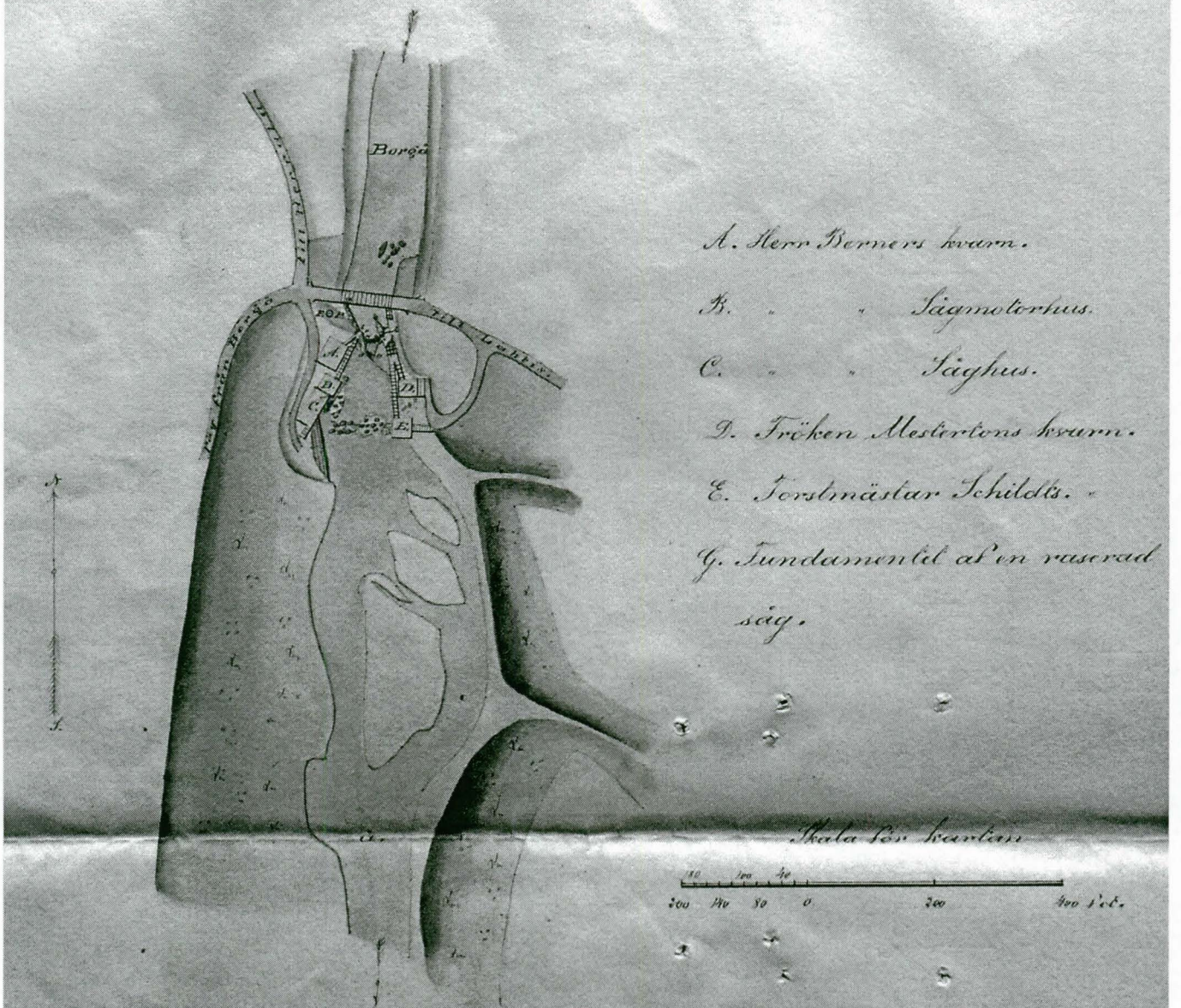
Kuvat

neg. 130536   dia 32866, 32867, 32890

Huom.

Kulttuurihistoriallinen kokonaisuus, josta silta on museokohteena. Muinaisjäännöksenä voidaan pitää sahan rauniota. Alue on osa valtakunnallisesti merkittävien kulttuurihistoriallisten ympäristöjen Porvoonjokilaakson kulttuurimaisemaa.

Karta öfver Tönnö förs i Crimallila socknen af Nylands län. År 1889.

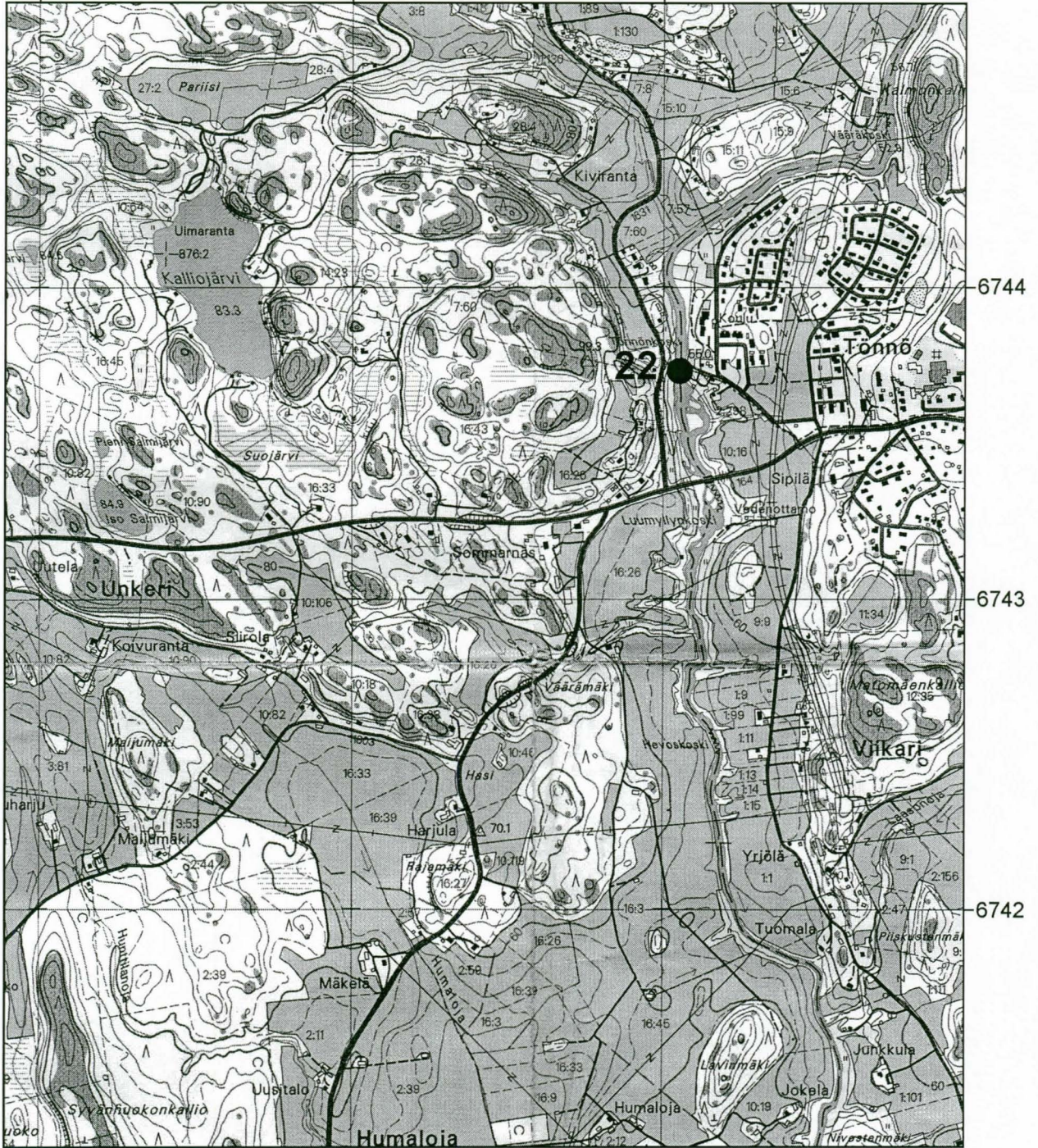

Tönnönkoski 1889. Kansallisarkisto.

3427

3428

3429

Pk-ote 3111 01 Huhdanoja 1:20000 (1998)

22. Orimattila Tönnö Tönnö

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Orimattila	Terriniemi	Hakoisten mylly	3022 03 Mallusjoki	6737 08 3427 12

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
teollisuuskohteet vesimyllyt	uusi aika	1	2

Tila ja Rno
Hakoistenmylly 1:6

Maanomistaja
Hakoisten mylly Oy
06100 Porvoo

Kohde ja ympäristö

Mallusjärvestä Porvoonjokeen laskevassa Vähäjoessa sijaitsevat vesimyllyn rauniot. Mylly on jäänyt nykyisen tien nro 1635 Vähäjoen ylittävän sillan itäpuolelle, ehkä osittain sillan alle. Joen keskellä olevan myllyrakennuksen jäänteet jakavat joen kahtia. Itse myllyrakennuksesta on jäljellä betonisia rakenteita. Pohjoispuoleisessa uomassa on ollut patorakennelma. Myllyrakennuksen eteläpuolella ei ole selviä rakenteita, mutta kalliota on mahdollisesti louhittu uomaksi. Joen pohjoispuoleisessa uomassa on myllystä purettuja kiviä. Heinäkuussa joen yli pääsi kulkemaan uomassa olevia kiviä myöten. Joen pohjoispuoleisella rannalla on rakennusjätteitä, sekä kaksi betonimassasta tehtyä myllynkiveä. Uuden sillan luoteispuolella, vanhan Hakoisten sillan alapuolella on toinen patorakennelma.

Kohteen historia

Mallusjoella oli mylly vuoden 1585 myllyluettelon mukaan. Tätä on pidetty Hakoisten myllyn ensimmäisenä mainintana. Kartoissa mylly tavataan ensimmäisen kerran 1700-luvun alussa. Vielä 1920-luvulla mylly oli tällä paikalla. Mylly on ollut Ruhan kartanon omistuksessa, jolloin myllyä uusittiin. Myllyssä oli tuolloin 1700-luvun puolivälissä mm. kankaiden vanuttamiseen käytetty tamppi ja mahdollisesti sahaustoimintaa.

Lähikohteet

Hakoisten vanha silta myllypaikan lounaispuolella.

Kirjallisuus

Narva, A. Elinkeinoelämä ja toimeentulo. Orimattilan historia I. 1987 Jyväskylä.

Kuvat

neg. 130505, 130560, 130561

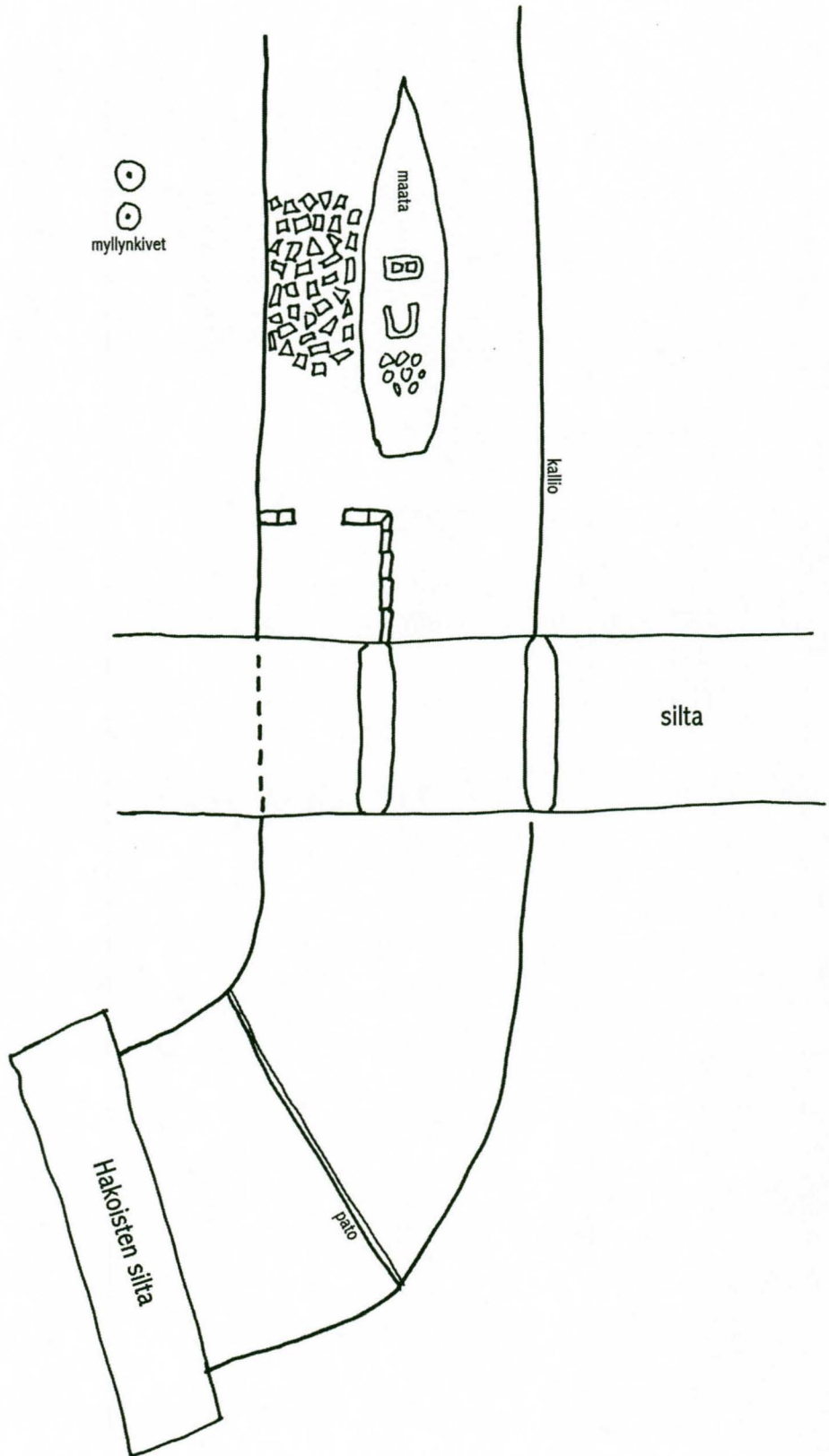
dia 32864, 32924

Hakoisten mylly
Luonnos
M. Uotila

○
○
myllynkivet

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Orimattila	Terriniemi	Hakoisten silta	3022 03	6737 12
			Mallusjoki	3427 06

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
sillat	historiallinen 1800-luku	1	

Tila ja Rno

Maanomistaja

Kohde ja ympäristö

Vähäjoen ylittävä kivinen kaarisilta. Silta on jäänyt nykyisestä päätiestä nro 1635 syrjään, sen länsipuolelle. Yksi suorakaiteen muotoisista kivistä tehty kaariosa ja n. 4-metrinen sillan kaartaa tukeva luonnonkivistä ja muotoillusta kivistä tehty maatuki. Kivet ovat erikoisia ja ilman laastia yhteen ladottu. Sillan pituus on 20 metriä ja leveys 6 metriä, vapaa-aukko 5 metriä ja korkeus n. 3 metriä. Kaiteet on valmistettu kivistä ja puusta. Sillan päällä on hiekkaa. Sillan eteläpuolella on joessa luonnonkivikasoja.

Kohteen historia

Tielinjaus, jonka reitillä silta on, on ollut olemassa jo 1500-luvulla. Vuonna 1750 ilmoitettiin Terriniemen sillan olleen huonokuntoinen ja sen kautta pystyi vaivoin ylittämään joen. Tällöin kyseessä oli varmaankin vielä puusilta. 1800-luvun puolivälissä on kuvernöörinkertomuksessa maininta Terriniemen sillasta, muttei vielääkään ole varmaa, onko kyseessä tämä nykyinen silta. Yleisesti sillan valmistusaikana pidetään 1800-luvun jälkimmäistä puoliskoa.

Lähikohteet

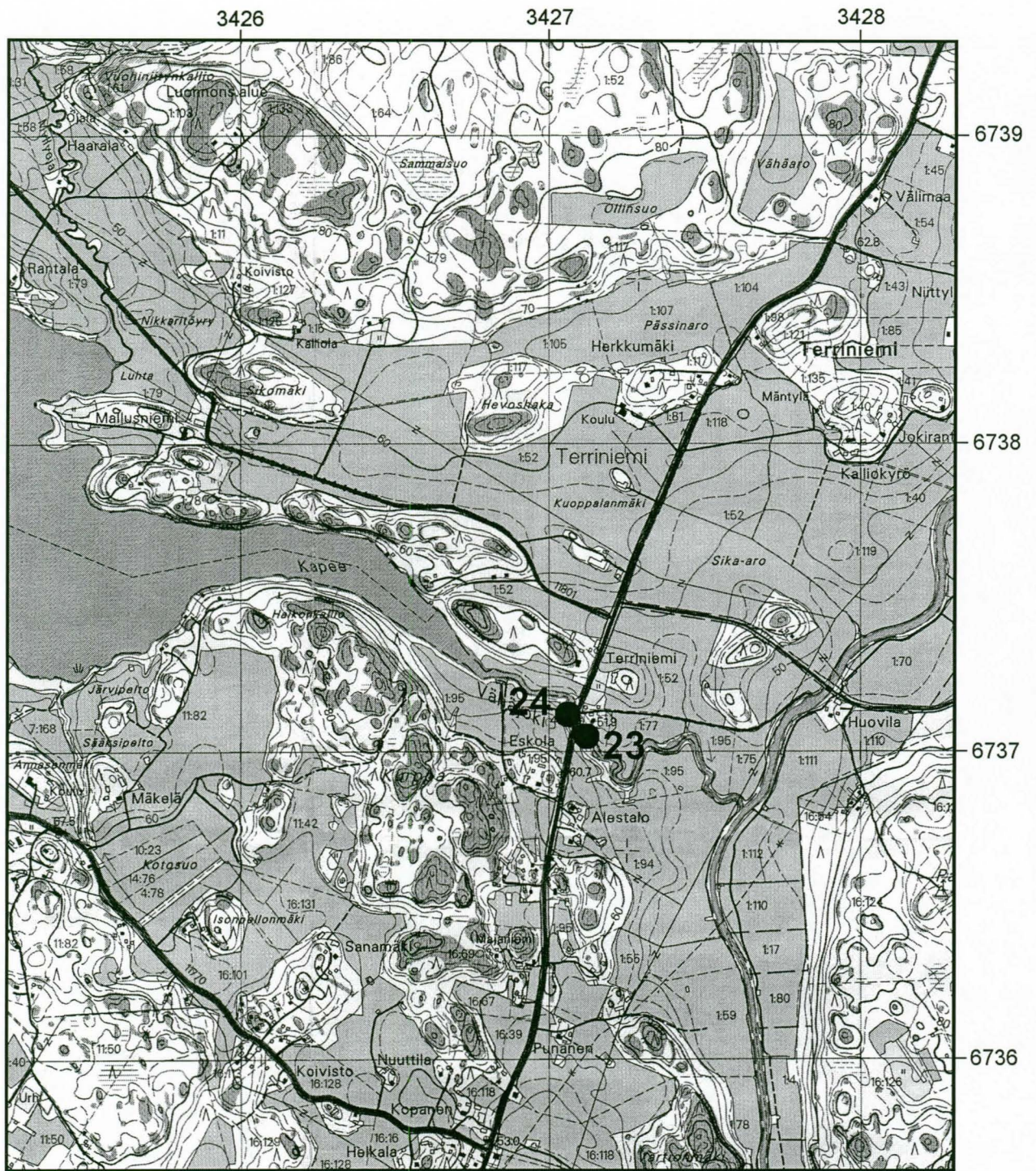
Hakoisten mylly sillan kaakkoispuolella.

Kuvat

neg. 130504   dia 32863

Huom.

Silta on mainittu Orimattilan kulttuurihistorialliset kohteet -luettelossa.

Pk-ote 3022 03 Mallusjoki 1:20000 (1999)

23. Orimattila Terriniemi Hakoisten mylly

24. Orimattila Terriniemi Hakoisten silta

Kunta Orimattila	Kylä Terriniemi	Nimi Rotinkoski	Peruskartta 3022 03 Mallusjoki	x/y/z 6739 28 3425 52
----------------------------	---------------------------	---------------------------	---	------------------------------------

Mj-laji teollisuuskohteet vesivoimalat	Ajoitus historiallinen	Lkm 1	Lk 2/3
---	----------------------------------	-----------------	------------------

Tila ja Rno
Ponimattila 1:67

Maanomistaja
Miettinen Kaarlo Aarne Kalevi ja Katri Esteri
Kitarakuja 4 C 42, 00420 Helsinki

Kohde ja ympäristö

Rotinojassa sijaitseva vesimyllyn paikka. Mallusjärven pohjoispuolella Myllyjoaan yhtyy Rotinoja. Luonnonsuojelualueella Rotinoja laskeutuu kallion päältä useamman kymmenen metrin matkalta. Kallion alapuolella Rotiojan uomassa on haljenneen myllynkiven kaksi puolikasta. Kallion laella ojan yli on kävelysilta ja riippusilta. Näiden välissä on betonista tehty patorakennelma. Oja on yläpäästä n. 1 metrin levyinen, mutta kalliopinnalla uoma on paljon vähäisempi. Kalliokohdan jälkeen uoma on hyvin kivinen.

Kohteen historia

Myllyä ei ole merkitty nyt tarkastettuihin karttoihin. Patorakennelma on mahdollisesti peräisin 1970-luvulta.

Aikaisemmat tarkastukset

1985 J-P. Taavitsainen

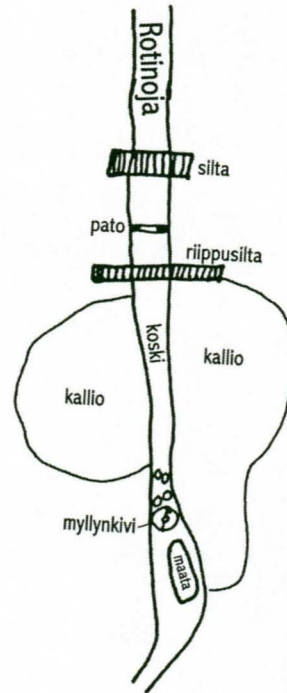
Kuvat

neg. 130569, 130570, 130571   dia 32907, 32908, 32909, 32910

Huom.

Muinaisjäännösrekisterissä kohde 560 01 0020

Rotinkoski
Luonnos
M. Uotila

Kunta Orimattila	Kylä Terriniemi	Nimi Mimmakantöyry	Peruskartta 3022 03 Mallusjoki	x/y/z 6738 82 3424 78
----------------------------	---------------------------	------------------------------	---	------------------------------------

Mj-laji asuinpaikka talonpohja	Ajoitus uusi aika	Lkm 1	Lk 2
---	-----------------------------	-----------------	----------------

Tila ja Rno
Rajala 1:11

Maanomistaja
Rajala Jouko Äänis ja Riitta Aulikki
Karkkulantie 378, 16300 Orimattila

Kohde ja ympäristö

Mahdollinen asuinpaikka Mimmakanmäen koillispuolella. Mäkelän taloon menevän tien pohjoispuolella tien ja kallion väliin jää alue, jossa on epämääräinen kivikehä. Sen koko on noin 4 x 6 metriä ja suorakaiteen muotoisen kivikehän rakenne on selvemmin näkyvillä länsipuolella, itäpuolella ei kiveystä ei ole juurikaan näkyvissä. Rakenteen pohjoispuolella on kiveystä enemmänkin, ehkä uunipaikka. Rakenteesta n. 20 metriä itään päin on tien vieressä kaksi kuoppaa, näistä isompi on n. 4-5 metriä halkaisijaltaan, pienempi parimetrinen.

Kohteen historia

Kuninkaankartastoon on tälle kohdalle merkitty torpan paikka. Sitä ei näy isojakokartoissa eikä myöhemmissä 1800-luvun kartoissa.

Lähikohteet

Mimmakanmäen (50 m lounaaseen) ja Berg-Mäkelän (250 m luoteeseen) ajoittamattomat kiviröykkiöt. Lehmuksenmäen asuinpaikka on 900 metriä länteen, Rotinkosken myllypaikka 900 metriä koilliseen.

Kuvat

neg. 130568

dia 32906

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Orimattila	Karkkula	Pakkamäki	3022 03 Mallusjoki	6739 86 3424 48

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
kivimuuri	historiallinen	1	2/3

Tila ja Rno

Loiro 9:0

Maanomistaja

Puputti Risto Päiviö

Koivuniementie 16, 16300 Orimattila

Kohde ja ympäristö

Pakkamäen eteläreunassa itä-länsisuunnassa sijaitseva kivimuuri, jonka pituus on n. 40 metriä. Muurin korkeus ja leveys vaihtelee 0,5-0,7 metrin välillä. Kivimuuri sijaitsee mäen rinneessä. Sen yläpuolella on kallio. Muurin itäpääty alkaa kalliosta ja kallion ja kivimuurin väliin jää muutaman metrin levyinen tila. Muurin itäpuoli päättyy viereisen talon tonttiin. Länsipääty on hieman sortunut.

Kohteen historia

Paikka on lähellä Karkkulan keskiaikaisen kylän tontteja.

Aikaisemmat tarkistukset

1985 J-P. Taavitsainen

1997 H. Takala

Kuvat

neg. 130573

dia 32912, 32913

Huom.

Muinaisjäännösrekisterissä kohde 560 01 0019.

Kunta Orimattila	Kylä Karkkula	Nimi Lehmuksenmäki	Peruskartta 3022 03 Mallusjoki	x/y/z 6738 98- 6739 10 3423 78-98
----------------------------	-------------------------	------------------------------	---	---

Mj-laji asuinpaikka talonpohjat	Ajoitus uusi aika	Lkm kymmeniä	Lk 2
--	-----------------------------	------------------------	----------------

Tila ja Rno
Holma 1:87

Maanomistaja
Harden-Kuusela Asta Anelma
Kallolantie 340, Mäntsälä
Jantunen Reijo Antti
Koivuniementie 33, 16300 Orimattila

Kohde ja ympäristö

Mallusjärven pohjoispuolella olevan Lehmuksenmäen lounaiskulmassa laidunnuksessa oleva alue, jolla on useita rakennuksenpohjia ja epämääräisiä kivikasoja. Osa kasoista on tulkittavissa rakennusten perustuksiksi. Alueella on mm. luonnonkivistä holvattu kivikellari, jonka katto on romahtanut. Alueella on myös kaivoksi tulkittava rakenne. Osa perustuksista on selviä neliömäisiä kivikehiä, osa epämääräisiä kivikumpuja. Myös metsän reunassa on rakenteita, mm. kivettyjä kuoppia. Alueella on enemmän kuin yhden torpan rakennuksia. Alueen lounaispuolella Mallusjärven rannalle johtavan tien luoteispuolella on kumpare, jonka luoteisreunassa on kiviaidan pätkä. Aita muodostaa kumpareen yläreunaan kulman. Aita on purettu ja kivet ovat hajallaan n. 2 metrin alueella. Kivet ovat pyöreäköjiä ja sammaleisia.

Kohteen historia

Kuninkaankartassa on paikalle merkitty asutusta, Terriniemen kartanon torppia. Myös isoja-kokarttaan on merkitty rakennuksia. 1800-luvun puolivälin karttaan ei asutusta ole merkitty, mutta mahdollisesti 1870-luvun kartassa on joitakin rakennuksia. Vuoden 1914 kartassa paikka on nimeltä Lehmusvuori ja sinne on merkitty yksi talo/rakennus.

Lähikohteet

Bokholman (muinaisjäännösrekisterissä 560 00 0001) kohde on tämän alueen lounaiskulmassa olevan ladon lounaispuolella. Museoviraston muinaisjäännösluettelossa on väärät koordinaatit, ei 6639 42/3423 76 vaan 6739 00/3423 81. Mimmakantöyryn asuinpaikka on 900 metriä itään ja Pakkamäen kivimuuri 1000 metriä koilliseen.

Kuvat

neg. 130500, 130501, 130502, 130503, 130574
dia 32860, 32861, 32862, 32914, 32915

Kunta Orimattila	Kylä Karkkula	Nimi Palaoja	Peruskartta 3111 01 Huhdanoja	x/y/z 6740 06 3425 48
----------------------------	-------------------------	------------------------	--	------------------------------------

Mj-laji teollisuuskohteet vesivoimalat	Ajoitus historiallinen	Lkm 1	Lk 2
---	----------------------------------	-----------------	----------------

Tila ja Rno
Sihvola 1:56

Maanomistaja
Puputti Risto Päiviö
Koivuniementie 16, 16300 Orimattila

Kohde ja ympäristö

Palaojassa sijaitseva vesimyllyn paikka. Oja on n. 1-2 metriä leveä hidas virta. Mahdollinen myllypaikka on ojanuomassa n.100 metriä pitkän kivikkoisen kohdan loppupäässä. Kivikossa on tällä paikalla kivien reunustama uomanpätkä. Sen takana on kaivettu poistouoma. Muita myllyn rakenteita ei ole säilynyt.

Kohteen historia

Myllypaikasta on paikallisen asukkaan tiedonanto. Läheisen talon asukas tiesi myllypaikan ja sen kohdan, vaikka se ei ole ollut toiminnassa hänen aikanaan. Omistaja on kuljettanut myllynkivet pois.

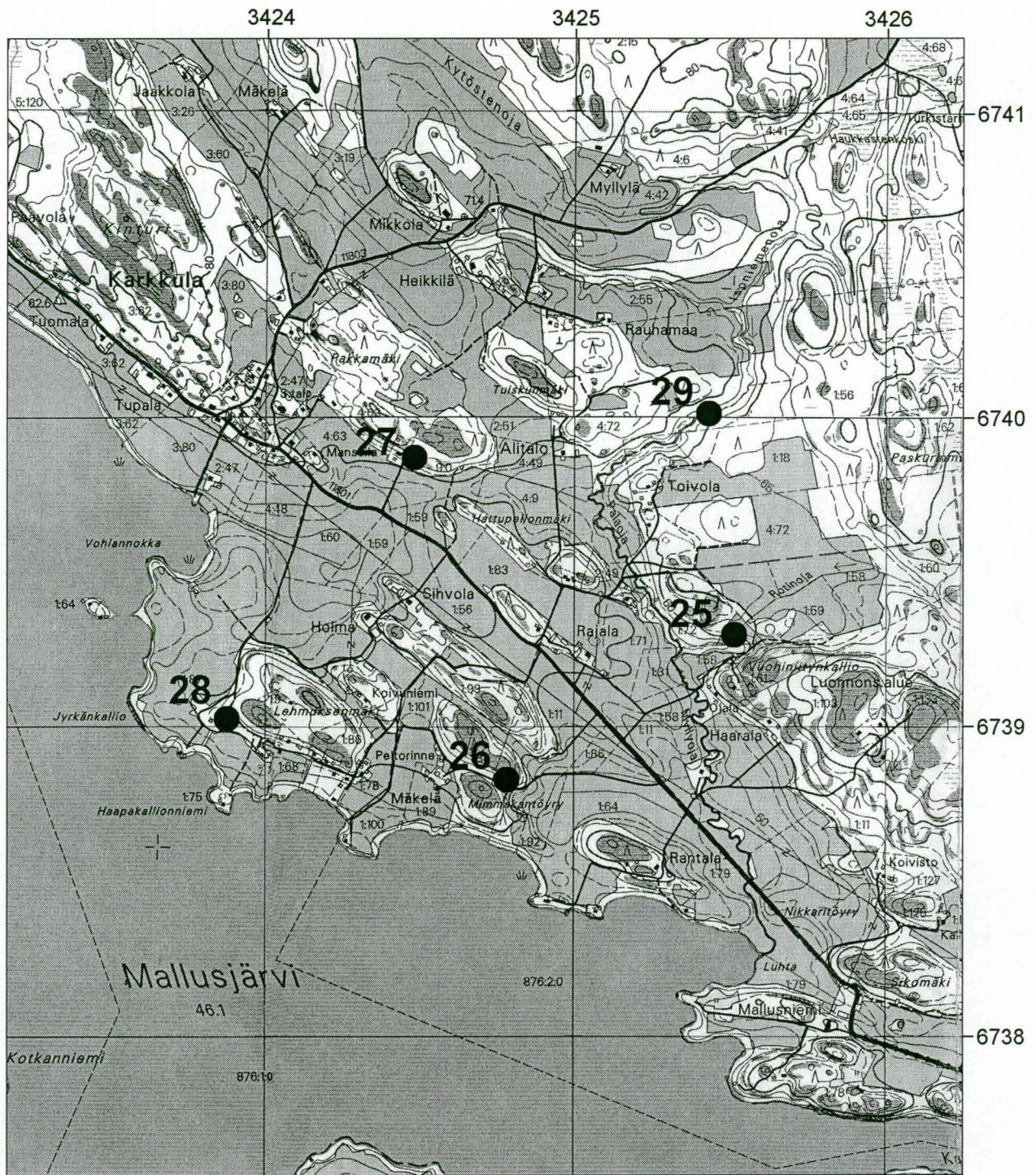
Lähikohteet

Rotinojan mylly sijaitsee 700 metriä etelään ja Pakkamäen kivimuuri 1000 metriä länteen.

Kuvat

neg. 130572

dia 32911

Pk-ote 3111 01 Huhdanoja (1998) ja 3022 03 Mallusjoki (1999) 1:20000

- 25. Orimattila Terriniemi Rotinkoski
- 26. Orimattila Terriniemi Mimmakantöyry
- 27. Orimattila Karkkula Pakkamäki
- 28. Orimattila Karkkula Lehmuksenmäki
- 29. Orimattila Karkkula Palaoja

Kunta Orimattila	Kylä Karkkula	Nimi Kuustjärvenoja	Peruskartta 3111 01 Huhdanoja	x/y/z 6742 46 3422 18
----------------------------	-------------------------	-------------------------------	--	------------------------------------

Mj-laji teollisuuskohteet vesimyllyt	Ajoitus uusi aika	Lkm 1	Lk 2
---	-----------------------------	-----------------	----------------

Tila ja Rno
Syväsilta 5:3

Maanomistaja
Nuutila Jukka Tapio
Syväsilantie 24, 16300 Orimattila

Kohde ja ympäristö

Kuustjärvenojoissa oleva vesimyllyn paikka. Keväällä tarkastushetkellä n. 1,5-2 metriä leveästä ojasta erkani n. 20 metriä pitkä kaareva sivu-uoma. Se oli pääuomaa hivenen kapeampi. Pääuoman molemmilla puolilla on tällä kohdalla kivikasat, patosysteeminä? Myös väliin jäävässä maavallissa oli joitakin kiviä.

Kohteen historia

Karkkulassa on vuonna 1585 ollut yksi syksyisin ja keväisin toimiva mylly, sen sijainnista ei kuitenkaan ole täysin varmuutta. Kuninkaankartastossa Karkkulan kylään on merkitty kaksi myllyä, joista tämä on toinen. Kuninkaankartaston merkinnän jälkeen myllyä ei ole enää merkitty 1800-luvun karttoihin tai isojakokarttoihin. Myllyn takainen mäki on kuitenkin nimetty Myllymäeksi.

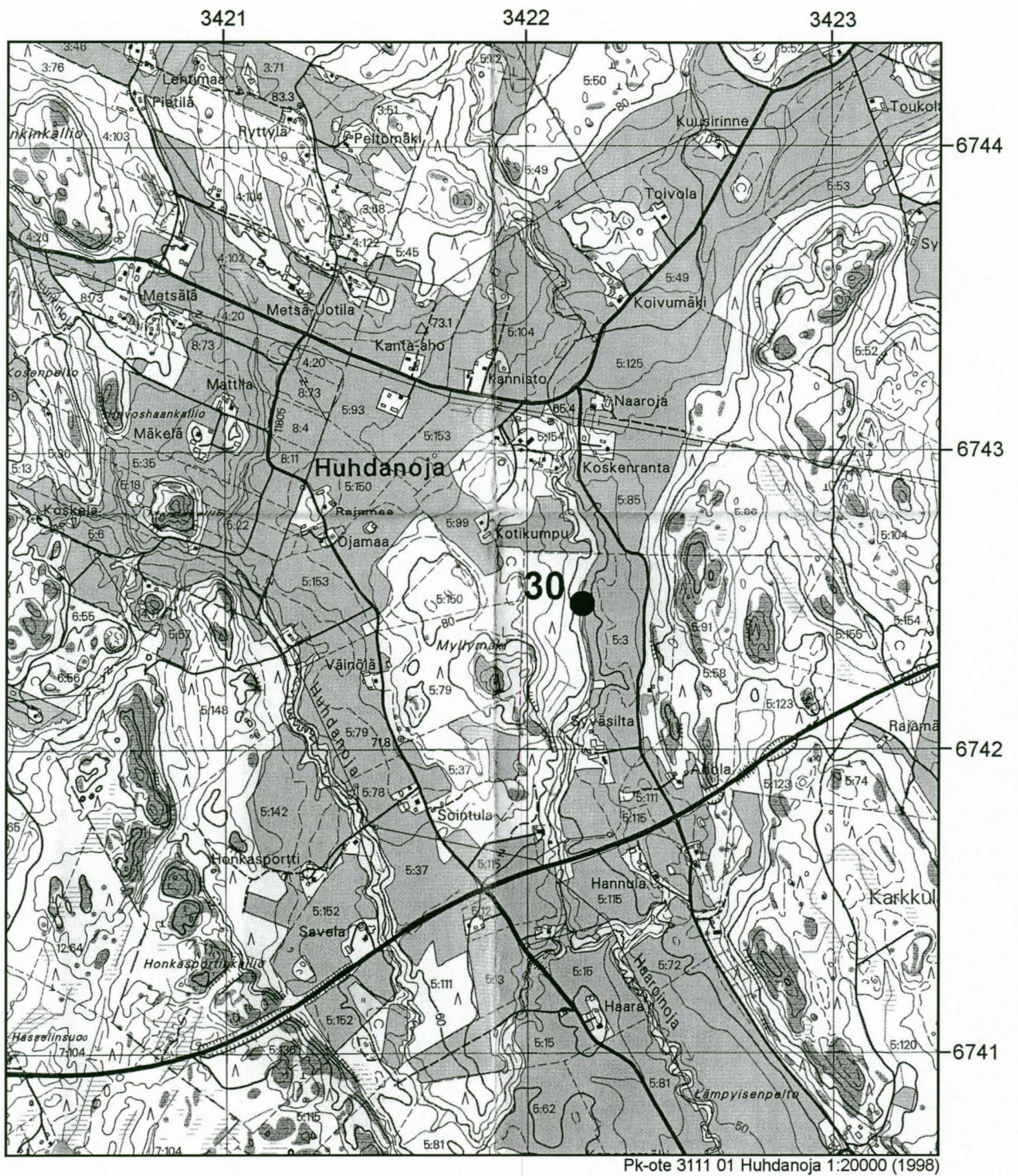
Lähikohteet

Kuninkaankartaston mukaan lähistöllä oli myös toinen mylly, mutta tästä ei tarkastuksessa havaittu jälkiä, eivätkä muutkaan kartat viittaa tämän toisen myllyn olemassaoloon.

Kuvat

neg. 130499

dia 32859

30. Orimattila Karkkula Kuustjärvenoja

Kunta Orimattila	Kylä Mallusjoki	Nimi Mäkelä	Peruskartta 3022 03 Mallusjoki	x/y/z 6736 80 3425 48
----------------------------	---------------------------	-----------------------	---	------------------------------------

Mj-laji teollisuuskohteet vesimyllyt	Ajoitus uusi aika	Lkm 1	Lk 2
---	-----------------------------	-----------------	----------------

Tila ja Rno
Toivola 12:31
Maukola 7:168
Mäkelä 11:86

Maanomistaja
Selvenius Edla Eliisa ja Voitto Aliisa
Saarinen Arja Leena ja Matti Juhani
Mallusjoentie 217 A 1, 16450 Mallusjoki
Uotila Keijo Juhani
Kurpantie 14 a, 16450 Mallusjoki

Kohde ja ympäristö

Pienessä purossa oleva vesimyllyn paikka. Puro sijaitsee Mallusjoen koulun ja Mäkelän tilan välistä, n. 100 metriä Mallusjoen halki kulkevasta tiestä 11770 pohjoiseen. Puro kulkee loivarinteisessä laaksossa. Tarkastushetkellä keväällä n. metrin levyisessä purossa oli voimakas virtaus. Mahdollisella myllypaikalla on ojassa leveämpi kohta ja siinä iso kivi. Lisäksi kiven kohdalla on puron länsipuolella tasainen alue, jota ei voida havaita muualla ojan länsipuolella. Puron itäpuolella on laajempi tasainen alue. Länsipuolella johtaa alueelle polku.

Kohteen historia

Paikalle on merkitty mylly isojakokarttaan ja 1800-luvun puolivälin karttaan. Sitä ei ole kuitenkaan merkitty myöhempiin karttoihin.

Lähikohteet

Annasenmäen ajoittamaton kivistä kiviä 200 metriä luoteeseen, Eskolan asuinpaikka 300 metriä luoteeseen.

Kuvat

neg. 130495   dia 32854

Kunta Orimattila	Kylä Mallusjoki	Nimi Eskola	Peruskartta 3022 03 Mallusjoki	x/y/z 6737 04-12 3425 26-42
----------------------------	---------------------------	-----------------------	---	--

Mj-laji asuinpaikka	Ajoitus historiallinen	Lkm 1	Lk 2
-------------------------------	----------------------------------	-----------------	----------------

Tila ja Rno
Maukola 7:168

Maanomistaja
Saarinen Arja Leena ja Matti Juhani
Mallusjoentie 217 A 1, 16450 Mallusjoki

Kohde ja ympäristö

Mallusjoen kylän Annasenmäen ja Mallusjärven välinen tasainen peltoalue vanhana tonttialueena, jolla on ollut ainakin Eskolan tila. Peltoalueen keskeltä menee tie, jonka toinen haara jatkuu Mallusjärven rantaan ja toinen jatkaa ojan yli kohti Terriniemeä. Kyseessä on alueen vanha Hakoisista Mallusjoelle johtava tie. Peltoalueelta löytyi pintapöiminnassa tiiltä, lasia ja fajanssia.

Kohteen historia

1700-luvun alun kartassa on Eskolan tonttialue sijoitettu tälle alueelle. Vielä kuninkaankartassa on asuinpaikka ollut käytössä. Isojakokartoissa tätä asuintonttia ei kuitenkaan enää ole merkitty. Perimätieto kertoo kuinka Mallusjoen kylän alkuperäinen sijainti on ollut lähempänä Mallusjärveä. Myös Eskolan tontti on sijainnut vanhan kylän paikalla ja siirtynyt jo varhain Hakoisiin.

Lähikohteet

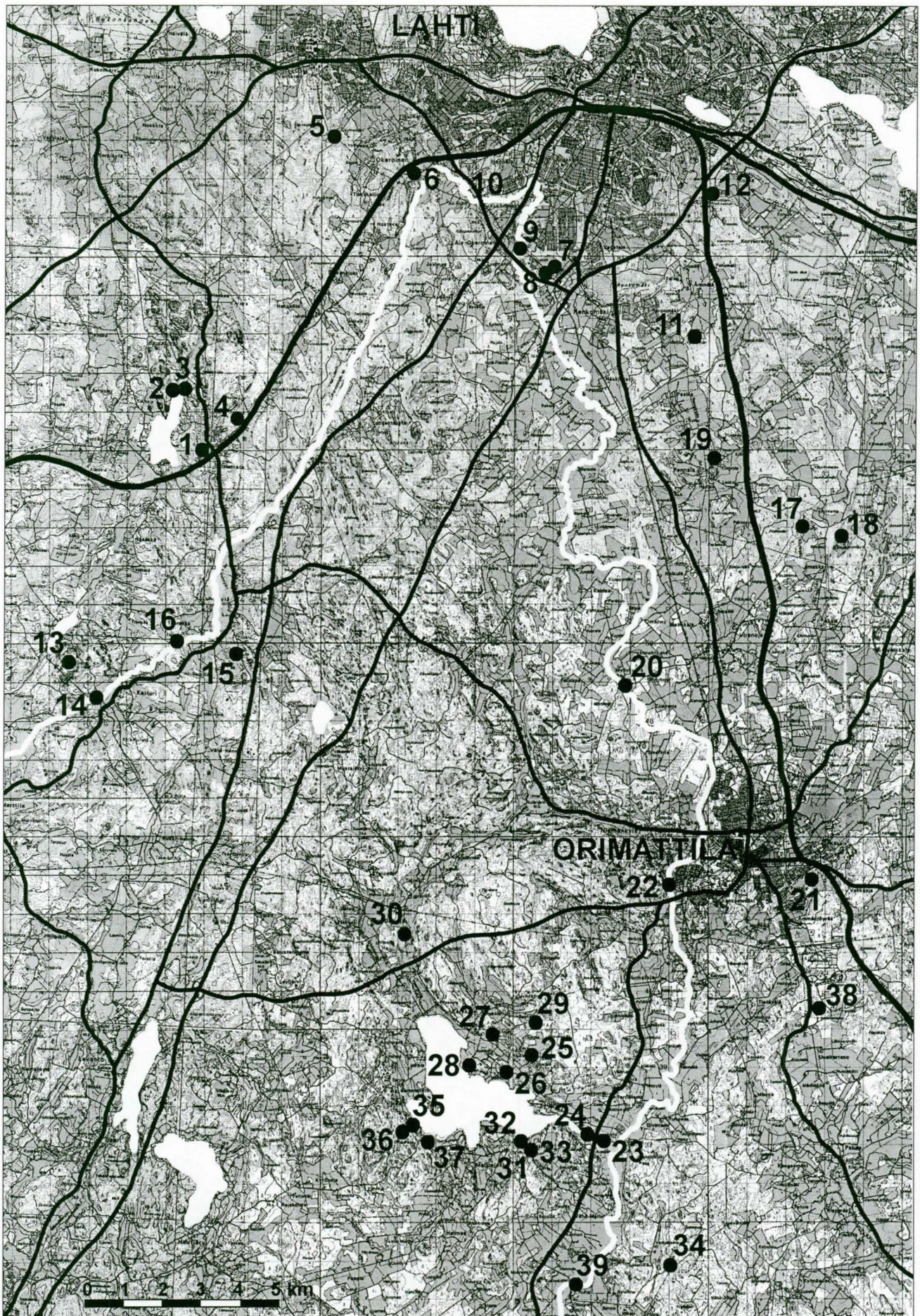
Annasenmäen ajoittamaton kiviröykkiö asuinpaikan eteläosassa, Mäkelän vesimylly 300 metriä kaakkoon.

Kirjallisuus

Harden, A. Orimattilan pitäjän historia. 1923 Lahti.

Kuvat

neg. 130496   dia 32855

Ote topografisista kartoista 2133 Kärkölä (1991), 2044 Hyvinkää (2000), 3022 Askola (1999) ja 3111 Lahti (1998). Alkuperäiset kartat 1:50 000, karttaotetta pienennetty.

31. Orimattila Mallusjoki Mäkelä

32. Orimattila Mallusjoki Eskola

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Orimattila	Mallusjoki	Vanhatie	3022 03 Mallusjoki	6736 90 - 6737 20 3425 22 - 3427 96

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
tienpohja	historiallinen	1	2

Tila ja Rno

Eskola 1:95

Maukola 7:168

Alho 11:42

Mäkelä 11:86

Maanomistaja

Rytkö Eija Marja-Leena ja Eskola Mauri Viljo Juhani

Kirstinkatu 3 C 65, 00530 Helsinki

Saarinen Arja Leena ja Matti Juhani

Mallusjoentie 217 A 1, 16450 Mallusjoki

Tuiskunen Mika Jaakko Juhani ja Saila Maria

Haavistontie 47, 16450 Mallusjoki

Uotila Keijo Juhani

Kurpantie 14 a, 16450 Mallusjoki

Kohde ja ympäristö

Vanha Mallusjoen kylästä Hakoisten sillalle johtava reitti. Tien linjaus katkeaa välillä pelto-alueisiin, mutta metsän keskellä tienpohja on vielä säilynyt. Osittain tie on vielä käytössä tonttitienä.

Kurpan alueella on metsässä yhtenäinen tienpätkä, jossa tie on mutkainen ja kapea, ja se kiertää jyrkät mäenkohdat. Tien länsipuoli on metsäalueella kasvamassa umpeen, mutta syvemmällä metsässä tie on vielä selvästi näkyvissä. Tienpohja on n. 2 metriä leveä. Mäen laella tie kulkee paikoitellen kalliopohjan päällä ja joissakin kohtaa on näkyvissä hiekkapohjainen alusta. Metsäalueelta tie jatkaa osittain nykyisen taloon johtavan tien kautta Mallusjärven rantaan pienen metsäsaarekkeen kautta. Tie kulkee myös vanhan Eskolan asuintontin läpi kohti Mallusjoen keskustaa.

Kurpan metsäalueen länsipuolelta aivan pellon läheisyydestä löytyi posliinipiipun kappale. Löytö oli pienen avokalliopaljastuman päällä. Löytö on piipun pesäkappale, jonka reunat puuttuvat. Siinä näkyy vihreää maalausta.

Kohteen historia

Tie on merkitty 1700-luvun alun Mallusjoen karttaan, lisäksi kuninkaankartastoon on merkitty tämä reitti oikeaksi tieksi, ei poluksi. Perimätieto kertoo kuinka Mallusjoelle tullut tie kulki ennen lähempänä rantaa kuin nykyisin käytössä oleva tie. Tie on vähitellen jäänyt pois käytöstä, viimeistään 1900-luvulla.

Hakoisten sillan suunta on merkinä tämän tien linjauksesta. Silta on poikittain nykyisin käytössä olevan reitin suhteen ja lyhyin reitti Mallusjoen kylään kulkee vanhaa tienlinjausta pitkin, jota vanhan sillan suuntakin osoittaa.

Löydöt

KM 2002 046, posliinipiipun kappale.

Lähikohteet

Tien linjaus alkaa Hakoisten sillalta, Hakoisten vesimyllyn läheisyydestä ja tie menee Eskolan asuinpaikan läpi.

Kirjallisuus

Harden. A, Orimattilan pitäjän historia. 1923 Lahti.

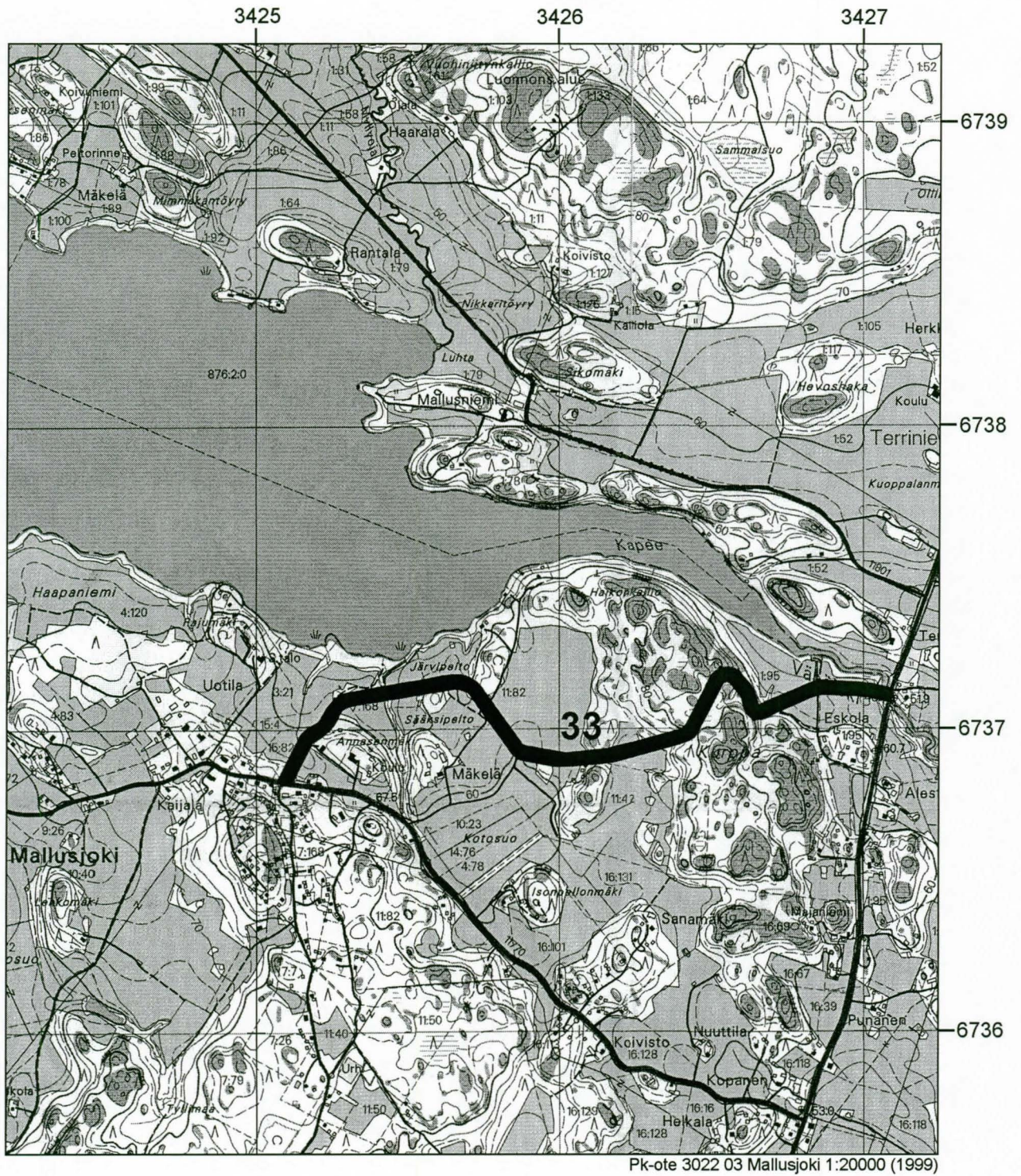
Kuvat

Neg. 130558, 130559

dia 32925

Huom.

Muinaisjännökseksi voidaan ajatella metsässä kulkevaa tieosuutta, joka on poistettu käytöstä ja jäänyt hoidotta. Muuta osa tien reitistä voidaan pitää historiallisena tielinjana.

33. Orimattila Mallusjoki Vanhatie

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Orimattila	Mallusjoki	Nenäkivi	3022 03	6733 80
Pukkila	Kantele		Mallusjoki	3429 06

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
rajamerkit	historiallinen	1	1

Tila ja Rno

Brusila 2:53

Suljansuo 15:5

Maanomistaja

Oesch Timo Artturi

Ruhantie 122 as 1, 16450 Mallusjoki

Oesch Timo Artturi

Ruhantie 122 as 1, 16450 Mallusjoki

Kohde ja ympäristö

Rajakivi Orimattilan Mallusjoen ja Pukkilan Kanteleen kylien välillä. Kivi sijaitsee kallioisen mäen reunalla, Nenäkivikalliosta lounaaseen. Kivi on n. 3,6 x 2,6 m kokoinen pyöreähkö kivi, jossa on nenämäinen uloke. Kivessä ei ole merkintöjä.

Kohteen historia

Mallusjoki on keskiaikainen kylä, jonka varhaisin maininta on vuodelta 1459. Mallusjoen rajoja on muutenkin käsitelty 1400-luvulla. Nenäkivi on mainittu rajapaikkana ainakin vuoden 1653 tuomiokirjassa. Tällöin Pakaan ja Malluksen kylän asukkaat riitelivät rajoistaan ja Nenäkivi mainitaan tuossa yhteydessä, vaikkakaan ei riidanalaisena rajana. Tuomioon liittyy kartta-kuva. Isojakokartoissa rajapaikka on merkitty nimellä Surikivi Rå. Nenäkivi on vielä nykyäänkin rajapaikkana ja nykyinen rajalinja tekee Nenäkiven kohdalla käännöksen.

Kuvat

neg. 130557

dia 32903

Huom.

Vaikka kivi on edelleen rajakivenä, sillä on oma historiallinen arvonsa.

34. Orimattila Mallusjoki ja Pukkila Kantele, Nenäkiivi

Kunta Orimattila	Kylä Sammalisto	Nimi Sammalisto	Peruskartta 3022 03 Mallusjoki	x/y/z 6737 60 3422 38
----------------------------	---------------------------	---------------------------	---	------------------------------------

Mj-laji teollisuuskohteet vesivoimalat	Ajoitus uusi aika	Lkm 1	Lk 2
---	-----------------------------	-----------------	----------------

Tila ja Rno
Mäenpää 1:22

Maanomistaja
Kyrö Eila Helena Marjatta ja Timo Oiva Antero
Sammalistentie 364, 16300 Orimattila

Kohde ja ympäristö

Mallusjärven Sammalistonlahteen laskevassa pienessä purossa jyrkän putouksen yläpuolella oleva vesimyllyn paikka. Putous on useita metrejä (n. 5 m) ja sen alapuolelle on muodostunut lampi. Matkaa Sammalistonlahteen on alle 100 metriä. Mylly on mahdollisesti sijainnut kallion laella, mutta siitä ei ole rakenteita jäljellä. Myllyn vierestä on aikaisemmin mennyt tie Sammaliston kylään. Nykyinen tie menee hivenen lounaisempana. Myllypaikka on aivan Mäenpään talon vieressä 10 metriä navetasta koilliseen.

Kohteen historia

Vuonna 1585 Sammalistolla oli syksyisin ja keväisin toimiva mylly. Kuninkaankartaston mukaan Sammalistolla oli mylly tällä paikalla ja mylly on merkitty myös isojakokarttaan. 1800-luvun puolivälin karttaan sitä ei ole kuitenkaan merkitty, mutta mahdollisesti vuoden 1875 kartassa on myllymerkintä. Talon isäntä ei tiennyt tästä myllystä mitään, mutta heillä on ollut oma mylly samassa ojassa, mutta etelämpänä.

Lähikohteet

Mäenpään mylly 300 metriä lounaaseen.

Kuvat

neg. 130498   dia 32858, 32920

Kunta Orimattila	Kylä Sammalisto	Nimi Mäenpää	Peruskartta 3022 03 Mallusjoki	x/y/z 6737 34 3422 16
----------------------------	---------------------------	------------------------	---	------------------------------------

Mj-laji teollisuuskohteet vesivoimalat	Ajoitus uusi aika	1	Lkm 2	Lk
---	-----------------------------	---	-----------------	-----------

Tila ja Rno
Mäenpää 1:22

Maanomistaja
Kyrö Eila Helena Marjatta ja Timo Oiva Antero
Sammalistentie 364, 16300 Orimattila

Kohde ja ympäristö

Sammalistonlahteen laskevassa ojassa on rakennettu lampi ja lammen yläosassa on vesimyllyn paikka. Ojassa on tällä kohtaa pieni koski, jossa vesi laskeutuu kallion päältä. Paikalla ei ole enää rakenteita jäljellä. Alueella on kuitenkin aivan ojan vieressä sen itäpuolella 1,5 - 2 metrin suuruinen neliömäinen kuoppa.

Kohteen historia

Mäenpään talon isäntä kertoi myllystä ja sen sijainnista, myllyä ei ole löytynyt kartoista. Myllynkivet on myyty pois. Mylly on todennäköisesti ollut vaatimaton 1900-luvulla toiminut kotitarvemylly.

Lähikohteet

Sammaliston mylly 300 metriä koilliseen.

Kuvat

neg. - dia 32921, 32922

Kunta Orimattila	Kylä Mallusjoki	Nimi Sammalistsilta	Peruskartta 3022 03 Mallusjoki	x/y/z 6737 06 3422 80
----------------------------	---------------------------	-------------------------------	---	------------------------------------

Mj-laji silta	Ajoitus historiallinen	Lkm 1	Lk
-------------------------	----------------------------------	-----------------	-----------

Tila ja Rno

Maanomistaja

Kohde ja ympäristö

Halmaanojan ylittävän silta tiellä nro 11770 Mallusjoelta Sammalistoon. Silta on kivistä tehty yksirivinen kaarisilta, joka on nykyään holvattu vain tien puoliväliin saakka. Sillasta on jäljellä alkuperäinen lounaispuoli. Sillan koillispuoli on uusittu alumiinisella rummulla, kun tietä muutama vuosi sitten levitettiin. Sillan pituus on 9 metriä, korkeus 2 metriä ja vapaa-aukko 3 metriä. Sillan leveys ei ole alkuperäinen.

Kohteen historia

Sammalistoon on johtanut tie karttojen mukaan 1700-luvun alusta. Nykyisen sillan historia on hämärän peitossa, todennäköisesti 1900-luvulta.

Kuvat

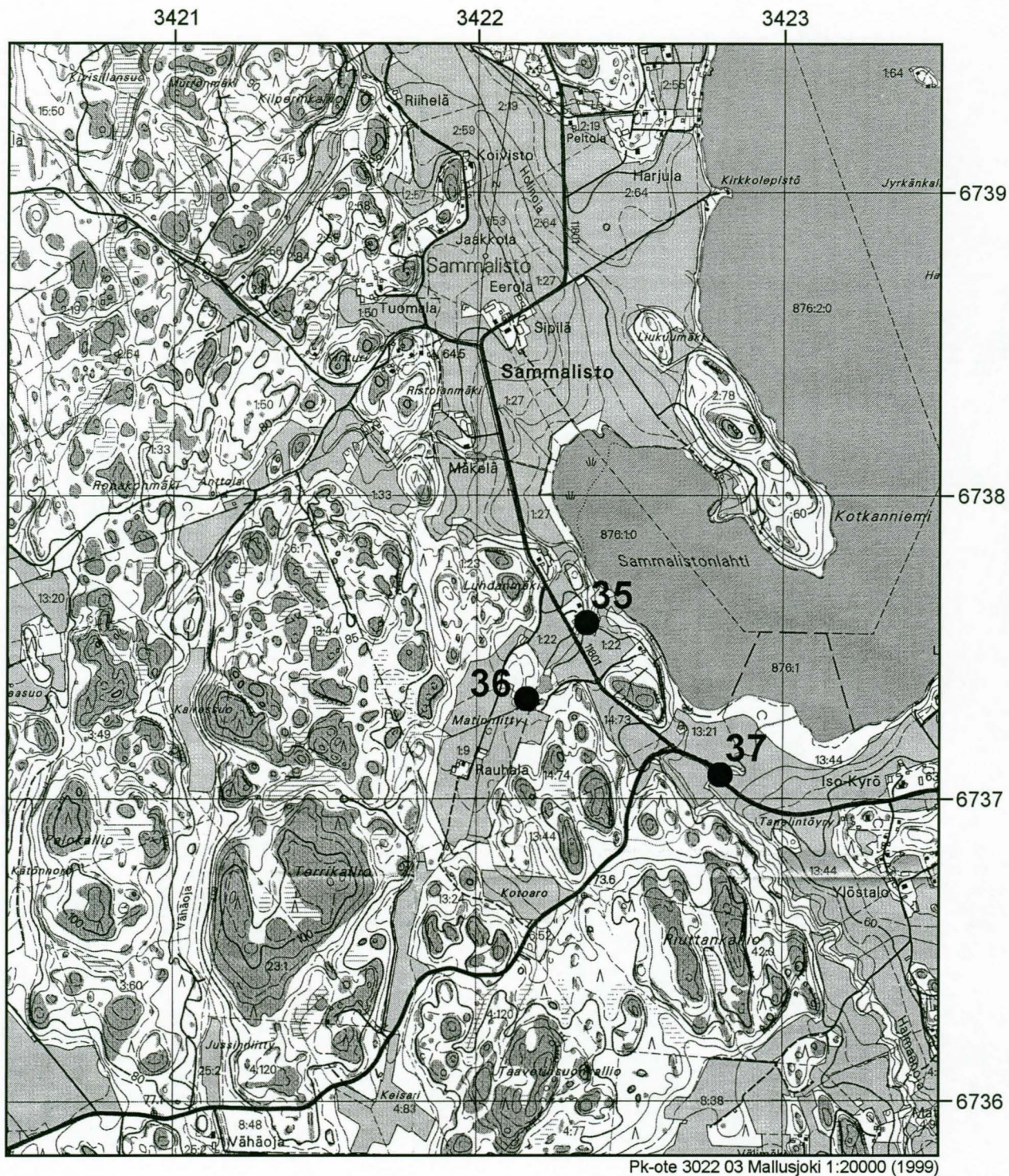
neg. 130620, 130621

dia 32923

Huom.

Silta on edelleen käytössä, joten se ei ole muinaisjäännös, mutta se on rakenteellisesti arvokas, vaikka sen arvoa on vähentänyt sillan uudistaminen ja tien leventäminen.

- 35. Orimattila Sammalisto Sammalisto
- 36. Orimattila Sammalisto Mäenpää
- 37. Orimattila Sammalisto Sammalistonsilta

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Orimattila	Pakaa Viljamaa Tönnö	Karhukivi	3111 04 Orimattila	6740 54 3432 82

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
rajakivi	keskiaika	1	1

Tila ja Rno

Lehtola 4:51

Silva 8:145

Metsäpikala 2:55

Maanomistaja

Pitkänen Petri Juhani

Uudenkartanonraitti 15, 16300 Orimattila

Perttola Hannu Mikael

Tupalantie 1, 47400 Kausala

Halso Jouko

Tietäväläntie 591, 16300 Orimattila

Kohde ja ympäristö

Kukkuramäen juurella, sen eteläpuolella sijaitseva suuri siirtokivilohkare Pakaan, Tönnön ja Viljamaan välisenä rajakivenä. Taustalla oleva Kukkuramäki on korkea ja jyrkkä, ja sieltä on hyvät näköalat lähiympäristöön. Kiven koko on n. 4 x 6 metriä ja korkeus 3 metriä. Kivessä ei ole merkintöjä.

Kohteen historia

Pakaan kylän rajat määriteltiin vuonna 1486 ja tällöin Karhukivi mainittiin yhtenä rajapaikkana. Vuoden 1653 tuomiokirjassa Karhukivi mainitaan Pakaan kylän rajana. Kivi on rajapaikkana isojakokartassa ja myöhemmissäkin 1800-luvun kartoissa raja on mennyt samalla kohdalla aina nykypäivään saakka. Isojakokartassa kohde on nimellä Karhukivi Rå.

Kirjallisuus

Hardén, A. Orimattilan pitäjän historia. 1923 Lahti.

Hausen, R. Bidrag till Finlands historia. 1881 Helsingfors.

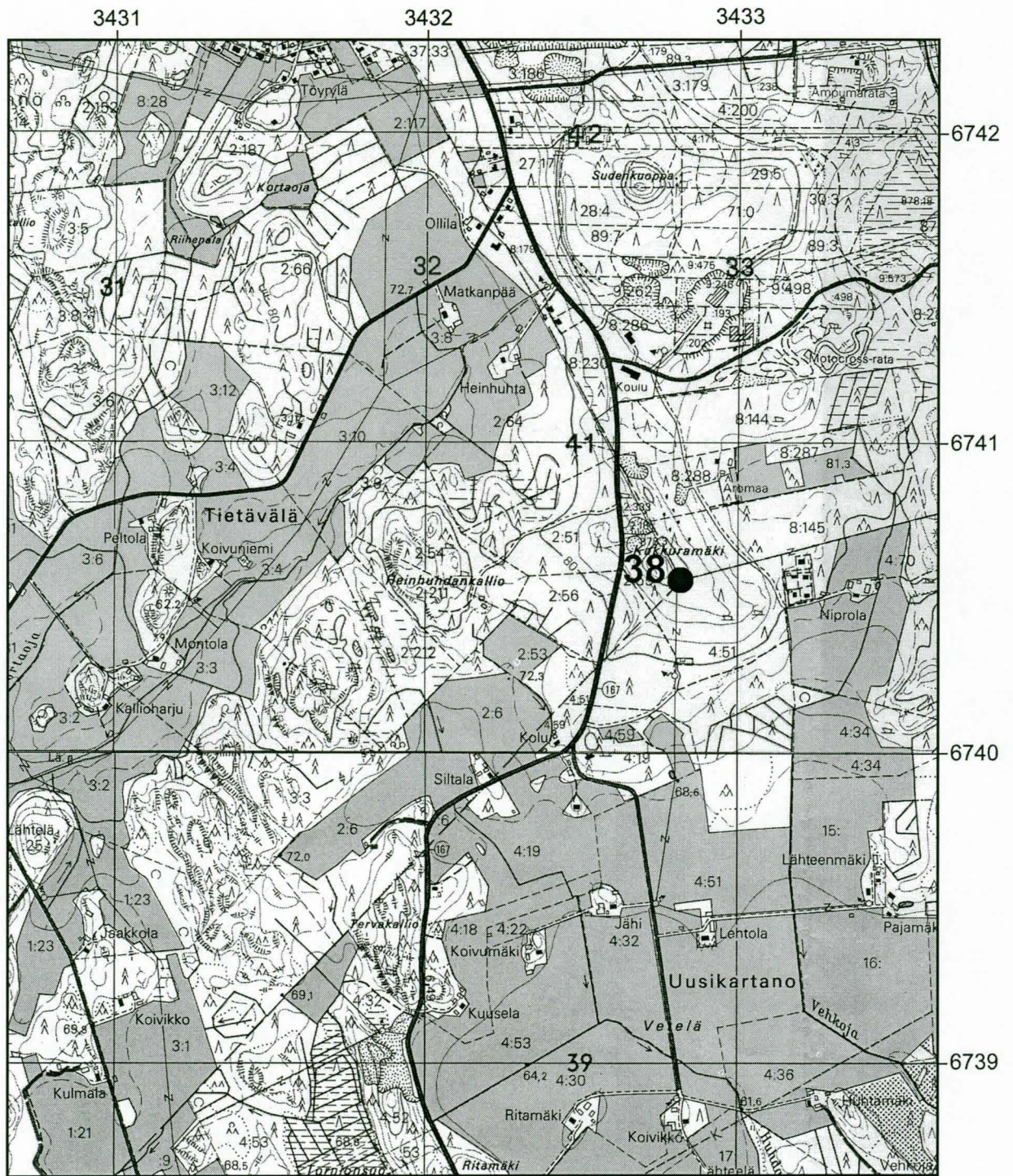
Kuvat

neg. 130537, 130538

dia 32876, 32877

Huom.

Vaikka kivi on edelleen rajakivenä, sillä on oma historiallinen arvonsa.

PK-ote 3022 06 Pakaa (1981) ja 3111 04 Orimattila (1991) 1:20000

38. Orimattila Viljamaa ja Pakaa, Karhukivi

Kunta Orimattila	Kylä Ruha	Nimi Ruha	Peruskartta 3022 03 Mallusjoki	x/y/z 6733 36 3426 58
----------------------------	---------------------	---------------------	---	------------------------------------

Mj-laji silta	Ajoitus 1910-luku	Lkm 1	Lk
-------------------------	-----------------------------	-----------------	-----------

Tila ja Rno**Maanomistaja**

Orimattilan kaupunki
Erkontie 9, 16300 Orimattila

Kohde ja ympäristö

Porvoonjoen ylittävä betonista ja kivistä rakennettu silta. Porvoonjoki on tällä kohdalla yli 10 metriä leveä. Silta on jäänyt pois moottoriliikenteen käytöstä ja uusi silta tiellä nro 11825 on hivenen lännempänä. Vanha Mallusjoelta Ruhaan johtanut tie on osittain kynnetty peltoon. Silta johtaa Ruhan kartanon pihaan, kun nykyisin käytössä oleva tie ohittaa kartanon. Sillalta kartanoon johtava tietä reunustaa lehmuskuja.

Joessa on kaksi kivistä rakennettua välitukea ja rannalla on molemmilla puolilla kivistä tehdyt maatuot, jotka on tehty eri kokoisista ladotuista kivistä. Ne näyttävät vanhemmilta kuin joessa olevat virtapilarit, jotka ovat huolitellummat. Sillan päällä on teräsbetonista valettu kansi. Sillan kaiteet ovat betonista ja puusta, sillan keskiosassa betonista ja metallista. Silta on 50 metriä pitkä ja 5 metriä leveä. Vapaa aukko on 32 metriä.

Kohteen historia

Silta on rakennettu n. 1910-luvulla. Sen valmisti Tampereen sementtivalimo. Silta maksoi aikanaan 22 000 markkaa. Suunnittelijasta ei ole tietoa. Orimattilaan rakennettiin samaan aikaan kaksi muutakin teräsbetonisiltaa, Tönnön nykyinen museosilta 1911 ja Orimattilan keskustaan silta 1912. Keskusta silta purettiin 1970-luvulla.

Ruhan silta rakennettiin ennen kaikkea Ruhan kartanon käyttöön. Kun silta kävi vanhanaikaiseksi, se korvattiin uudella vuonna 1978 käyttöön otetulla sillalla. Vanha silta jäi Orimattilan kaupungin omistukseen ja kartanon huollettavaksi.

Kirjallisuus

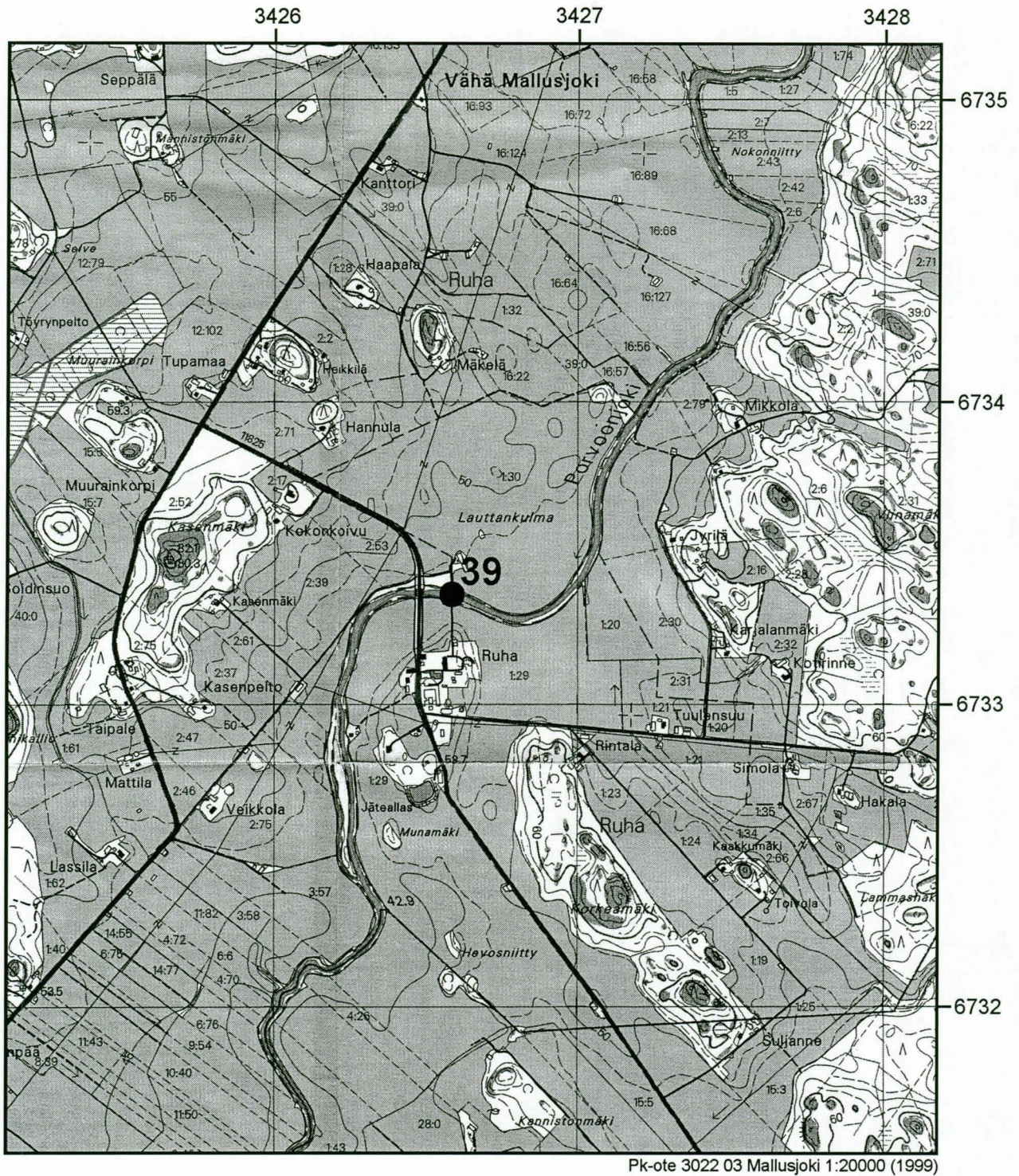
Koponen, K. Maantiesiltakannan kehitys Suomessa. 1983 Helsinki.

Ryynänen, A. Orimattilan tiet ja sillat. Orimattilan kirja IV. 1983 Lahti.

Kuvat

neg. 130556   dia 32874, 32875, 32902, 32917

Huom. Ruhan silta muodostaa yhdessä kartanon rakennusten kanssa arvokkaan kulttuurihistoriallisen ja maisemallisen kokonaisuuden. Silta kuuluu myös Suomen varhaisimpiin teräsbetonisiltoihin.

39. Orimattila Ruha, Ruhan silta

8. Lopuksi

Tutkimusalueelta oli ennen inventointia tiedossa vain muutama historiallisen ajan muinaisjäännös. Orimattilasta on muinaisjäännösrekisteriin merkitty neljän kohteen ajoitukseksi historiallinen. Lisäksi Orimattilasta on ajoittamattomia kiviröykkiöitä, joita ei kuitenkaan ole nyt luettu mukaan. Tässä historiallisten kohteiden inventoinnissa Porvoojoen yläjuoksulta löytyi 29 uutta kohdetta. Kaikki kohteet eivät olleet "tuntemattomia", mutta ne eivät myöskään ole muinaisjäännösrekisterissä.

Pääosa kohteista on vesimyllyjä, niiden raunioita tai myllypaikkoja. Myllyjen osuus korostuu, koska niitä etsittiin ja myös lähteet painottuivat myllyjen etsintään. Mutta tutkimusalueella Porvoojoessa ja sen sivujoissa on myös ollut käytössä paljon myllyjä. Tuulimyllyt ovat tutkimusalueella olleet harvinaisuuksia, pääasiassa viljaa jauhatettiin vesimyllyissä. Kaikkia alueen myllyjä ei tässä inventoinnissa edes tavoitettu. Useilla myllypaikoilla on vähintään 500-vuotinen historia, vaikka nyt näkyvillä raunioilla on ikää vähemmän. Myös 1800-luvun aikana alueella perustettiin paljon uusia vesimyllyjä. Suurin osa myllyistä jäi pois käytöstä Toisen maailmansodan jälkeen. Alueella on kuitenkin vielä kaksi käytössä olevaa myllyä.

muinaisjäännökset	Hollola	Lahti	Orimattila	yhteensä
rajapaikat	1/0*	0/0	0/3	4
hakkaukset	0/2	0/0	0/0	2
louhokset	0/0	0/0	0/1	1
asuinpaikat	0/0	0/0	0/4	4
myllyt	0/3	0/3	1/12	19
taistelupaikat	0/0	0/0	0/1	1
muurit	0/0	0/0	1/0	1
kiviröykkiöt	0/0	0/0	2/0	2
yhteensä	1/5	0/3	4/21	34

*ennestään tunnettu muinaisjäännös/inventoinnissa todettu muinaisjäännös

Suurimmalla osalla keskiajalta tai uuden ajan alusta periytyvistä kantakylästä on vielä perinteiset kylätontit käytössä. Näin itse kylätontteja ei otettu inventoinnin kohteeksi. Asuinpaikkoja etsittiin kuitenkin muualta. Varsinkin vanhoja torpanpaikkoja tarkastettiin ja historiallisen ajan, pääasiassa 1700- ja 1800-luvuilta peräisin olevia asuinpaikkoja voitiin todeta neljä.

Myös keskiajalta ja uuden ajan alusta peräisin olevia rajapaikkoja ja -merkkejä tarkastettiin. Yksi rajapaikka Hollolasta on ennestään suojeltu luonnonsuojelulla, mutta Orimattilasta voidaan todeta ainakin kolme erityistä rajapaikkaa.

Historiallisten muinaisjäännösten lisäksi tarkastelussa oli mukana myös vanhat tiet ja sillat, Lahden kaupunginmuseon Porvoonjoki-projektin sisäisen työnjaon mukaan. Näitä tienpohjia ja siltoja ei voi sinällään lukea varsinaisiksi muinaisjäännöksiksi, vaikka ne ovatkin jääneet pääosin pois käytöstä, mutta ne ovat edelleen jonkinasteisten kunnossapitotöiden kohteena. Orimattilassa on entuudestaan yksi museosilta, mutta myös kolme muuta arvokasta siltaa. Lahdessa on ainakin kaksi arvokkaaksi luokiteltavaa siltaa. Useat vanhoilla teillä olevat sillat on muutettu pääasiassa kivirummuiksi, jotka eivät täytä siltakriteeriä ja näin ollen niitä ei ole otettu mukaan. Siltojen lisäksi kaksi vanhempaa tienpohjaa on otettu mukaan historiallisesti ja maisemallisesti arvokkaaksi kohteeksi.

kulttuurihistorialli- set kohteet	Hollola	Lahti	Orimattila	yhteensä
sillat	0/0*	0/2	1/2	5
tienpohjat	0/1	0/1	0/1	2
yhteensä	0/1	0/3	1/3	7

* ennestään tunnettu kohde/inventoinnissa todettu kohde

Inventointi tapahtui pääasiassa pintapuolisin tarkasteluin ja maanpintaa ei rikottu. Näin usean kohteen luonne ja ikä jäivät vielä epäselväksi. Tämä jättää tilaa jatkotutkimuksille, kuten koekaivauksille ja -kairauksille. Inventointi ei ollut myöskään kattavaa, koska inventoinnin kohteet on valittu etukäteen karttamateriaalin perusteella.

Lahdessa 27.8.2002

Merja Uotila

LIITE 1

Porvoonjoen yläjuoksun historiallisten kohteiden inventointi, inventointipäiväkirja

26.4.02

Lyhyt retki Okeroisten kylämaan prospektoinnin yhteydessä Vahtermäen takaiselle Takamaan myllylle.

* Okeroisten Takamaan mylly

Koordinaatit: x=6763 04, y=3420 32 (Kartta 3111 03 Lahti)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Hannu Takala

Valokuva: kyllä

Kuvaus: mahdollinen myllypaikka n. 1-1,5 m leveässä mutkittelyssä Riihiojassa, jonka syvyys oli n. 20 cm, n. 50 m puroa ylittävästä tiestä etelään. Puro kulkee syvässä notkelmassa. Puron molemmilla puolilla on epämääräistä kivikkoa, muuten puron lähialueet ovat alavia. Purossa on tällä kohdalla n. 20-30 cm lasku, pieni koski? Itäpuolen kivikasa on korkeampi, n. 2 m korkea, länsipuolen vähän matalampi (1,5 m). Isoimmat nähtävillä olevat kivet ovat halkaisijaltaan 60-70 cm. Maansekainen epämääräinen kivikko, ei selviä rakenteita tai myllynkiviä näkyvillä. Ennen myllyä on mahdollisesti ollut lampi tai ainakin sille olisi tilaa ja mahdollisuus padota vesi lammeksi. Todennäköisesti Alikylän mylly, jonne on matkaa noin kilometrin verran. Nykyään paikalle pääsee Takamaantietä pitkin, koska lähellä on asutusta ja teollisuutta. Alueella on paljon roskia ja maankaatopaikka, joka häiritsee kohdetta.

30.4.02

Useamman kohteen inventointia aluksi kahdessa ryhmässä Okeroisten ja Renkomäen alueella. Iltapäivällä yksi ryhmä tarkasti Herralan kohteita. Okeroisten ja Renkomäen siltakohteet suhteellisen hyvin säilyneitä, koska Kyläkunnan tie on osittain pois ajoneuvoliikenteeltä, vain huoltoajo on enää sallittu tietyllä tieosuudella. Tie on joskus ollut pääväylänä, joten sille on tehty kivistiloja. Nykyinen pääväylä on tehty 1970-luvulla, jolloin Kyläkunnantie jäi pois käytöstä. Tarkastelussa on huomioitava, että purojen ja jokien virtaus ei tarkastusaikana enää ollut voimakkaimmillaan. Alueella ei huhtikuun aikana satanut kuin kerran ja keväinen tulva oli suurelta osin jo ohi.

*Renkomäen Kyläkunnantien Vähäsilta

Koordinaatit: x=6759 62, y=3425 80 (Kartta 3111 02 Renkomäki)

Tarkastajat Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: kyllä

Kuvaus: Vartio-ojan ylittävä silta Kyläkunnantien kohdalla. Vähäsilta on jossakin kartoissa nimellä Palkkisilta. Sillan pituus on 8,5 m, leveys 6 m ja korkeus 2 m. Seinämät ovat louhittu kivistä. Kivet ovat suorakulmaisia ja hyvin yhteensopivia. Kansi on raudoitettua betonista. Myös sillan kaiteet ovat betonista ja puusta. Tietä on nostettu n. puoli metriä, joten kaiteet ovat jääneet tien tasalle. Sillan lounaispuolella Vartio-ojassa on kivikasoja, jotka viittaavat siihen, että koko silta olisi ollut aikaisemmin tehty kivistä ja betonikansi olisi myöhempiä tekoja. Sillasta uudistamisen yhteydessä yli jääneet kivet on heitetty sivuun. Osa lounaispuolen kivistä on louhittuja, mutta joukossa on myös luonnollisia kiviä. Sillan toisella puolella ei ole samanlaisia kivikasoja.

*Renkomäen Simolan mylly

Koordinaatit: x=6759 64, y=3425 94 (Kartta 3111 02 Renkomäki)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: kyllä

Kuvaus: Vartio-ojassa sijaitseva myllypaikka. Vartio-oja kulkee matalassa notkelmassa (n. 2 m), n. 1,5 m levyinen virta. Ojan eteläpuolella on jäljellä patorakennelmia. Patona on toiminut maavalli, joka on lammen vastakkaiselta puolelta tuettu kivillä. Valli on n. 1-1,5 m korkea ja n. 30 m pitkä. Vallin joukossa on karkeaa betonia. Vartio-ojan pohjoispuolella voi nähdä heikosti matalan poistumisuman. Pohjoispuolella on pieniä, epämääräisiä kivikasoja useammassakin kohdassa. Myllyn edessä on tilaa lammelle. Paikalta löytyi 7.5.02 valokuvauksen yhteydessä mahdollinen myllynkiven metallinen tukirengas.

Piirros

*Okeroisten ja Renkomäen rajalla Porvoonjoen Patosilta

Koordinaatit: x=6760 08, y=3425 30 (Kartta 3111 02 Renkomäki)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: kyllä

Kuvaus: Porvoonjoen ylittävä Patosilta. Nimi on todennäköisesti peräisin lähellä sijaitsevasta Patomäen alueesta, joka on saanut nimensä Patomäen tilan mukaan. Porvoonjoessa on ollut koski, jota on kutsuttu Patakoskeksi ja viereistä kalliota Patakallioksi. Porvoonjoessa on tällä kohdalla voimakas virtaus ja joki on kymmenkunta metriä leveä. Palkkisilta, jossa on korkeat kiviset maatuet. Sillan pituus on 20 m, leveys 5 m, aukko 6 m ja korkeus 3 m. Pohjoispuolen seinämän kivet ovat vähän käsiteltyjä (muttei luonnollisia?) ilman laastia ladottuja kiviä. Eteläpuolen seinämä on tehty muotoonsa hakatuista suorakaiteen muotoisista kivistä. Maatuet ovat erilaiset ja näin eri-ikäiset? Sillan kansi on laudoista ja sitä on tukemassa 9 metallipalkkia. Pohjoispuolen siltaseinämää on sen juuressa tukemassa kiviä, mutta eteläpuolella ei. Muuta: Onko tämä se silta, josta 1849 kerrotaan tien laskeutuneen vaarallisen mutkan kautta siltaa? Onko mahdollista, että silta olisi aikaisemmin mennyt 20-30 m lännempänä? Joen pohjoispuolella on tällä kohtaa joen rannassa kiviröykkiö ja eteläpuolelle johtaa tälle kohtaa tientapainen polku.

- Okeroisten Kosenmäensilta (Käsenmäensilta) (nyk. Rälssikallio)

Koordinaatit: x=6761 36, y=3424 20 (Kartta 3111 03 Lahti)

Tarkastajat: Hannu Takala ja Anssi Malinen

Valokuva: ei

Kuvaus: Porvoonjoen ylittänyt silta, josta ei ole jäljellä näkyviä merkkejä. Alueen keskeltä on vedetty kaapeli, joka tuhonnut viimeisetkin jäljet.

Muuta: Kuninkaankartaston mukaan sillan vieressä pitäisi olla myös mylly, mutta tästäkään ei löytynyt jälkiä. Mylly on merkitty vain kuninkaankartastoon?

- Okeroisten Sontamaansilta (Lehmiojantien silta)

Koordinaatit: x=6762 22, y=3423 36 (Kartta 3111 03 Lahti)

Tarkastajat: Hannu Takala ja Anssi Malinen ja 7.5.02 Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: kyllä

Kuvaus: Murranojan ylittävä silta. Kivistä ladottu kulmikas palkkisilta. Sen päälle on myöhemmin tehty betonilaatta ja betonikaiteet. Kivet ovat isoja ja ne on ladottu tiiviisti yhteen. Sillan pituus on 8 m ja leveys 7,5 m. Vapaa-aukko on alle kaksi metriä leveä kivirumpu.

Muuta: 7.5.02 kun paikkaa tarkastettiin uudelleen, oli veden korkeus noussut niin, ettei sillan aukkoa voinut nähdä.

- Okeroisten Lintulankujan silta

Koordinaatit: x=6762 40, y=3423 02 (Kartta 3111 03 Lahti)

Tarkastajat: Hannu Takala ja Anssi Malinen ja 7.5.02 Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: kyllä

Kuvaus: uusittu silta, jossa on kaksi vierekkäistä betonirumpua. Vanhat siltakivet ladottu väliin.

- Ämmälän Myllyojan mylly

Koordinaatit: ---

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: ei

Kuvaus: Myllynojoissa Myllymäen alapuolella on useiden karttojen mukaan mylly (myös nimistön mukaan). Kuitenkaan tältä alueelta ei löytynyt ilmiselvää sopivaa myllypaikkaa. Myllyoja on pieni oja (alle metrin) eikä se ole tällä kohdin kovinkaan syvällä. Muutamassa kohdassa oja kulkee massiivisten kiven joukossa, välillä häviten niiden sekaan. Todella pienelle myllylle olisi muutama mahdollinen paikka. Ei myöskään merkkejä myllylle menneestä polusta.

Muuta: Paikalliset talon asukkaat eivät tiedä myllystä mitään, mutta mahdollinen paikka voisi olla aikaisemmin.

Muuta: Ämmälän mylly löytyi 12.7.02, keväällä ei kuljettu tarpeeksi pitkälle ojan yläjuoksulle.

- Ämmälän Maijanojan silta

koordinaatit: x=6757 36, y=3428 98 (Kartta 3111 02 Renkomäki)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: ei

Kuvaus: uusittu silta, jossa moderni metallirumpu on ympäröity vanhan sillan kivillä.

*Herralan Papulan mylly

Koordinaatit: x=6754 88, y= 2579 96 (Kartta 2133 11 Herralan)

Tarkastajat: Merja Uotila, Tuomas Takala ja Anssi Malinen

Valokuva: kyllä

Kuvaus: Hahmajoessa sijaitseva myllypaikka, n. 50 m rautatien pohjoispuolella. Hahmajoki on tällä kohtaa vuolas, n. 2 m leveä joki. Paikalla on pieni koski, jonka lasku on yli puoli metriä. Jokea reunustaa tällä kohdalla pienet kivivallit. Rautatienpuoleisella penkalla on muutama isompi kivi, halkaisijaltaan vähän alle metrin. Kylän puoleisella rannalla on epämääräinen maansekainen kiviröykkiö n. 15 x 10 m. Tämän takana on lasku-uoman tapainen syvennys ja sen pohjoispuolella tasanne (10 x 10 m), muuten paikka sijaitsee syvässä notkelmassa. Paikalle johtaa tientapainen reitti.

Muuta: Myöhäisempi mylly on ollut nykyisen sillan vieressä. Tiedonantajana Hahmajärven Alestalon omistajat Anni ja Aarne Kaivola. Lisäksi on Hackmanin valokuva, jossa vanha mylly vielä näkyy.

Muuta: Hahmajoki menee tässä kohtaa rautatien alitse. Joelle on tehty tunneli, jolla on aika näyttävä kivestä tehty suuaukko.

Piirros

- Herralan silta

Koordinaatit: $x=6754\ 84$, $y=2579\ 82$ (Kartta 2133 11 Herrala)

Tarkastajat: Merja Uotila, Tuomas Takala ja Anssi Malinen

Valokuva: ei

Kuvaus: Nykyinen silta on uusittu. Vanhan sillan paikka on vielä näkyvillä nykyisen sillan eteläpuolella, mutta silta on purettu. Ollut betonikatteinen, muuten kivistä?

- Herralan Rajalan rajakivi

Koordinaatit: ---

Tarkastajat: Merja Uotila, Tuomas Takala ja Anssi Malinen

Valokuva: ei

Kuvaus: Kartalla näkyy rauhoitettu Rajalan rajakivi. Tätä kiveä etsittiin vähän aikaa, mutta kiven sijainti on peruskarttaan merkitty hivenen epämääräisesti, joten tarkkaa paikkaa ei löydetty. Ehkä ei kuljettu tarpeeksi pitkälle.

Muuta: Rajalan rajakivi löytyi 9.7.02, keväällä rajakiveä etsittiin oikeasta metsästä, mutta ei kuljettu tarpeeksi pitkälle.

2.5.02

Hahmajärvelle, Luhtikylään, Tuorakkaan ja Keituriin suuntautunut tarkastusmatka. Kohteena olivat erityisesti sillat ja myllypaikat. Kaikkia mahdollisia kohteita ei kuitenkaan ehditty käydä läpi.

- Hahmajärven Papulan kylätontti

Koordinaatit: $x=6754\ 40$, $y=2579\ 30$ (Kartta 2133 11 Herrala)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: ei

Kuvaus: Kartoissa Papulan kylätontti on merkitty laajemmaksi kuin nykyinen asutus edellyttäisi. Läheinen kynnety pelto pinta-poimittiin. Siitä ei Alestalon Arne Kaivolon mukaan ole koskaan löydetty mitään (kuten ei koko kylästä). Vaikka olosuhteet olivat pinta-poiminnalle huonot, pellolta löytyi vähäinen määrä lasia, tiiltä ja posliinia. Näitä ei kuitenkaan otettu talteen.

Muuta: Pellon ja Alestalon pihan välillä menee tie, jossa on ollut rautatien ylittävä silta. Reitti on nyt katkaistu, mutta siitä on olemassa valokuvia.

* Tuorakan mylly

Koordinaatit: $x=6749\ 94$, $y=2579\ 24$ (Kartta 2133 10 Keituri)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: kyllä

Kuvaus: Luhdanjoessa sijaitsevat myllyn rauniot, joista on vielä paljon jäljellä. Myllynrauniot 1900-luvun puolelta. Itse myllyrakennuksen betoniset kivijalat osoittavat n. 7 x 15 m rakennusta. Vesi on Porvoonjoesta johdettu lasku-uomaan, joka kulki osittain betonista ja kivistä tehdyn tunnelin sisällä. Porvoonjoessa on ollut sulkuportit ja joen yli pääsee vieläkin siltaa

pitkin. Porvoonjoessa on sulkujen jälkeen koski ja lampi. Pietarmäen puolelta tulee myllylle tie. Onko Tuorakan vai Luhtikylän mylly? Nykyiset rauniot tuhonneet aikaisemman myllyn? Lammen alapuolella joen pohjoispuolella on toinen mahdollinen myllypaikka, jonne kulkee tie.

Muuta: Myllyä nimitetty myös (paikallisten toimesta) Luhtikylän myllyksi ja Toivosen koskeksi.

Piirros

- Tuorakan kylämäki

Koordinaatit: x=6750 86, y=2580 14 (Kartta 2133 11 Herrala)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: ei

Kuvaus: 1840-luvun kartoissa Tuorakan kylämäki on laajentunut tien eteläpuolelle. Tämä alue tarkastettiin ja pinta-poimittiin. Olosuhteet pinta-poiminnalle olivat huonot. Silti pelloilta löydettiin tiiltä, lasia, rautaa, palanutta kuonaa, fajanssia. Löytöjä ei otettu talteen.

Muuta: Tuorakan kylä sijaitsee mäellä, josta on hyvä näköyhteys Luhtikylään. Helppo ymmärtää miksi joskus kylät on luettu yhdeksi ja samaksi Luhtikylän kyläksi. Kyliä yhdistävä silta on uusittu vast'ikään.

- Tuorakan silta

Koordinaatit: x=6750 70, y=2579 00 (Kartta 2133 11 Herrala)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: ei

Kuvaus: Kuninkaankartaston mukaan tällä kohdalla pitäisi mennä tie ja silta. Nykyään paikalta ei kuitenkaan löytynyt mitään tällaiseen viittaavaa. Alueella oli metsänistutuksen takia kynnetyt oja, jotka olivat ehkä tuhonneet viimeisetkin jäljet.

- Luhtikylän Myllyojan silta

Koordinaatit: x=6750 00, y=2580 42 (Kartta 2133 11 Herrala)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: kyllä

Kuvaus: Myllyojan ylittävä silta. Sillan pohjoispuolelle on tehty uusi silta ja vanha on jäänyt käyttämättömänä viereen. Palkkisilta on tehty suorakulmaisista hyvin yhteensopivista kivenlohkareista. Sen päälle on myöhemmin valettu betonikuori, joka on nostanut ajorataa. Sillankaiteet on uusia, raudasta tehdyt. Oja virtaa n. metrin levyisestä väylästä. Sillan pituus on 9 m, leveys 5,7 m, aukko 1,3 m ja korkeus 1,7 m, josta 20 cm betonia. Kivirumpu.

Muuta: silta on hivenen huonokuntoinen, siitä on yksi kohta romahtanut alemmaksi.

* Luhtikylän Hallakosken mylly

Koordinaatit: x=6749 70, y=2580 96 (Kartta 2133 10 Keituri)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: kyllä

Kuvaus: Myllyojan myllypaikka, jossa vielä sotien aikaan oli käytössä pärehöylä (paikallisen tiedonanto). Virta on suhteellisen voimakas ja ojassa on useamman metrin lasku. Nyt n. 1 m levyisessä ojassa on kaksi isoa kiveä kalliopohjalla laskun alaosassa. Näiden välissä on ennen ollut ratas, josta lähti hihna ylöspäin.

Muuta: tiellä on kasa isoja hakattuja kiviä, mistä? Paikallinen asukas poltti tällä paikalla juuri jotain kitkerän hajuista moskaa, joten aluetta ei ole kovin hyvin tutkittu.

- Keiturin silta

Koordinaatit: x=6748 90, y=2578 00 (Kartta 2133 10 Keituri)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: ei

Kuvaus: Kuninkaankartaston mukaan tällä paikalla kulki ennen tie ja silta. Nykyisten asukkaiden tiedossa ei kuitenkaan ollut mitään siltaa. Myöskään tarkastuksessa ei löytynyt selviä merkkejä sillan tai tien olemassaolosta. Jokea on kuitenkin perattu, koska pohjoispuolella on massiivisia maakasoja.

* Keiturin mylly

Koordinaatit: x=6749 10, y=2578 42 (Kartta 2133 10 Keituri)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: kyllä

Kuvaus: vielä nykyäänkin rakennus. Mylly ja sahatoiminta lopetettu 15-17 vuotta sitten. Talon asukkaat tulleet sodan jälkeen Karjalasta, mutta eivät tienneet myllyn aikaisempaa historiaa? Kertojana entinen mylläri Tuomas Bister.

Muuta: Keiturissa kerrotaan olleen joka koskessa mylly, eli 3 kpl, esim. Koskelassa, jossa on myös Myllymäki.

6.5.02

Mallusjärven ympäristöön suuntautunut reissu. Viikonlopun aikana on satanut kaksi päivää. Tämä näkyi täyttyneissä joki- ja oja-uomissa. Paikoitellen suuri vesimäärä haittasi kohteiden tarkastelua.

Mallusjoen alueella pääsi tarkastelemaan alueen vanhan tiestön reittejä, josta oli vielä paljon esimerkkejä.

* Mallusjoen Mäkelän mylly

Koordinaatit: x=6736 80, y=3425 48 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: kyllä

Kuvaus: Vuoden 1842 kartassa alueella sijainnut mylly. Puro kulkee loivarinteisessä notkossa. Siinä on noin 1 metrin levyinen ja suhteellisen voimakas virtaus. Purossa on hivenen leveämpi kohta (n. 2 m) ja siinä on isohko kivi (n 1,2 x 0,7 m). Puron länsipuolella kiven kohdalla on tasainen paikka, mitä muualla ei tällä puolella ole huomattavissa. Itäpuolella on laajempi tasainen alue. Puron länsipuolella metsässä kulkee myllylle poluntapainen.

* Mallusjoen Eskolan tontti

Koordinaatit: x=6737 08, y=3425 32 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

Tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

Valokuva: kyllä

Kuvaus: Mallusjoen kylän Annasenmäen ja Mallusjärven välinen peltoalue pintapoimittiin ja löydöt otettiin talteen. Löytöinä tuli tiiltä, lasia ja fajanssia. Pintapoimiminen oli kuitenkin vaikeaa, koska pelto oli hyvin upottava. Pelto on tasainen rantapelto (entinen, Mallusjärveä

laskettu). Sen keskeltä kulkee rantaan johtava tie. Toinen haara johtaa ojan yli kohti itää. Tie laskeutuu kohti ojaa, jossa on vielä hajonneen sillan jäänteitä. Tie vanha Hakoisista Mallusjoelle johtava tie?

Muuta: Annasenmäki kallioinen, sen juurella nurmialue, jossa kiviraunioita. Asuinpaikka jatkunut tänne saakka?

- Mallusjoen Eskolan silta ja tienpätkä

koordinaatit: x=6737 56, y=3425 40 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Eskolan tontin läpi kulkee tie, jonka yksi haara menee rantaan ja toinen ylittää ojan. Tällä kohtaa n. 50 m rannasta on osittain hajonnut silta. Suuresta vesimäärästä johtuen sillan kansi oli veden peitossa ja vain järvenpuoleista sivua saattoi tarkastella. Näkyvissä olevista jäänteistä saattoi päätellä, että luonnonkivien päälle oli valettu betonista kansi. Tie jatkuu ojan toisella puolella vähän matkaa kapeana reittinä kunnes se muuttuu kokonaan pelloksi. Mahdollisesti tien jälkiä on vielä läheisessä metsikössä, missä on tientapainen polku.

*Sammaliston mylly

koordinaatit: x=6737 60, y=3422 38 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Pieni puro, jossa on suuri putous. Kalliopohjan päältä on n. 5 m jyrkkä pudotus pohjalla olevaan lampeen. Mylly on sijainnut kallion laella, myllystä ei ole enää paljoa jäljellä. Puro jatkuu Sammalistonlahteen, johon on matkaa alle 100 m. Kallion laella myllyn vieressä on mennyt tie (vieläkin jälkiä). Tienpätkä ylittää puron, mutta siinä on moderni betonirumpu.

- Sammalisto Ristolanmäki

koordinaatit: x=6738 48, y=3422 86 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: ei

kuvaus: Mäellä useampia rakennuksenpohjia, valettuja sekä kivikasoja, mutta niitä ei tutkittu sen tarkemmin.

Sammaliston kylätontin pelto nurmella, joten sitä ei voi tarkastella lähemmin. Sammalistolla vanha tienpätkä, joka jäänyt tien suoristuksessa käyttämättömäksi. Osa talolle johtavana tienä, mutta osa nurmettu. Sammaliston vanha silta on nykyään siltarumpu, mutta vanhoja luonnonkiviä käytetty hyväksi.

- Karkkulan Lämpyisenpellon silta ja tie

koordinaatit: x=6740 62, y=3422 62 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: ei

kuvaus: Lämpyisenpellon lävistävän Haaroinojan ylittävstä tiestä ja sillasta ei ole enää merkkejä joella tai pellolla. Ne ovat tyystin hävinneet, tiet suoristettu ja muutettu.

- Karkkulan Huhdanojan mylly

koordinaatit: x=6741 74-6742 32, y=3421 18-44 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: ei

kuvaus: Huhdanojan varrelta ei löytynyt myllyä. Joki tarkastettiin Sointulan ja Väinölän talojen väliltä. Joki on tällä kohtaa n. 1,5 m leveä, jokilaaksossa mutkitteleva.

* Karkkulan Kuustjärvenojan mylly

koordinaatit: x=6742 46, y=3422 18 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: n 1,5 - 2 m levyisessä ojassa mahdollinen myllynpaikka. Joenuomassa kummallakin puolella muutama kivi (kiviä ei huomattu muualla) patosysteeminä? Ojasta lähtee sivu-uoma n. 5 m ennen kiviä ja palaa uomaan n. 15 m kivien jälkeen. Tarkastelu voitiin suorittaa vain ojan toiselta puolelta, joten väliin jäävää maavallia ei voitu tutkia. Siinä näkyy kuitenkin olevan joitakin kiviä. Lasku-uoma on n. metrin levyinen.

Muuta: Lähistöllä on Myllymäki -niminen paikka.

* Karkkulan Lehmuksenmäki

koordinaatit: x=6738 98 - 6739 10, y=3423 78 - 98 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Lehmuksenmäen lounaiskulmassa laidunnuksessa oleva alue, jolla on useita rakennuksen pohjia ja epämääräisiä kivikasoja (yli 10). Osa kasoista on tulkittava rakennuksen perustuksiksi. Alueella on mm. luonnonkivistä holvattu kivikellari, jonka katto on jo romahtanut maahan. Osa perustuksista on selviä neliömäisiä (kuten eräs 6 m halkaisijaltaan oleva, 1 m kivillä tuettu maavalli), osa epämääräisempiä kivikumpuja.

Muuta: tuskin vain yhden torpan rakennuksia.

- Karkkulan Mimmikantöyryn torppa

koordinaatit: x=6738 82, y=3424 78 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Mahdollinen torpanpaikka. Muutama epämääräinen kiveys. Pohjoispuolella suojaava kallio. Tie menee torpanpaikan keskeltä.

- Terriniemen Myllyojan takainen torppa

koordinaatit: x=6738 80, y=3425 72 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: ei

kuvaus: Mahdollinen torpanpaikka. Sen läpi kulkee kuitenkin tie, tuhoten kohdetta.

* Terriniemen Hakoisten silta

koordinaatit: x=6737 12, y=3427 06 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Silta jäänyt nykyisestä päätiestä syrjään. Kivistä tehty kaarisilta, joka ylittää Mallusjärvestä laskevan Vähäjoen. Yksi suorakaiteen muotoisista kivistä tehty kaari ja n. 4 -metrinen kaartta paikallaan tukeva luonnonkivistä ja muotoillusta kivistä tehty maatuki. Sillan pituus 20 m ja leveys 6 m, aukko 5 m ja korkeus n. 3 metriä. Kaiteet kivistä ja puusta. Päällä hiekkaa. Mallusjoen puoleisella rannalla luonnonkiviröykkiöitä.

Muuta: Sillan suunta viittaa tien olleen Mallusjoelle Eskolan tontin kautta mennyt vanha tie.

* Terriniemen Hakoisten mylly

koordinaatit: x=6737 08, y=3427 12 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Hakoisten myllyn rauniot nykyisen sillan länsipuolella. Jäänyt ehkä osittain sillan alle. Jäljellä vielä rakenteita, kiveä ja betonia. Vedellä kaksi kulkureittiä, molemmissa myllynrakenteita.

7.5.02

Luhtikylä, Viljaniemi, Järvikylä, Niemi, enimmäkseen siltojen tarkastuksia. Viljaniemen sillat joko uusittu tai kokonaan purettu, kuten Myllyojan silta. Uusiminen on yleensä uuden metallisen tai betonisen rummun asettaminen ja vanhat kivet käytetty uutta rumpua tukemassa.

- Järvenkylän Jaakkolan silta

koordinaatit: x=6746 46, y=3425 60 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Järvenkylän Jaakkolan talon alapuolinen silta on purettu, mutta siitä on vielä jäljellä perustuksia. Silta on kylän eteläosassa, kylämäen alapuolella. Nykyiseltä päätieltä erkaneekin kylään johtava tie. Silta on ollut tällä kohtaa. Kylän puolella ei ole enää merkkejä tiestä. Tie on n. 2 metriä korkeammalla kuin ojan pohja. Oja alle metrin levyinen. Sen pohjalla on luonnonkiviä ja hakattuja kiviä.

* Tönnönkoski

koordinaatit: x=6743 70-74, y=3429 02-08 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Koskessa on vielä rakennuksia, jotka opastetaulun mukaan ovat vuodelta 1908. Sillalta vasemmalla puolella on Havenin mylly, oikealla Niemenkylän mylly. Sahan rauniot ovat Niemen myllyn alapuolella. Sahasta on jäljellä betonisten kivijalkojen raunioita. (5 x 15 m) Jäänyt nykyisen tien jalkoihin.

* Tönnön museosilta

koordinaatit: x=6743 76, y=3429 04 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Silta on vuodelta 1911, ensimmäinen teräsbetonisilta Suomessa. Sen pituus on 37 metriä, leveys 6,5 m ja vapaa-aukko 22,5 m. Sen on suunnitellut Jalmar Castren. Silta on ollut käytössä 1971 saakka ja se muuttui museosillaksi 1982. Peruskorjaus 1986-1987.

- Tönnönkosken myllytontti

koordinaatit: x=6743 90, y=3428 98 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: ei

kuvaus: Tönnönkosken yläpuolinen pieni peltoala tarkastettiin nopeasti. Siinä pitäisi olla asuintontti. Pellolta löytyi vähän tiiltä, fajanssia, lasia ja posliinia.

* Virenojan Myllykulma

koordinaatit: x=6749 00-10, y=3427 62-72 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: 1500-luvulta asti käytössä ollut mylly. Porvoonjoessa tällä kohtaa koski, jossa voimakas virtaus. Nykyisin rauniot, jossa sijainnut mylly, saha ja sähkölaitoksen jäänteitä. Rauniot Virenojan puolella. Rauniot betonista ja kivistä, jäljellä kaksi huonetta, vain niiden pohjakerrokset. Alueella vielä useita kivistä. Myllyn alapuolella poistouoma, n. 150 m pitkä ja 5 m leveä. Maavallissa epämääräisiä kivistä ja uoma on kivetty. Uoma alkaa myllyn jälkimäisestä huoneesta.

Muuta: mahdollinen myllynpaikka ennen nykyisiä raunioita, sillan toisella puolella. Niemenkylän puolella päävirrasta erkanevat uoma, jolla ainakin tällä vesimäärällä riittää virtausta.

Uomassa useita isoja kiviä, n. 50 m.

Muuta: Porvoonjoen toinen puoli tarkastettiin 10.7.2002.

8.5.02

Porvoonjoen itäpuolen tarkastamista

* Ruhan silta

koordinaatit: x=6733 36, y=3426 58 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Pitkä betonista ja kivistä valmistettu silta. Joessa kivistä kaksi tukirakennetta ja rannalla kiviset maatuet. Päällä on betonista valettu kansi. Kaiteet ovat betonista ja metallista, alussa betonista ja puusta. Maanpuoleiset tukirakenteet ovat eri kokoisista kivistä ladotut ja ne näyttävät olevan sillan vanhimpia osia. Joki on tällä kohtaa leveä. Uusi nykyään käytössä oleva silta sijaitsee lännempänä. Tältä alueelta on hävinnyt paljon teitä, esimerkiksi sillalle alunperin johtava tie on kynnetty peltoon. Silta 50 metriä pitkä ja 5 metriä leveä. Aukko 32 metriä. Tukirakenteiden välit 10,5 - 12 - 10 metriä.

Ruhan pelloilla sijainneet torpat näyttävät hävinneen viljelyksen tieltä.

* Pakaan ja Viljamaan välinen rajakivi, Karhukivi

koordinaatit: x=6740 54, y=3432 82 (Kartta 3111 04 Orimattila)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: suuri siirtokivilohkare rajakivenä, nykyinenkin raja kulkee tätä kautta. Taustalla korkea ja jyrkkä mäki, josta on hyvät näköalat lähiympäristöön. Pakaan puoleinen metsä on kaadettu. Päällä menee sähkölinja. Kivessä ei näytä olevan merkkejä. Ympärillä on muutenkin

kivikkoa, mutta tämä kivi erottuu joukosta kokonsa puolesta. Paikalle tulee polku. Korkeus 3 m, sivut 4,5 x 4 x 6 x 5 m. Halkaisija 5 x 5,5 m.

- Viljamaan Kaukolan torppa

koordinaatit: -----

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: ei

kuvaus: metsäalue, jossa pitäisi olla torppa. Tätä kohtaa ei kuitenkaan löydetty. Alueella on suoritettu hakkuita. Muutama mahdollinen torpanpaikka, muttei mitään varmaa.

Muuta: Kaukolan torpan paikka löytyi 5.7.02, keväällä torppaa etsittiin väärästä paikasta mäen laelta.

- Käkelän kirkkosilta Palojoen yli

koordinaatit: x=6744 78, y=3432 44 (Kartta 3111 04 Orimattila)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Palojoen yli johtanut silta, mutta sillasta ei ole enää jälkiä. Käkelän puoleisella rannalla on kuitenkin vielä jälkiä rantapenkalle johtaneesta tiestä. Tien poikki on istutettu pensaita. Kirkon puoleisella penkalla ei näy enää tienjatkoa. Tie on leveimmillään 4-5 m, mutta kapenee kolmeen metriin. Ruohottuneen tien molemmilla puolilla on ojat.

- Viljamaan Myllylä

koordinaatit: x=6744 54, y=3430 72 (Kartta 3111 04 Orimattila)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Palojoessa sijaitseva myllykoski, jossa ei ole enää näkyvillä myllyn perustuksia. Palojoen yli menee nykyään kävelysilta. Sen tukipilari on keskellä koskea. Kosken alkuosassa ja keskellä kallio/kivikasa, johon myllyn voisi perustaa. Kosken alaosassa suoritettu maisema- ja puutarhanhoitotöitä, tehty esim. lammikko.

- Virenojan Lavinmäen torppa

koordinaatit: x=6750 00, y=3429 30 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: Ei

kuvaus: Mahdollinen torpanpaikka. Tien ja kallion väliin jää 5-10 m leveä kaista. Sen takana on suojaava kallio. Ei kuitenkaan enää varmoja kiviperustoja.

Porvoonjoessa sijainneesta luumyllystä ei ole varmoja jälkiä. Epämääräistä kivikkoa joessa, ja ryteikköä.

- Niemenkylän silta Porvoonjoen yli

koordinaatit: x=6745 08, y=3429 84 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Porvoonjoen yli menee suhteellisen uusi, mutta kuitenkin maantieliikenteestä poistettu silta. Uusi tie ja silta menevät vierestä. Sillalla kivijalat kivistä ja betonista, päällinen

puuta. Vanhalle sillalle johtava tie on asfalttipäällysteinen. Palojoki laskeutuu Porvoonjokeen vanhan sillan vierestä, ei tilaa muille silloille.

- Virenojan silta

koordinaatit: x=6750 00, 3430 10 (Kartta 3111 04 Orimattila)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Valtatiestä 50 m länteen sijaitseva, kevyenliikenteenväylän siltana oleva kivisilta. Tehty suorakulmaisista hakatuista kivenlohkareista. Kaide alunperin kivistä, nyt betonista ja puusta. Tietä korotettu. Aukko neliömäinen. Pohjoispuolella joessa kiviä (ylijäämiä vai tuke-
na). Leveys n. 11 m, pohjoispuolen pituus 5 m, etelän 5,7 m (osa reunasta ehkä tuhoutunut),
aukko 1,3 m, korkeus 2,1 m (1 m aukon yläpuolelta) Tunneli kokonaan kivinen, kivirumpu.
Isoja kiviä, n 0,5 x 1,5 m.

- Virenojan torpanpaikka

koordinaatit: x=6749 26, y=3430 50 (Kartta 3111 04 Orimattila)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: kivirauniot, joiden taustalla on suojaava kallio. Pellon ja kallion välissä vain vähän tilaa, 5-10 metriin. Neliömäinen kivikehä, n. 1 m vallit ja 5 metriä kanttiinsa. Yläpuolella maankaatopaikka ja rojua. Kaakossa samantyylinen rakennelma, mutta pienempi ja ympyräi-
sempi maakehä. Korkeus noin metrin maanpinnasta. Kehän halkaisija n. 4 m, 1 m maavallit.
Pienempi raunio n. 10 metriä maalaamattomasta rakennuksesta lounaaseen. Virenojan kylän
eteläpäädyssä.

Muuta: kivirauniot liittyvät ennemminkin viereisen talon rakennuksiin.

* Pennalan ja Leitsamaan Köylinkoski

koordinaatit: x=6753 22, y=3432 42 (Kartta 3111 05 Heinämaa)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Myllynrauniot Köyliönjoessa, loivassa koskessa ja 2-3 metriä leveässä joessa. Alue on kivikkoista, mutta yhdellä reunalla on tehtyä kiveystä, korkeus 1,5 m, pituus hivenen
enemmän. Sen takana betonisia myllynlaitteita. Ei muita selviä rakenteita, ei poistouomaa.
Paikalle johtaa ainakin Jursalan puolelta tie melkein loppuun asti. Pennalan puoleista osaa ei
tarkastettu, koska uomaa ei voinut ylittää. Pennalan puoleinen ranta tarkastettiin 3.7.2002.

Piirros: kyllä

10.5.02

Viimeinen päivä ja viimeiset kohteet. Kohteisiin käytettiin vain puoli päivää aikaa. Luhtikylän mylly käytiin kuvaamassa ja Luhtikylän silta mittaamassa. Keiturin ja Karkkulan pitkospuu-
kohdat tarkastettiin. Tiet ovat nykyään pieniä hiekkateitä, mutta pitkospuiden löytyminen on
epätodennäköistä.

- Luhtikylän sillan viereinen myllytontti

koordinaatit: x=6750 00, 3417 34 (Kartta 2133 10 Keituri)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: ei

kuvaus: sillan vieressä pitäisi olla myllytontti. Paikalta ei voi kuitenkaan enää todeta jälkiä myllystä tai muistakaan rakenteista. Kohde on alavaa ja vetistä maaperää ja siinä on paljon lätäköitä. Kivirakennelmia ei voitu todeta. Paikka muutenkin epätodennäköinen myllytontiksi.

* Keiturin Kivikallio

koordinaatit: x=6748 92 - 6749 94, y=3413 14 - 80 (Kartta 2133 10 Keituri)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: Vanha myllynkivien valmistuspaikka. Laaja alue ja eri-ikäisiä kohteita. Kymmenittäin louhintapaikkoja. Reunassa suhteellisen tuore valmistuspaikka, jossa yksi valmis myllynkivi, lisäksi muita teelmiä, vain vähän sammalta päällä. Muita hyvin sammaloituneita kivikasoja ja myllynkiviteelmiä. Alueen itäpuolella on ehkä enemmän kivikasoja, kuin länsipuolella, missä myös on louhintakohteita, mutta paikkoja, missä ei ollenkaan kivijätettä. Kivet ehkä hyötykäytetty. Kohteen laajuus on koko kallioalue. Alueella on käytössä olevia nuotiopaikkoja ja polkuja.

- Järvikylän mylly

koordinaatit: x=6747 28 - 50, y=3423 40 - 60 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: ei

kuvaus: Alueelta ei löytynyt myllynpaikkaa. Alue oli ojitettu ja muutenkin sekavaa ryteikköä. Myllynpaikkaa etsittiin koordinaattien osoittamasta kohdasta.

- Karkkulan Syväsilta

koordinaatit: x=6741 68, y=3422 12 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Tuomas Takala

valokuva: kyllä

kuvaus: huonokuntoinen betonisilta. Pientä koskentaapaista. Nykyinen tie menee sillan yläpuolella etelässä. Tämä silta ja siihen johtava tienpätkä jäävät alhaalle. Tien päät on muutettu pelloksi. Sillasta on jäljellä betoninen keskioja. Sen reunat ovat joko romahtaneet tai rikottu. Ympäristössä on paljon luonnonkiviä. Sillalle laskeudutaan syvään laaksoon.

Pennalan sillat uusittuja ja pitkospuiden kohdalla ei ole myöskään jälkiä vanhemmasta rakenteesta.

Ämmälän kyläpaikka on hieno kohde.

Heinäkuun inventoinnit

2.7.2002

Okeroisiin ja Renkomäkeen kohdistuva inventointipäivä.

- Okeroisten Tankkalan kivikirkko

koordinaatit: x=6762 94 - 98, y=3421 92

(Kartta 3111 03 Lahti)

tarkastajat: Merja Uotila, Carita Uronen

valokuva: ei

piirros: ei

kuvaus: kuppikiven paikka, josta ei kuitenkaan löytynyt mitään. Alueelta löytyi luonnonsuojelulla rauhoitettu koivu. Alue oli ryteikköistä lehtoa, ei kalliosta katajaa kasvavaa kumpua, kuten kirjallisuudesta on saatu kuva. Alueelle tuotu muualta maata ja kiviä. Lisäksi mäessä on puujätettä jostain rakennuksesta ja kaksi betonista rakennuksenjalkaa. Alueen yläosassa on uuninpohja n. 1,5 m x 2 m, korkeus 1,5 m, peräisin Tankkalan riihestä.

muuta: luonnonsuojelulain nojalla suojeltu kohde

-Renkomäen Simolan mylly, Pato- ja Vähäsilta valokuvattiin.

- Okeroisten Launeen torppa

koordinaatit: x=6763 08, y=3420 36 (Kartta 3111 03 Lahti)

tarkastajat: Merja Uotila, Carita Uronen

valokuva: ei

piirros: ei

kuvaus: Launeen torppaa ei löytynyt. Alueella on suuri sähkölinja mahdollisen kohteen paikalla. Lisäksi alueelle on tuotu maata. Myöskään tarkastusajankohta ei ollut paras mahdollinen, aluskasvillisuus oli hyvin runsasta.

* Okeroisten Vähäjoen mylly

koordinaatit: x=6762 18-20, y=3422 32 (Kartta 3111 03 Lahti)

tarkastajat: Merja Uotila, Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: kyllä

kuvaus: n. 3 metriä leveässä virrassa oleva myllynpaikka. Virrassa on n. 1 m lasku. Paikka ei ole kuitenkaan täysin varma. Kosken poikki on ehkä mennyt padontapainen, joka on nyt osittain purettu. Joki tekee kosken jälkeen mutkan, johon koskesta kulkee matala lasku-uoma. Keskellä on penkere.

muuta: toisella puolella nurmikenttä ja vartioitu rivitalon piha. Toisella puolella taas tie on hyvin lähellä jokea.

3.7. 2002

Aamupäivällä oli jatkuvaa sadetta, joten aika vietettiin toimistolla paperitöissä. Iltapäivällä aloitettiin inventointi Pennalassa.

* Pennalan Pyssymäen taistelupaikka

koordinaatit: x=6754 78, y=3430 12 (Kartta 3111 05 Heinämaa)

tarkastajat: Merja Uotila, Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: vuoden 1918 taisteluihin liittyvä paikka. Pyssymäki on alueen korkein mäki, josta pystyy hyvin tarkkailemaan ympäröivää aluetta, varsinkin mäen alapuolella kulkevaa vanhaa Lahti-Porvoo -tietä. Pyssymäen länsilaidalla on vielä jäljellä n. 0,5 m matalaa yhtenäistä juoksuhaudaa. Itähaudalla oleva vanha sorakuoppa on tuhonnut sen laidan mahdolliset juoksu-

haudat. Mäen itälaidalla on taisteluun liittyvä hautapaikka, josta vainajat on siirretty punaisten hautausmaalle. Samassa kohtaa on aiotun työväentalon peruskiviä.

muuta: kolme puuta on kaatunut viime syksyn myrskyn seurauksena tuhoten juoksuhaudan seinämiä. Mäen rinteet on hakattu puustosta ja metsäkone on vaurioittanut rinteen pintaa.

* Pennalan ja Leitsamaan Köylinkoski

koordinaatit: x=6753 22, y=3432 42 (Kartta 3111 05 Heinämaa)

tarkastajat: Merja Uotila, Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: kyllä

kuvaus: Köylinjoessa oleva myllypaikka ja joen länsipuoli. Joki on paikalta perattu, siitä osoittavat maa- ja kivikasat rannalla. Länsipuolella on useampia lasku-uomia. Aluksi lasku-uoma on yhtenäinen mutta jakaantuu myöhemmin kolmeen tai neljään osaan. Maastossa tilannetta oli hivenen vaikea todeta. Paikoitellen uoma oli vain matala uoma, toisinaan kivien reunustama. Joen ja lasku-uomien välissä oli maavalli, jossa yhdessä kohtaa oli vielä myllynkiven pala jäljellä. Varsinaisessa jokiuomassa oli yhdessä kohtaa kivimuuria, jonka pituus oli melkein 10 metriä ja parhaimmillaan 4 kerrosta kiveystä. Kiveysalueen leveys oli parhaimmillaan 2 metriä.

muuta: kohteen toinen puoli tarkastettiin jo toukokuussa

- Virenojan Kuivistonmäentien silta

koordinaatit: x=6752 40, y=3429 94 (Kartta 3111 02 Renkomäki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: jo maantiekäytöstä poistetussa tiessä oleva kivipalkkisilta. Sen pituus on 7 m, korkeus 3 metriä, josta suuaukko 1,3m. Vapaa-aukon leveys 90 cm. Sillan leveys n. 10 m. Vanhaa siltaa on säilynyt länsipuolella ja itäpuolella siltaa on uusittu betonirummulla, itäpuoli on silti hivenen sortunut. Länsipuolella on kiveen hakattu vuosiluku 1950.

- Porvoon tien tarkastamista ja Virenojan sillan kuvaaminen.

4.7.2002

Keiturin ja Orimattilan keskustan kohteita.

* Keiturin Kivikallio

koordinaatit: x=6748 92 - 6749 94, y=3413 14 - 80 (Kartta 2133 10 Keituri)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: Myllynkivien valmistuspaikka. Eri ikäisiä kohteita sekaisin, useita myllynkivien teelmiä, kivijätetasoja, mutta myös paljaita louhintapaikkoja, josta kivijäte on kuljetettu pois. Alue käsittää koko Kivikallion kallioalueen, mutta myös kaakkoispuolen kallioalueen. Sirkkajärven yläpuolisella kallioalueella on vain vähäistä louhintaa.

muuta: kohde tarkastettiin kertaalleen jo toukokuussa

- Orimattilan kirkon seutuun ja kotiseutumuseoon tutustuminen. Pakaan ja Viljamaan rajakiven karhukiven kuvaaminen.

-Viljamaan silta

koordinaatit: x=6746 66, y=3430 90 (Kartta 3111 04 Orimattila)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: kevyen liikenteen väylällä nykyään oleva palkkisilta. Sillan pituus 4,6 m korkeus 2 m vapaa-aukon leveys 1,3 metriä. Kivirumpu. Sillan leveys 17 metriä. Sillalla ei ole kaiteita. Kivisilta on 3 kiven levyinen ja 5 kivikerrosta korkea. Sillan itäpuolella on kiveen hakattu vuosiluku 1949.

5.7.2002

Heinämaalta Virenojan kautta Orimattilan keskustaan johtanut inventointipäivä.

- Heinämaan silta

koordinaatit: x=6752 00 - 02, y=3436 00 - 04 (Kartta 3111 05 Heinämaa)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: mahdollinen sillanpaikka Heinjoessa. Heinämaan ja Leitsamaan välisellä tieosuudella oleva sillanpaikka. Tie on ennen mennyt suurempaan kuin nykyinen tie, joka tekee mutkan! Nuorisoseuran talon takana oleva paikka, jossa itäpuolella on lohkaistuja kiviä. Länsipuolella on yksi kivikasa.

- Leitsamaan Suosillanmäki

koordinaatit: x=6752 60 - 66, y=3434 80 - 82 (Kartta 3111 05 Heinämaa)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: ei

piirros: ei

kuvaus: mahdollinen pitkospuiden kohta. Kuninkaankartastoon on merkitty tielle pitkospuut, jotka ylittävät suon. Nykyään kohdalla on notkelma, jossa kasvaa kosteaa lehtimetsää. Tie kulkee edelleen suunnilleen samassa kohdassa.

* Leitsamaan Ilmakanotsa, Ilmakanmäki

koordinaatit: x=6752 60 - 68, y=3433 36 - 40 (Kartta 3111 05 Heinämaa)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: rajapaikka, luonnonmuodostuma. Korkea ja länsipuolelta jyrkkäreunainen kalliomäki, joka on ollut rajapaikka nimeltään Ilmakanotsa. Mäeltä näkee Lahteen saakka.

Valokuva Käkelän kirkkosillasta. Käsitelty toukokuussa.

* Viljamaan Kaukolan torppa

koordinaatit: x=6743 88 - 90, y=3432 64 - 68 (Kartta 3111 04 Orimattila)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: kyllä

kuvaus: asuintontti, jossa usean rakennuksen perustuksia. Paikalle johtaa päätieltä, rautatien tuntumasta polku, joka menee tämän tontin läpi. Ensimmäinen rakennuksen perusta on aivan polun vieressä. Sen koko on n. 5 x 7 metriä, suorakaiteen muotoinen kiviperusta, jonka yhdessä reunassa on uuninjäänteet. N. 30 metriä lounaaseen on toisen rakennuksen jäänteitä, n. 6 x 8 metrin suorakaiteen muotoinen rakennus. Kivikehä, jonka koillis- ja itäkulmissa on maatunutta puuta. Päärakennuksesta(?) länteen on mahdollinen rakennuksenperusta. Sen vieressä on neliömäinen 4 m x 4 m suuruinen kivrakennelma, jonka vallit 1 - 0,5 metriä. Rakennelma sisäpuoli on noin 1 metrin, mutta keskusta on täynnä roskia. Alueella on paljon pieniä suoriojia. Alue on muuten ryteikköistä lehtometsää. Rakennusten sisällä kasvaa paljon puita. Päärakennuksen puun halkaisija on vähintään 40 cm.

muuta: paikkaa oli etsitty jo toukokuussa, mutta liian etelästä.

- Tönnön torpanpaikka

koordinaatit: x=6742 92 - 6743 10, y=3430 22 - 38 (Kartta 3111 04 Orimattila)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: ei

piirros: ei

kuvaus: karttojen mukaan torpanpaikka, jossa ei olisi nykyään asutusta. Tällaista paikkaa ei kuitenkaan löytynyt. Torppaa etsittiin pellon reunalla olevista metsäsaarekkeista koordinaattien osoittamasta kohdasta.

8.7.2002

Aamupäivällä työmaakokous ja iltapäivällä Vesalassa ja Okeroisissa

- Vesalan Turkumäki

koordinaatit: x=6765 12-26, y= 2579 34-40 (Kartta 2133 12 Sairakkala)

tarkastajat: Antti Lahelma, Tuomas Takala, Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: Turkumäen pitäisi olla vanha markkinapaikka, mutta siitä ei ole arkeologisia todisteita. Turkumäki on pellon keskellä oleva metsäsaareke. Sen itäpuolella on toinen pienempi metsäsaareke, jota ei tutkittu tällä kertaa. Paikalla kaivettiin koekuoppia, otettiin maanäyttekairalla näytteitä ja etsittiin esineitä metallinilmaisimilla. Mitään kiinnostavaa ei kuitenkaan löytynyt. Paikalliset nuoret pojat kertoivat kuinka edellisenä kesänä joku Tampereen suunnalta ollut mies olisi ollut mäellä metallinilmaisimen kanssa kaksi päivää ja löytänyt rahoja ja pistoolin.

- Okeroisten Tankkalan kirkko

koordinaatit: x=6762 94 - 98, y=3421 92 (Kartta 3111 03 Lahti)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: ei

piirros: ei

kuvaus: etsittiin paikkaa toisen karttaan merkityn rauhoitusmerkin luota kuin edellisellä viikolla. Maasto olikin sopivampaa eli kallioinen mäki, jossa kasvaa mäntyjä ja katajaa. Kalliota ympäröi lehtimetsä. Uhrikiveä ei löytynyt, vaikka useampiakin kiviä tarkastettiin. Pois lähtiesä tavattiin paikallinen asukas, joka kertoi mikä Tankkalan kivikirkko on. Häneltä saatiin myös paikan piirros. Tankkalan kivikirkolla tarkoitetaan jyrkkäreunaisen kallion lakea, jossa on yksi isompi kivi. Paikan lähellä on yksi erikoisempi mänty ja paljon katajaa. Uhrikivellä tarkoitetaan kiven yhtä kuoppaa, jota emme nähneet, vaikka puhdistimme kiven kahteen kertaan. Paikallisten mukaan kupissa olisi palamisen jälkiä.

Muuta: suojelua oli ehdottanut Okeroisissa nuorena asunut ylimetsänhoitaja Mauno Uusitalo, joka voisi tietää alueen historiasta.

9.7.2002

Herralan ja Hahmajärven alueelle suuntautunut inventointireissu, jossa oppaana olivat Ahti Jokinen ja Kalervo Töyrylä. Kahteen ensimmäiseen paikkaan matkasimme veneellä.

* Korpikylän Rantakorvenkallio, ratatyömiesten merkki

koordinaatit: x=6756 24, y=2578 86 (Kartta 2133 11 Herrala)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: Hahmajärven länsirannalla aivan pohjoispäässä oleva ratatyömiesten vedenkorkeusmerkki, jossa kallioon on hakattu vuosiluku 1865, f. P. ja viiva. Oppaiden mukaan kirjoitus liittyy ratatyömiesten toimintaan. Alunperin radan olisi pitänyt mennä Hahmajärven poikki, mutta järvi oli liian syvä.

* Hahmajärven Likorannan sahan merkki

koordinaatit: x=6756 30, y=2579 20 (Kartta 2133 11 Herrala)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: Hahmajärven itäpuolella joen suun lähellä oleva kivimerkki ___I___, joka oppaiden mukaan liittyi Vuohikosken sahan toimintaan. Veden korkeus piti olla tiettyinä päivinä viivan kohdalla. Kivi on hakattu matalaan kallioon sen alalaitaan, noin 30-40 cm maanpinnasta.

* Herralan Rajalan rajakivi

koordinaatit: x=6755 66, y=2580 70 (Kartta 2133 11 Herrala)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: luonnonmuistomerkki, suuri siirtolohkare, jota pidetään rajakivenä. Kivi on yli 10 metriä korkea. Kivi sijaitsee korkean mäen toisella reunalla. Metsänpuoleisesta reunasta on ylhäältä lohkottu pala pois, josta ainakin osa on jäänyt kiven juurelle. Kivessä ei ole muita merkkejä, kuin luonnonsuojelumerkki. Kiven pohjoispuolella on nuotiopaikka, jonka yhteydessä olevaan matalaan kiveen on hakattu numero 70, joka on ympäröity.

- Herralan Rautapelto

koordinaatit: x=6754 54-72, y=2580 94 - 2581 04 (Kartta 2133 11 Herrala)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: Voionmaan mainitsemaa rautapeltoa etsittiin. Rautamaanmäen juurella pitäisi olla paikka, jossa pidetty tulta. Koko kallionreunalla on kuitenkin sortuneita kiviä. Niitty sijaitsee 150-200 metriä mäenreunasta länteen.

- Myllyojan myllypaikka kuvattiin.

* Keiturin Hörkänkoski

koordinaatit: x=6748 28, y=2577 42 (Kartta 2133 10 Keituri)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: kyllä

kuvaus: Luhdanjoessa Hörkänkoskessa oleva myllynpaikka. Luhdanjoki on tältä kohdalta perattu ja maata ja kiviä on nostettu rannalle. Joen itärannalla on myllynpaikka, länsirannalla jyrkkä reuna, mutta paikkaa ei kuitenkaan siltä puolelta tarkastettu. Itäpuolella yksi isompi uoma, joka on yläosastaan jakautunut kolmeen eri uomaan, jotka yhtyvät yhdeksi isoksi uomaksi. Uomien päät on kuitenkin katkaistu maalla ja kivillä. Uoman alapäässä on merkkejä rakenteista. Rakenteet muodostavat kaksi suorakulman muotoista kivikehää, joiden koko yhteensä on 7 x 5 m. Lisäksi tämän rakenteen vieressä on pienempiä kivirakenteita ja maa- kasoja. Paikalle ei enää johda tietä. Myllynkivistä tai betonisista rakenteista ei näy jälkiä. Alueelle on tuotu rojua.

10.7.2002

Inventointipäivä Mallusjoelta Tönnön kautta Virenojalle. Iltapäivällä oli YLE:n TV-haastattelu.

* Mallusjoen Nenäkivi

koordinaatit: x=6733 80, y=3429 06 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: Rajakivi Orimattilan ja Pukkilan välillä. Sen tarkkaa sijaintia metsässä on vaikea hahmottaa, mutta se on kallioisen mäen reunalla. Metsä on nuorta koivu- ja mäntymetsää. N. 3,6 x 2,6 m kokoinen pyöreähkö kivi, jossa nenämäinen uloke. Kivessä ei ole merkintöjä. Sen vieressä on pienempiä kiviä.

* Mallusjoen Vanhatie

koordinaatit: x=6736 90 - 6737 20, y=3425 22 - 3427 06 (Kartta 2133 10 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: vanha tienpätkä metsän keskellä. Mutkainen ja kapea tienpohja, joka kiertää jyrkemmät mäenkohdat. Tie alkaa Mallusjoen keskustasta, Eskolan tontin läpi, mutta se katkeaa aina välillä peltoalueella. Yhtenäinen tienpätkä on Kurpan alueelta nykyiseen Eskolaan saakka. Tie on merkitty myös nykyisiin karttoihin. Metsässä tien länsipuoli on kasvamassa umpeen, mutta syvemmällä metsässä se on vielä selvästi näkyvissä. Tie on n. 2-3 metriä leveä. Osittain se on kalliopohjalla, osittain hiekkapohjainen.

* Terriniemen Hakoisten mylly

koordinaatit: x=6737 08, y=3427 12 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: kyllä

kuvaus: Hakoisten myllyn vedessä sijainneet rakenteet ovat tulleet paremmin näkyviin. Nykyisen sillan alapuolella on merkkejä patorakenteesta ja sen suuaukosta. Lisäksi Hakoisten vanhan sillan juurella on patorakennelma, joka on tehty betonista. Uuden sillan patorakennelma on kivistä ja betonista. Myllyrakennuksen paikka jakaa uoman kahtia. Eteläpuoleista uomaa reunustaa jyrkkä kallioseinä, joka on voinut olla louhittu. Pohjoispuoleisessa uomassa on myllyrakennuksesta purettu ja kiviä uoma täynnä.

muuta: kohde tarkastettiin jo toukokuussa, mutta nyt veden pinta oli sen verran alempana että paljastui uusia asioita.

* Virenojan Myllykulma

koordinaatit: x=6749 00-10, y=3427 62-72 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: kyllä

kuvaus: Niemenkylän eli joen eteläpuolen käsittely. Myös tällä puolella Porvoonjokea on rakenteita. Paikalle johtaa tieltä polku, joka kulkee joen penkkaa myöten alavirtaan. Rakenteen jäänteet ovat juuri kosken alapuolella. Rakenne käsittää n. 2,5 metriä korkean muurinpätkän, joka muodostaa kaksi terävää kulmaa, ehkä rakenteen pohjaosan. Sen alapuolella on kivikkoa, yläpuolella ei ole säilynyt jälkiä rakenteesta. Lisäksi eteläpuolella on heikkoja merkkejä poistouomasta, joka ei kuitenkaan näytä alkavan aivan kivimuurin vierestä, vaan hivenen kauempaa. Uoma on suurin piirtein yhtä pitkä kuin pohjoispuolella oleva uoma. Kivirakenteen takana on tiilikasoja, jotka ovat voineet tulla muualtakin ja merkkejä puretusta rakennuksesta aivan nykyisen talon vieressä. Eteläpuolella kosken kohdalla on kalliossa vielä kiinni metallitanko. Uomassa näkyy betonisia patolaitteita. Paikallinen asukas muisteli patolaitteiden olleen korkeampia ja ne ovat ehkä vähän taas murentuneet.

muuta: myllylaitteita oli paikallisen asukkaan mukaan vielä muutama vuosi sitten joen pohjoispuolella olevissa raunioissa, mutta sitten ne hävisivät sieltä.

11.7.2002

Mallusjärven suunnassa inventointia. Tarkasteltiin pääasiassa museoviraston muinaisjäännösrekisterissä olevia kohteita.

- Karkkulan Berg-Mäkelä

koordinaatit: x=6739 00, y=3424 62 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: kivistä rökkiötä kallion laella. Suorakaiteen muotoinen matala rökkiö.

- Karkkulan Mimmakanmäki

koordinaatit: x=6738 73, y=3424 70 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: kaksi matalaa kivistä rökkiötä kallion laella. Isompi niistä on kuin kahdessa osassa ja rakenne sortunut ja muuttunut yhtenäisemmäksi. Teräväsärmäisiä kiviä joukossa, mutta ei betonia. Laelta on hyvä näkyvyys Mallusjärvelle.

* Karkkulan Mimmakan torppa

koordinaatit: x=6738 82, y=3424 78 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: kyllä

kuvaus: mahdollinen rakennuksenpaikka, vaikka kairattaessa ei näkynyt selviä likamaakerrostumia. Kiviä suorakaiteen muotoisesti, vaikka kaakkoisreunalla kivet eivät olleet näkyvissä. Pohjoiskulmassa on enemmänkin kiviä, uuninpaikka? Koko n. 4 x 6 metriä. Alempana tien vieressä kuoppia, n. 20 metriä kivikehästä. Toinen isompi on n. 4-5 metriä halkaisijaltaan, pienempi parimetrinen, hiekanottopaikkoja?

*Terriniemen Rotinkoski

koordinaatit: x=67 39 28, y=3425 52 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: kyllä

kuvaus: Rotinoja laskeutuu useiden metrien matkalla kallion päältä. Sen alapuolella uomassa on kaksi myllynkiven puolikasta. Kallion laella on puron yli kävelysilta ja riippusilta. Näiden välissä on betonista tehty patorakennelma. Puro on yläpäästä n. 1 metrin levyinen, mutta kallion välissä paljon vähäisempi. Kosken jälkeen uoma on kivinen. Myllynkivi on haljennut virtaan. Tieltä johtaa padolle polku.

muuta: museovirastolla väärät koordinaatit. Mylly sijaitsee luonnonsuojelualueella.

* Karkkulan Palaojan mylly

koordinaatit: x=6740 06, y=3425 48 (Kartta 3111 01 Huhdanoja)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: kyllä

kuvaus: Palaojassa sijaitseva myllynpaikka. N. 1 -2 metriä leveä hidas virta. Mahdollisella myllynpaikalla kivikkoinen n. 100 metrin pituinen alue, jonka loppupäässä myllynpaikka. Kivikossa voi nähdä virrassa kiven reunustaman uoman. Sen takana on virtaan kaivettu pois-

touoma. Paikallisen Toivolan talon asukas tiesi myllynpaikan ja sanoi omistajan vieneen myllynkivet pois. Hän ei tiennyt myllyn nimeä, eikä se ole toiminut hänen aikanaan.

* Karkkulan Pakkamäki

koordinaatit: x=6739 86, y=3424 48 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: kyllä

kuvaus: n 40 metriä pitkä ja 0,7- 0,5 m korkea ja levää kivimuuri itä-länsisuunnassa. Kivimuuri sijaitsee mäen rinteessä ja sen yläpuolella on kallio. Muurin itäpääty alkaa kallioista ja kallion ja kivimuurin väliin jää tilaa. Muurissa on isoja ja pieniä kiviä. Itäpuolella muuri päättyy viereisen talon tonttiin. Länsipääty on joko sortunut tai siinä on askelma.

* Karkkulan Lehmuksenmäki

koordinaatit: x=6738 92 - 6739 12, y=3423 78 - 98 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: nykyään laidunkäytössä oleva entinen tontti. Täällä on runsaasti erikoisia ja ikäisiä? rakennuksenjäänteitä, joukossa kaivo ja kellari. Jäänteitä enemmän kuin yksi tila vaatii? Tien toisella puolella on kukkula, jossa on kiviainan pätkä. Aita muodostaa kumpareen yläreunaan kulman. Aita on purettu, ja kivet ovat hajallaan n. 2 metrin alueella, kiviä ei ole paljoakaan päällekkäin. Kivet ovat pyöreähköjä ja sammaleisia.

- Mallusjärven Vohlannokka tarkastettiin, mutta täällä ei ollut kivirakenteita.

- Mallusjoen Annasenmäki

koordinaatit: x=6736 97, y=3425 30 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: matala neliömäinen kivikasa 5 x 4 metriä, n. 0,3 - 0,5 metriä maanpinnasta. Kivikasa on kallion alapuolella. Pellonreunassa on myös muita kivikasoja, mutta enemmän peltoröykkiöiden tapaisia.

- Ruhan sillasta valokuva.

12.7.2002

Viimeinen inventointipäivä ja kamera sanoi aamulla sopimuksensa irti, joten kaikista kohteista ei ole mustavalkokuvia.

- Mallusjoen Pertonojan mylly

koordinaatit: x=6734 40, y=3421 38 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä, dia

piirros: kyllä

kuvaus: Pertunojassa sijaitseva myllynpaikka. Ennen myllyä ojassa pitkä lampimainen laajentuma, joka päättyy betoniseen patorakennelmaa. Sen alapuolella on kivikoinen koski, hajotettu mylly? Rannalla ja uomassa kiviä ja betonia.

Muuta: etsimme myllyä luoteempaa, mutta täältä emme löytäneet myllynpaikkaa, tosin tarkastelumahdollisuudetkin olivat huonot. Ojan uoma oli liian ryteikköinen.

* Sammaliston mylly

koordinaatit: x=6737 60, y=3422 38 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: kallionpohjalla kulkeva oja, joka jakautuu kallion laella kahtia. Toinen uoma laskeutuu sivuitse lampeen. Sen päällä ei ole näkyvissä myllynrakenteita ja talon isäntä ei tiennyt siinä olleen myllyä. Talon vieressä on iso maakasa, joka sortuessaan uhkaisi kohdetta.

* Sammaliston Mäenpään mylly

koordinaatit: x=6737 34, y=3422 16 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: Sammalistonlahteen laskevan ojan yhdessä kohdassa oleva myllynpaikka. Ojassa on lampi, jonka yläreunassa myllyn pitäisi sijaita. Kohdalla on pieni koski, jossa vesi laskeutuu kallion päältä alaspäin. Paikalla ei enää rakenteita, mutta se on mahdollinen myllynpaikaksi. Vieressä 1,5 - 2 m neliömäinen kuoppa.

muuta: läheisen Mäenpään talon isäntä kertoi tästä hänen isänsä rakennuttamasta myllystä, jonka myllynkivet on myyty pois.

* Sammaliston silta

koordinaatit: x=6737 06, y=3422 80 (Kartta 3022 03 Mallusjoki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: ei

kuvaus: Halmanojan ylittävän tien silta. Siitä on jäljellä vain eteläinen pääty, koska tietä levennettäessä toinen pääty muutettiin alumiiniseksi rummuksi. Eteläinen puoli on kuitenkin säilytetty sillanmuuttamisen yhteydessä. Silta on kivinen, 1-rivinen kaarisilta, joka on holvattu tien puoliväliin asti. Sillan pituus on 9 m, korkeus 2 m, josta suuaukon korkeus 1,4 m ja suuaukon leveys 3 metriä. Sillan leveys ei ole alkuperäinen.

- Kuvat Hakoisten myllypadosta ja tienpätkästä

* Renkomäen Ämmälän mylly

koordinaatit: x=6757 92, y=3429 64 (Kartta 3111 02 Renkomäki)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: kyllä

kuvaus: myllynpaikka Myllyojassa n. 70 metriä pellonreunasta etelään. Oja on matala n. 1 metrin levyinen, suurelta osin kivikoinen uoma. Myllyä varten veden juoksu oli padottu

maavallein molemmilta puolin ojaa. Luoteen puoleinen valli n. 16 metriä ja kaakonpuoleinen 20 metriä. Vallin leveys päältä n. 2 metriä. Paikoitellen vallia on tuettu kivin. Valli yli 1 metrin, paikoitellen 2 metriä korkea. Joessa vallin kohdalla on puuosia, jotka ehkä liittyneet myllyyn tai tullut virran mukana myöhemmin. Vallin jälkeen uoma hajoaa kolmeen osaan, joista keskimäinen uoma levein. Väliin jää maakaistaleita. Uoma on hyvin kivikkoisen. Levein uoma päättyy isoon kiveen, jonka luona on myllynkiven kappaleita (3 kpl). Nyt uomassa on vain vähän virtausta, välillä vesi häviää täysin kivenkoloihin. Myllylle on johtanut tie, joka näkyy heikosti maastossa.

muuta: etsimme myllyä toukokuussa löytämättä sitä.

* Järvenpään Pipon mylly

koordinaatit: x=6761 64, y=3430 00 (Kartta 3111 03 Lahti)

tarkastajat: Merja Uotila ja Carita Uronen

valokuva: kyllä

piirros: kyllä

kuvaus: Vartio-ojassa sijaitseva mahdollinen myllynpaikka. Pieni koskipaikka, jossa vesi virtaa kallion päältä. Mäen päällä uoma jakautuu vähäksi aikaa kahdeksi omaksi uomaksi. Mäen alla Vartio-oja on n. 1 metrin levyinen pohjalta ja se on kovertanut syvän uoman itselleen. Reunat ovat täynnä kiveystä, melkein kuin ihmisen kiveämää, mutta todennäköisesti luonnollista kiveystä. muuta: uomassa on paljon roskia ja sen yläpuolella on maankaatopaikka, joka uhkaa ojaa.

LIITE 2

Negatiiviluettelo

Alkuperäisnegatiiveja säilytetään Lahden kaupunginmuseon kuva-arkistossa.
 Kuvaajat: Antti Lahelma, Hannu Takala, Tuomas Takala ja Carita Uronen

Kuva nro	Pvm	Kuvaaja	Kuvaus-suunta	Kohde
130483	26.4.	H.T.	lännestä	Okeroinen, Takamaan myllypaikka
130484	26.4.	H.T.	lännestä	Okeroinen, Takamaan myllypaikka
130485	30.4.	H.T.	koillisesta	Okeroinen, Lehmiojantien silta
130486	30.4.	H.T.	pohjoisesta	Okeroinen, Lintulankujan silta
130487	30.4.	H.T.	lännestä	Herrala, Papulan myllypaikka
130488	2.5.	T.T.	lännestä	Tuorakan myllypaikka Keiturin rajalla
130489	2.5.	T.T.	lännestä	Tuorakan myllyn aluetta
130490	2.5.	T.T.	lännestä	Tuorakan myllyn aluetta, silta
130491	2.5.	T.T.	lännestä	Tuorakan myllyn aluetta, silta
130492	2.5.	T.T.	etelästä	Tuorakan myllyn aluetta, silta
130493	2.5.	T.T.	pohjoisesta	Luhtikylä, Myllyojan silta
130494	2.5.	T.T.	idästä	Keituri, Bisterin mylly
130495	6.5.	T.T.	pohjoisesta	Mallusjoki, Mäkelän myllypaikka
130496	6.5.	T.T.	lännestä	Mallusjoki, Eskolan tontti
130497	6.5.	T.T.	lännestä	Mallusjoki, silta Eskolan pellolla
130498	6.5.	T.T.	idästä	Sammaliston myllypaikka
130499	6.5.	T.T.	etelästä	Karkkula, Kuustjärvenojan myllypaikka
130500	6.5.	T.T.	koillisesta	Karkkula, Lehmuksenmäki, yleiskuva
130501	6.5.	T.T.	lännestä	Karkkula, Lehmuksenmäki, lounaiskulman torppa
130502	6.5.	T.T.	lännestä	Karkkula, Lehmuksenmäki, holvattu kellari
130503	6.5.	T.T.	lännestä	Karkkula, Lehmuksenmäki, torpan aluetta
130504	6.5.	T.T.	pohjoisesta	Terriniemi, Hakoisten silta
130505	6.5.	T.T.	pohjoisesta	Terriniemi, Hakoisten myllyn paikka

130506	7.5.	T.T.	itäkaakosta	Järvikylän silta
130507	7.5.	T.T.	luoteesta	Virenoja, Myllykulma, sillan eteläpuoli
130508	7.5.	T.T.	lounaasta	Virenoja, Myllykulma, sillan pohjoispuoli
130509	7.5.	T.T.	lounaasta	Virenoja, Myllykulma, sillan pohjoispuoli
130510	2.7.	C.U.	etelästä	Renkomäki, Vähäsilta
130511	2.7.	C.U.	etelästä	Renkomäki, Vähäsilta
130512	2.7.	C.U.	lounaasta	Renkomäki, Simolan myllyn myllynkiven tukirengas
130513	2.7.	C.U.	lännestä	Renkomäki, Simolan myllyn patomuuri
130514	2.7.	C.U.	lännestä	Renkomäki, Simolan myllyn patomuuri
130515	2.7.	C.U.	idästä	Renkomäki, Simolan myllyn patomuuri
130516	2.7.	C.U.	etelästä	Renkomäki, Patosilta
130517	2.7.	C.U.	pohjoisesta	Okeroinen, Vähäjoen koski, myllypaikka
130518	2.7.	C.U.	pohjoisesta	Okeroinen, Vähäjoen koski, myllypaikka
130519	2.7.	C.U.	lännestä	Okeroinen, Vähäjoen koski, myllypaikka
130520	2.7.	C.U.	kaakosta	Okeroinen, Vähäjoen koski, myllypaikka
130521	2.7.	C.U.	idästä	Okeroinen, Koivusillanojan myllypaikan maakasat
130522	3.7.	C.U.	idästä	Pennala, Pyssymäen juoksuhautoja
130523	3.7.	C.U.	pohjoisesta	Pennala, Pyssymäen juoksuhautoja
130524	3.7.	C.U.	pohjoisesta	Pennala, Pyssymäki, joukkohaudan paikka
130525	3.7.	C.U.	luoteesta	Pennala, Köylinkoski, sahan betonirakenteita
130526	3.7.	C.U.	lounaasta	Pennala, Köylinkoski, muurinpätkä
130527	3.7.	C.U.	lounaasta	Pennala, Köylinkoski, muurinpätkä
130528	3.7.	C.U.	lounaasta	Pennala, Köylinkoski, myllynkivi
130529	3.7.	C.U.	pohjoisesta	Pennala, Köylinkoski, yleiskuva
130530	3.7.	C.U.	lännestä	Virenoja, Kuivistonmäentien silta
130531	3.7.	C.U.	lounaasta	Virenojan silta
130532	4.7.	C.U.	etelästä	Keituri, Kivikallio, myllynkivi
130533	4.7.	C.U.	lännestä	Keituri, Kivikallio, louhintapaikka
130534	4.7.	C.U.	etelästä	Keituri, Kivikallio, yleiskuva

130535	4.7.	C.U.	lännestä	Orimattilan kotiseutumuseo, vesimylly
130536	4.7.	C.U.	etelästä	Tönnön silta ja myllyt
130537	4.7.	C.U.	koillisesta	Pakaa, Viljamaa, Karhukivi, rajakivi
130538	4.7.	C.U.	luoteesta	Pakaa, Viljamaa, Karhukivi, rajakivi
130539	4.7.	C.U.	luoteesta	Viljamaan silta
130540	5.7.	C.U.	lounaasta	Heinämaa, mahdollinen sillan paikka
130541	5.7.	C.U.	idästä	Leitsamaa, Ilmakanmäki
130542	5.7.	C.U.	kaakosta	Käkelän sillan paikka (Impilinnantie)
130543	5.7.	C.U.	idästä	Viljamaa, Kaukolan tilan rauniot, päärakennus
130544	5.7.	C.U.	pohjoisesta	Viljamaa, Kaukolan tilan rauniot, päärakennus
130545	5.7.	C.U.	pohjoisesta	Viljamaa, Kaukolan tilan rauniot
130546	8.7.	C.U.	lännestä	Vesala, Turkumäki
130547	9.7.	C.U.	idästä	Korpikylä, Rautakorven kallio, kalliokaiverrus
130548	9.7.	C.U.	idästä	Korpikylä, Rautakorven kallio, kalliokaiverrus
130549	9.7.	C.U.	luoteesta	Hahmajärvi, Likoranta, kalliokaiverrus
130550	9.7.	C.U.	pohjoisesta	Herrala, Rajalan rajakivi
130551	9.7.	C.U.	lännestä	Herrala, Rautamaanmäki
130552	9.7.	C.U.	kaakosta	Luhtikylä, Hallakosken myllypaikka
130553	9.7.	C.U.	pohjoisesta	Keituri, Hörkänkoski, myllyn rakenteita
130554	9.7.	C.U.	kaakosta	Keituri, Hörkänkoski, uoma
130555	9.7.	C.U.	idästä	Keituri, Hörkänkoski, rakenteita
130556	10.7.	C.U.	luoteesta	Ruhan silta
130557	10.7.	C.U.	luoteesta	Mallusjoki, Nenäkivi, rajakivi
130558	10.7.	C.U.	lounaasta	Mallusjoki-Hakoinen, vanha tie
130559	10.7.	C.U.	koillisesta	Mallusjoki-Hakoinen, vanha tie
130560	10.7.	C.U.	lounaasta	Terriniemi, Hakoisten mylly, betoniset myllynkivet
130561	10.7.	C.U.	pohjoisesta	Terriniemi, Hakoisten mylly, sulkuportti
130562	10.7.	C.U.	idästä	Virenoja, Myllykulma, etelärannan myllypaikka
130563	10.7.	C.U.	kaakosta	Virenoja, Myllykulma, koski

130564	10.7.	C.U.	etelästä	Virenoja, Myllykulma, pohjoisrannan myllyn rauniot
130565	10.7.	C.U.	kaakosta	Virenoja, Myllykulma, pato
130566	11.7.	C.U.	lounaasta	Terriniemi, Berg-Mäkelä, kivistykkiö
130567	11.7.	C.U.	pohjoisesta	Terriniemi, Mimmakanmäki, kaksi kivistykkiötä
130568	11.7.	C.U.	luoteesta	Terriniemi, Mimmakanmäki, mahdollinen torpan paikka
130569	11.7.	C.U.	lounaasta	Terriniemi, Rotinkoski, yleiskuva
130570	11.7.	C.U.	pohjoisesta	Terriniemi, Rotinkoski, myllynkivi
130571	11.7.	C.U.	pohjoisesta	Terriniemi, Rotinkoski, pato
130572	11.7.	C.U.	idästä	Karkkula, Palaojan myllypaikka
130573	11.7.	C.U.	lounaasta	Karkkula, Pakkamäki, kivimuuri
130574	11.7.	C.U.	koillisesta	Karkkula, Lehmuksenmäki, yleiskuva
130575	12.7.	C.U.	luoteesta	Renkomäki, Ämmälän mylly, valli
130576	12.7.	C.U.	lännestä	Renkomäki, Ämmälän mylly, puuosia uomassa
130577	12.7.	C.U.	pohjoisesta	Renkomäki, Ämmälän mylly, myllynkiven osia
130578	12.7.	C.U.	lounaasta	Renkomäki, Ämmälän mylly, yleiskuva uomasta
130579	12.7.	C.U.	luoteesta	Järvenpää, Pison mylly, ruuhi koskessa
130620	18.7.	A.L.	lounaasta	Orimattila, Mallusjoki, Sammalistonsilta
130621	18.7.	A.L.	etelästä	Orimattila, Mallusjoki, Sammalistonsilta

LIITE 3

Diapositiiviluettelo

Alkuperäisiä diapositiiveja säilytetään Lahden kaupunginmuseon kuva-arkistossa.
 Kuvaajat: Hannu Takala, Tuomas Takala ja Carita Uronen

Kuva Nro	Pvm	Kuvaaja	Kuvaus-suunta	Kohde
32843	26.4.	H.T.	etelästä	Okeroinen, Takamaan myllypaikka
32844	26.4.	H.T.	länneestä	Okeroinen, Takamaan myllypaikka
32845	26.4.	H.T.	länneestä	Okeroinen, Takamaan myllypaikka
32846	30.4.	H.T.	koillisesta	Okeroinen, Lehmiojantien silta
32847	30.4.	T.T.	idästä	Herrala, Papulan myllypaikka
32848	30.4.	T.T.	länneestä	Herrala, Papulan myllypaikka
32849	2.5.	T.T.	etelästä	Tuorakan myllypaikka Keiturin rajalla
32850	2.5.	T.T.	länneestä	Tuorakan myllyn aluetta
32851	2.5.	T.T.	länneestä	Tuorakan myllyn aluetta
32852	2.5.	T.T.	pohjoisesta	Luhtikylä, Myllyojan silta
32853	2.5.	T.T.	idästä	Keituri, Bisterin mylly
32854	2.5.	T.T.	pohjoisesta	Mallusjoki, Mäkelän myllypaikka
32855	6.5.	T.T.	länneestä	Mallusjoki, Eskolan tontti
32856	6.5.	T.T.	länneestä	Mallusjoki, silta Eskolan pellolla
32857	6.5.	T.T.	etelästä	Mallusjoki, polku vanhalla tiellä
32858	6.5.	T.T.	idästä	Sammaliston myllypaikka
32859	6.5.	T.T.	etelästä	Karkkula, Kuustjärvenojan myllypaikka
32860	6.5.	T.T.	länneestä	Karkkula, Lehmuksenmäki, lounaiskulman torppa
32861	6.5.	T.T.	länneestä	Karkkula, Lehmuksenmäki, holvattu kellari
32862	6.5.	T.T.	länneestä	Karkkula, Lehmuksenmäki, torpan aluetta
32863	6.5.	T.T.	pohjoisesta	Terriniemi, Hakoisten silta
32864	6.5.	T.T.	pohjoisesta	Terriniemi, Hakoisten myllyn paikka
32865	7.5.	T.T.	itäkaakosta	Järvikylän silta

32866	7.5.	T.T.	pohjoisesta	Tönnön mylly
32867	7.5.	T.T.	pohjoisesta	Tönnön mylly
32868	7.5.	T.T.	luoteesta	Virenoja, Myllykulma, sillan eteläpuoli
32869	7.5.	T.T.	lounaasta	Virenoja, Myllykulma, sillan pohjoispuoli
32870	7.5.	T.T.	etelästä	Renkomäki, Patosilta
32871	7.5.	T.T.	etelästä	Renkomäki, Vähäsilta
32872	7.5.	T.T.	etelästä	Renkomäki, Simolan myllyn patomuuri
32873	7.5.	T.T.	idästä	Renkomäki, Simolan myllyn allas
32874	8.5.	T.T.	idästä	Ruhan silta
32875	8.5.	T.T.	pohjoisesta	Ruhan silta
32876	8.5.	T.T.	pohjoisesta	Pakaa, Viljamaa, Karhukivi, rajakivi
32877	8.5.	T.T.	pohjoisesta	Pakaa, Viljamaa, Karhukivi, rajakivi
32878	8.5.	T.T.	idästä	Käkelän sillan paikka (Impilinnantie)
32879	8.5.	T.T.	etelästä	Orimattila, Myllykoski
32880	8.5.	T.T.	etelästä	Niemenkylän silta
32881	8.5.	T.T.	etelästä	Virenojan silta
32882	8.5.	T.T.	etelästä	Virenojan torppa
32883	8.5.	T.T.	etelästä	Virenojan torppa
32884	8.5.	T.T.	lounaasta	Pennala, Köylinkosken myllypaikka
32885	10.5.	T.T.	kaakosta	Luhtikylä, Hallakosken myllypaikka
32886	10.5.	T.T.	pohjoisesta	Keituri, Kivikallio, myllynkivi
32887	10.5.	T.T.	kaakosta	Karkkula, Syväsilta
32888	4.7.	C.U.	luoteesta	Keituri, Kivikallio, yleiskuva
32889	4.7.	C.U.	lännestä	Orimattilan kotiseutumuseo, vesimylly
32890	4.7.	C.U.	etelästä	Tönnön silta ja Niemenkylän mylly
32891	5.7.	C.U.	lounaasta	Heinämaa, mahdollinen sillan paikka
32892	5.7.	C.U.	idästä	Leitsamaa, Ilmakanmäki
32893	5.7.	C.U.	kaakosta	Leitsamaa, Ilmakanmäki
32894	5.7.	C.U.	idästä	Viljamaa, Kaukolan tilan rauniot
32895	8.7.	C.U.	lännestä	Vesala, Turkumäki

32896	9.7.	C.U.	idästä	Korpikylä, Rautakorven kallio, kalliokaiverrus
32897	9.7.	C.U.	luoteisesta	Hahmajärvi, Likoranta, kalliokaiverrus
32898	9.7.	C.U.	pohjoisesta	Herrala, Rajalan rajakivi
32899	9.7.	C.U.	kaakosta	Luhtikylä, Hallakosken myllypaikka
32900	9.7.	C.U.	pohjoisesta	Keituri, Hörkänkoski, myllyn rakenteita
32901	9.7.	C.U.	kaakosta	Keituri, Hörkänkoski, uoma
32902	10.7.	C.U.	luoteesta	Ruhan silta
32903	10.7.	C.U.	luoteesta	Mallusjoki, Nenäkivi, rajakivi
32904	11.7.	C.U.	lounaasta	Terriniemi, Berg-Mäkelä, kiviröykkiö
32905	11.7.	C.U.	pohjoisesta	Terriniemi, Mimmakanmäki, kaksi kiviröykkiötä
32906	11.7.	C.U.	luoteesta	Terriniemi, Mimmakanmäki, mahdollinen torpan paikka
32907	11.7.	C.U.	lounaasta	Terriniemi, Rotinkoski, yleiskuva
32908	11.7.	C.U.	pohjoisesta	Terriniemi, Rotinkoski, myllynkivi
32909	11.7.	C.U.	lännestä	Terriniemi, Rotinkoski, myllynkivi
32910	11.7.	C.U.	pohjoisesta	Terriniemi, Rotinkoski, pato
32911	11.7.	C.U.	idästä	Karkkula, Palaojan myllypaikka
32912	11.7.	C.U.	lounaasta	Karkkula, Pakkamäki, kivimuuri
32913	11.7.	C.U.	etelästä	Karkkula, Pakkamäki, kivimuuri
32914	11.7.	C.U.	koillisesta	Karkkula, Lehmuksenmäki, yleiskuva
32915	11.7.	C.U.	pohjoisesta	Karkkula, Lehmuksenmäki, kivimuuri
32916	11.7.	C.U.	pohjoisesta	Mallusjoki, Annasenmäki, kiviröykkiö
32917	11.7.	C.U.	lännestä	Ruhan silta
32918	12.7.	C.U.	koillisesta	Mallusjoki, Pertonojan myllyn pato
32919	12.7.	C.U.	koillisesta	Mallusjoki, Pertonojan myllyn pato
32920	12.7.	C.U.	lännestä	Sammalisto, myllypaikka
32921	12.7.	C.U.	kaakosta	Sammalisto, Mäenpään myllypaikka
32922	12.7.	C.U.	kaakosta	Sammalisto, Mäenpään myllypaikka
32923	12.7.	C.U.	lounaasta	Mallusjoki, Sammaliston silta
32924	12.7.	C.U.	koillisesta	Terriniemi, Hakoisten myllyn pato

32925	12.7.	C.U.	koillisesta	Mallusjoki-Hakoinen, Vanhatie
32926	12.7.	C.U.	luoteesta	Renkomäki, Ämmälä, myllypaikka, maavalli
32927	12.7.	C.U.	pohjoisesta	Renkomäki, Ämmälä, myllynkivi
32928	12.7.	C.U.	koillisesta	Järvenpää, Pippo, myllypaikka, yleiskuva uomasta

Lahden kaupunginmuseon Arkeologian yksikön suorittamassa Porvoonjoen yläjuoksun historiallisten kohteiden inventoinnissa 7.7.2002 talteen otettu historiallisen ajan löytö. Inventoijina toimivat FM Merja Uotila ja miljöösuunnittelija AMK Carita Uronen.
Diar. 23.8.2002
Luetteloinut Carita Uronen

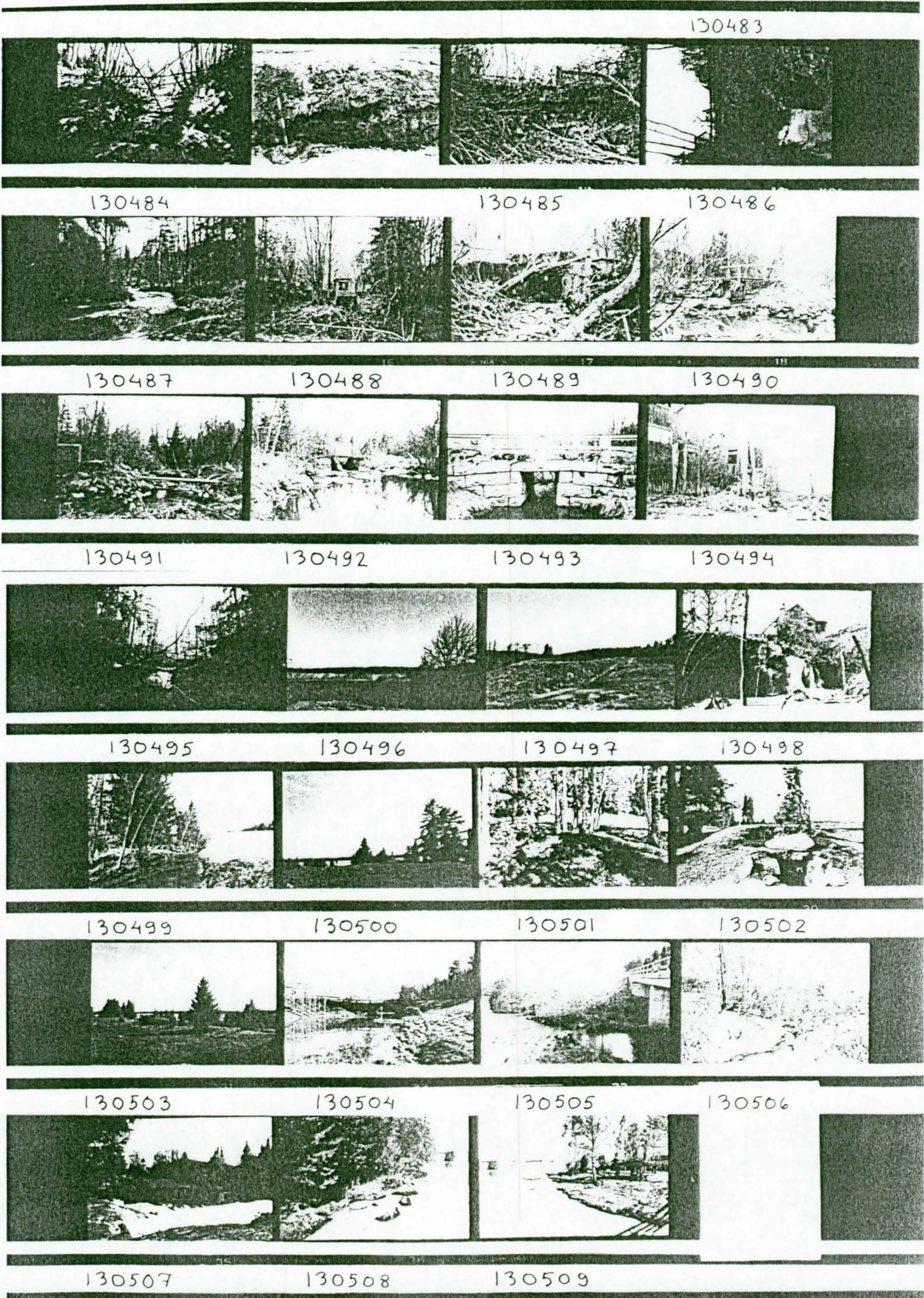
X-koordinaatti	6736 98
Y-koordinaatti	3426 30
Päämateriaali	posliini
Laji	posliinipiipun kappale
Kuvaus	Posliinipiipun kappale, jossa on jäljellä n. 2 cm:n verran pesää ja 2,5 cm vartta. Pesän suureumat ovat särkyneet. Väritään valkoinen, pesäosan ulkopuolella on vihreää koristemaalaa, mahdollisesti kasvikuviota.
Kpl	1
Mitat	47 x 19 x 20 mm
Paino	7,3 g
Muuta	Posliinipiippu löytyi Mallusjoen ja Hakoisten välillä kulkeneen vanhan tien varrelta matalalta avokalliolta. 1800-luvun virkamiespiippu?

LIITE 5

Porvoonjoen yläjuoksun historiallisten kohteiden inventointi

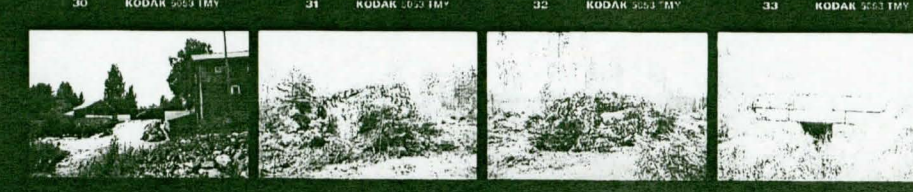
14 130520 15 130521 16 130522 17 130523

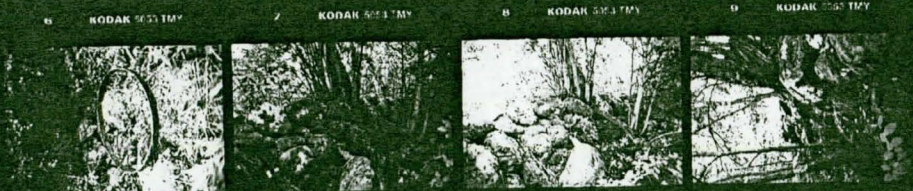
34 130540 35 130541 36 130542 130543

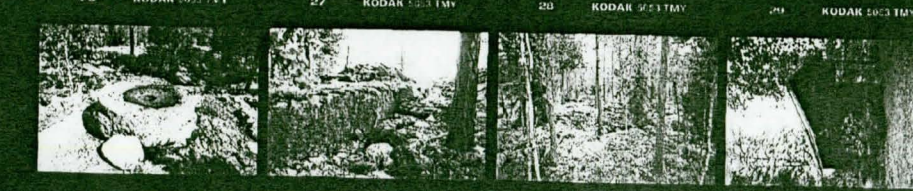
10 130516 11 130517 12 130518 13 130519

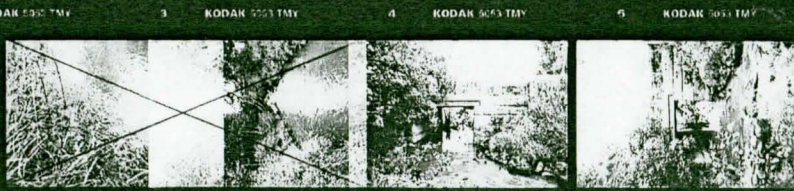
30 130536 31 130537 32 130538 33 130539

6 130512 7 130513 8 130514 9 130515

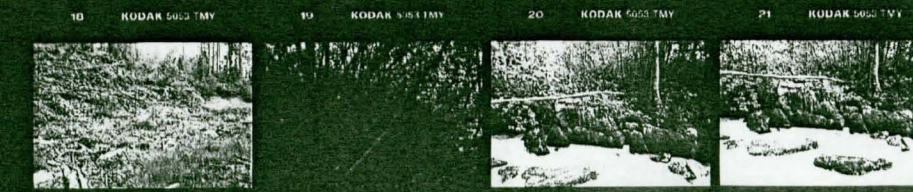
26 130532 27 130533 28 130534 29 130535

1 130510 2 130511

22 130528 23 130529 24 130530 25 130531

18 130524 19 130525 20 130526 21 130527

Porvoonjoen yläjuoksun
historiallisten kohteiden
inventointi 2002

Porvoonjoen yläjuoksun
historiallisten kohteiden
inventointi 2002

130544 130545

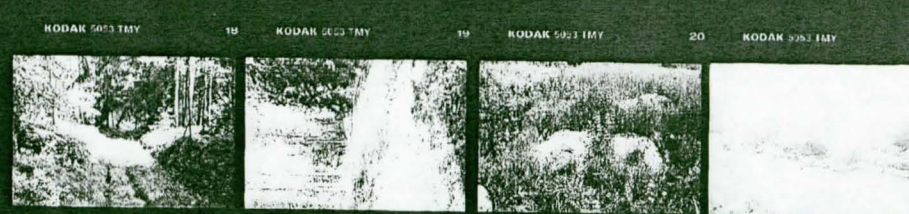
130546 130547 130548 130549

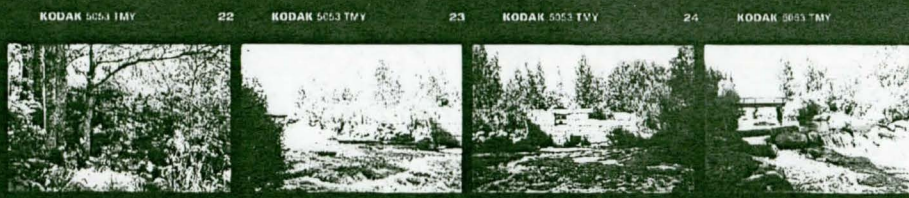
130550 130551 130552 130553

130554 130555 130556 130557

130558 130559 130560 130561

130562 130563 130564 130565

130566 130567 130568 130569

130570 130571 130572 130573

130574

Ainoastaan numeroidut kuvat
liittyvät Porvoonjoen yläjuoksun
historiallisten kohteiden inveni-
tointiin.

KODAK SAFETY 3 KODAK SAFETY 4 KODAK SAFETY 5 KODAK SAFETY 6 KODAK SAFETY 7 KODAK SAFETY 8 KODAK SAFETY 9 KODAK SAFETY 10 KODAK SAFETY 11 KODAK SAFETY 12 KODAK SAFETY 13 KODAK SAFETY 14 KODAK SAFETY 15 KODAK SAFETY 16 KODAK SAFETY 17

130575 130576 130577

130578 130579

10 11 12 13

14 15 16 17

KODAK SAFETY 18 KODAK SAFETY 19 KODAK SAFETY 20 KODAK SAFETY 21 KODAK SAFETY 22 KODAK SAFETY 23 KODAK SAFETY 24 KODAK SAFETY 25 KODAK SAFETY 26 KODAK SAFETY 27 KODAK SAFETY 28 KODAK SAFETY 29 KODAK SAFETY 30 KODAK SAFETY 31 KODAK SAFETY 32 KODAK SAFETY 33 KODAK SAFETY 34 KODAK SAFETY 35 KODAK SAFETY 36 KODAK SAFETY 37

18 19 20 21

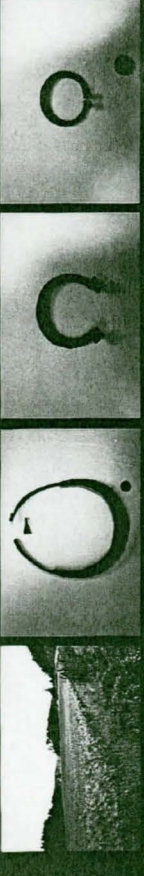
22 23 24 25

26 27 28 29 30 31 32 33

34 35 36 37

38 39 40 41

Mustavalkokuvat

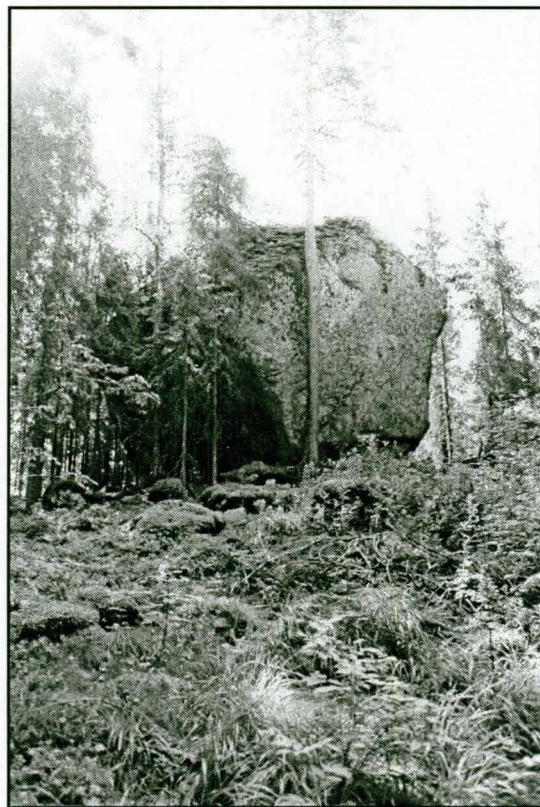
LKM neg 130 487. Hollola Herralan vesimyllyn paikka lännestä.

LKM neg 130 548. Hollola Korpikylän Rautakorven hakkaus.

LKM neg. 130549. Hollola Hahmajärvi Likoranta hakkaus. Vedenkorkeusmerkki matalalla kalliokumpareella luoteesta kuvattuna.

LKM neg. 130 550. Hollolan Herralan Rajalankivi pohjoisesta.

LKM neg. 130 483. Hollola Okeroinen Takamaan vesimyllyn myllylammen valleja lännestä päin kuvattuna.

LKM neg. 130 517. Hollola Okeroinen Vähäjoen vesimyllyn paikka pohjoisesta.

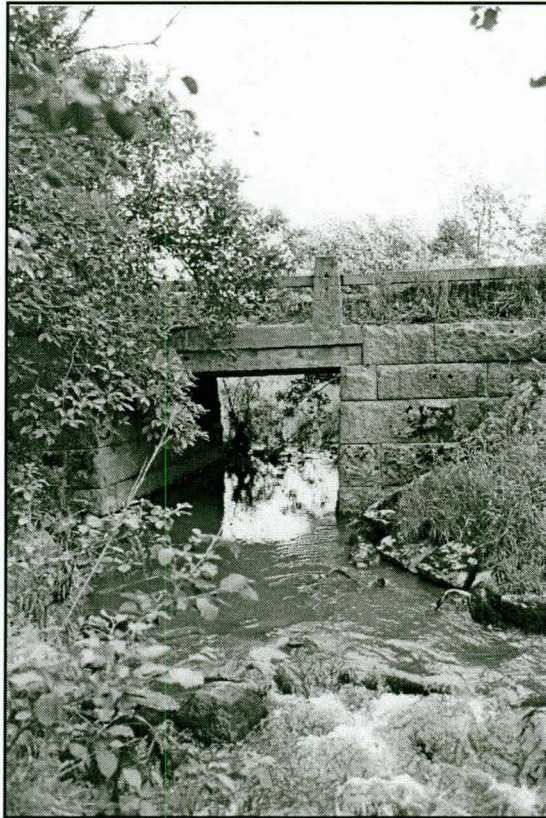

LKM neg. 130 514. Lahti Renkomäki Simola. Myllylammen vallia tukeva kivimuuri lännestä.

LKM neg. 130 516. Lahti Renkomäki ja Okeroinen Patosilta. Porvoonjoen ylittävä silta etelästä kuvattuna.

LKM neg 130 5111. Lahti Renkomäki
Vähäsilta etelästä.

LKM neg 130 577. Lahti Renkomäki Ämmälä. Myllynkiven kappaleita Myllyojassa.
Kuva pohjoisesta.

LKM neg 130 579. Lahti Järvenpää Pippo. Piponkoski vesimyllyn paikkana luoteesta.

LKM neg. 130 532. Orimattilan Keiturin Kivikallio. Myllykiven teelmä etelästä.

LKM neg. 130 533. Orimattilan Keiturin Kivikallion myllynkivien louhintapaikka ja kiviäätettä. Kuva lännestä.

LKM neg. 130 553. Orimattila Keituri Hörkänkoski. Vesimyllyn rakenteita pohjoisesta.

LKM neg. 130 552. Orimattila Luhtikylä Hallakoski. Vesimyllyn paikka, jossa kivien välissä on ollut vesivoimalla pyörivä ratas. Kuva kaakosta.

LKM neg. 130 492. Orimattila Tuorakka Tuorakka. Luhdanjoessa olevia sulkupoortien jäänteitä etelästä päin kuvattuna.

LKM neg. 130 488. Orimattila Tuorakka Tuorakan myllyn rauniot lännestä.

LKM neg. 130 528. Orimattila Virenoja Köylinkoski. Myllynkiven kappale lounaasta.

LKM neg. 130 526. Orimattila Leitsamaa Köylinkoski. Köylinjoen rantapenkan kiveys lounaasta.

LKM neg. 130 541. Orimattila Leitsamaa Ilmakanotsa. Historiallinen rajapaikka idästä.

LKM neg. 130 522. Orimattila Pennalan Pyssymäki. Mäen laella olevia juoksuhautoja. Taustalla Lahti-Orimattila tie. Kuva idästä

LKM neg. 130 507. Orimattila Virenoja Myllykulma. Myllyrakennusten pohjakerrosten jäänteitä luoteesta.

LKM neg. 130 562. Orimattilan Niemenkylän Myllykulma. Myllyn perustuksia Niemen kylän puolella idästä kuvattuna.

LKM neg. 130 543. Orimattilan Viljamaan Kaukolan asuinpaikka. Takimmaisena koirun kohdalla on uuninjäänteitä. Kuva idästä.

LKM neg. 130 536. Orimattilan Tönnön Tönnö. Oikealla on Havénin mylly, vasemmalla Niemen kylän mylly ja sen alapuolelle jäävät sahan rauniot. Taustalla Tönnön museosilta. Kuva otettu tuhoutuneen myllypaikan kohdalta. Kuva etelästä.

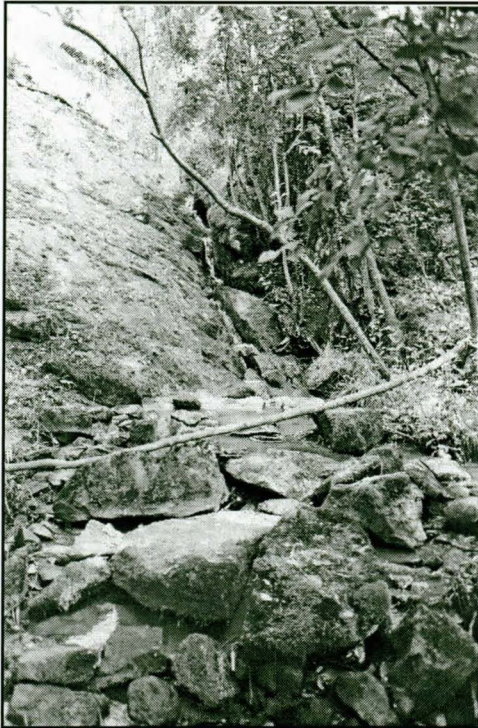
LKM neg. 130 505. Orimattila Terriniemi Hakoisten mylly keväällä. Joen keskellä myllyraunioita. Kuva pohjoisesta.

LKM neg. 130 561. Orimattila Terriniemen Hakoisten mylly kesällä. Vesi on laskenut kevästä ja paljastanut pato- ja myllyrakenteita. Kuva pohjoisesta.

LKM neg. 130 504. Orimattila Terriniemi Hakoisten silta pohjoisesta. Merja Uotila tekemässä muistiinpanoja.

LKM neg. 130 569. Orimattila Ter-
riniemi Rotinkoski. Rotinoja laskeu-
tuu kallion lomasta. Etualalla haljen-
nut myllynkivi. Kuva lounaasta.

LKM neg. 130 568. Orimattila Karkkula Mimmakantöyry. Rakennuksen kivijalka lu-
teesta.

LKM neg. 130 573. Orimattila Karkkulan Pakkamäen kivimuuri lounaasta.

LKM neg. 130 503. Orimattila Terriniemi Lehmuksenmäen asuinpaikan kivikasoja lännestä. Taustalla Mallusjärvi.

LKM neg. 130 502. Orimattilan Karkkulan Lehmuksenmäen asuinpaikan kellarinrauniot lännestä.

LKM neg. 130 572. Orimattilan Karkkulan Palaojan myllypaikka idästä.

LKM neg. 130 499. Orimattila Karkkula kuustjärvenojan myllypaikka keväällä joen tulviessa. Kuva etelästä.

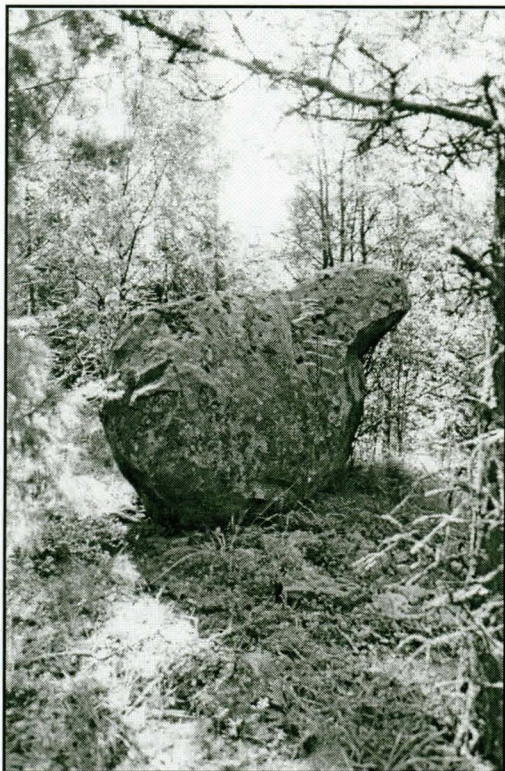
LKM neg. 130 495. Orimattila Mallusjoki Mäkelän myllypaikka pohjoisesta.

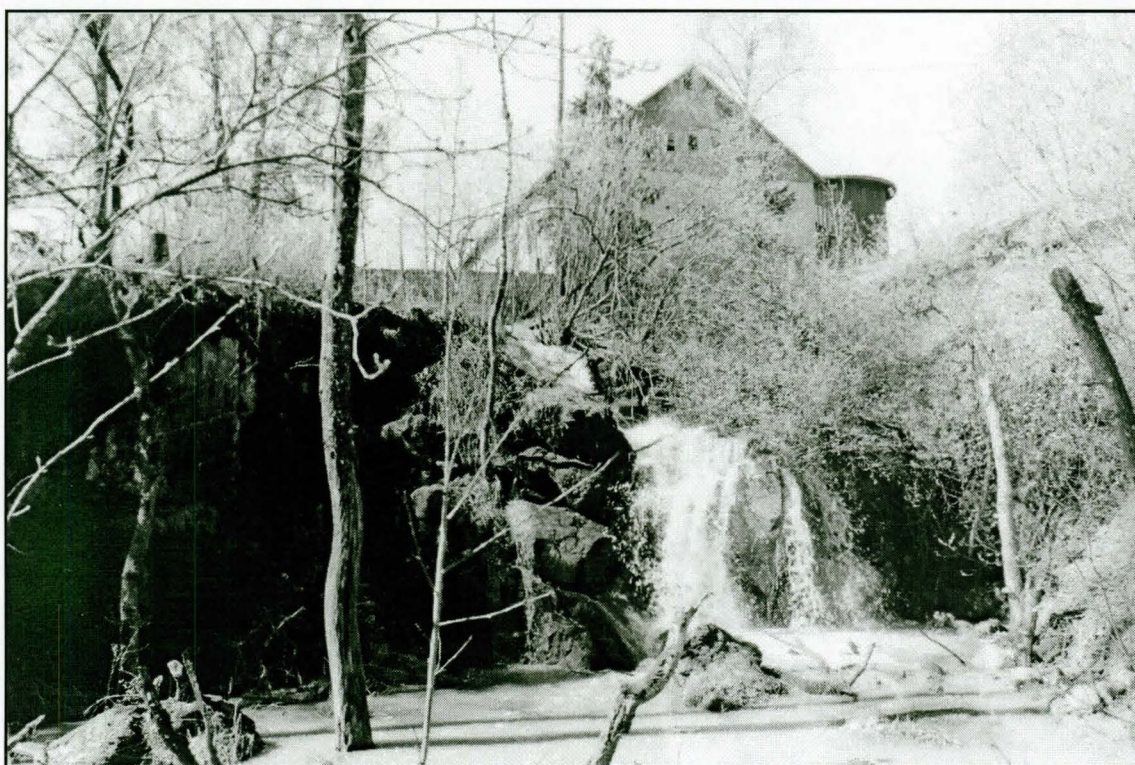
LKM neg. 130 496. Orimattila Mallusjoki Eskolan asuintontti lännestä. Taustalla Mallusjärvi.

LKM neg. 130 558. Orimattila Mallusjärvi Vanhatie Kurpan alueelta. Kuva lounaasta.

LKM neg. 130 557. Orimattilan Malusjoen ja Pukkilan Kanteleen kylien välinen rajakivi, Nenäkiivi luoteesta.

LKM neg. 130 498. Orimattila Sammalisto Sammaliston myllypaikka kallion laella. Kuva idästä.

LKM neg. 130 621. Orimattila Sammalisto Sammalistonsilta etelästä.

LKM neg. 130 537. Orimattilan Pakaan, Viljamaan ja Tönnön kylien välinen rajakivi, Karhukivi kuvattuna koillisesta.

LKM neg. 130 556. Orimattila Ruha Ruhansilta luoteesta.

Kunta	Kylä	Nimi	Peruskartta	x/y/z
Sysmä	Käenmäki	Ranta	3121 03 Sysmä	6824 45 3428 95 n. 97

Mj-laji	Ajoitus	Lkm	Lk
kiviröykkiöitä	Ajoittamaton/ historiallinen aika?	7	II (ehdotus)

Tila ja Rno	Maanomistaja
Ranta 3:81	Peltola Riku Antti Kalevi Luhangantie 284 19700 SYSMÄ

Kohde ja ympäristö

Röykkiöt sijaitsevat n. 3 km Sysmän kirkosta pohjoiseen, Luhankaan johtavan Leppäkorventien nro 612 itäpuolella, Nuijanpohjan lounaisrannalla sijaitsevan metsäisen mäen korkeimmalla kohdalla. Nuijanpohjassa on kunnan ylläpitämä uimaranta, jonne johtavalta tieltä tavoittaa kohteet parhaiten. Kiviröykkiöt sijaitsevat n. 100 metriä uimarannasta länteen, tiheässä kuusivaltaisessa sekametsässä, jossa kasvaa myös vanhoja katajia kiviröykkiöiden läheisyydessä. Röykkiöiden pohjoispuolella on avokallio, josta aukeaa pohjoiseen hieno näköala. Eteläpuolella on viljelty pelto, jonka reunalla on peltoraunioita.

Röykkiöt on löytänyt sysmäläinen Markku Lepistö metsästysretkellään. Alueella sijaitsee neljä selvästi erottuvaa melko pyöreää kiviröykkiötä ja kolme matalampaa röykkiötä niiden pohjoispuolella. Neljä suurinta röykkiötä ovat kaarevassa rivissä. Keskimmäiset ovat suurimmat ja selvimmät; niiden koot ovat 4,3 x 4 m, korkeus n. 60 cm ja 4 x 4 m, korkeus 60 cm. Molempien vieressä on pienemmät röykkiöt, n. 2 x 2 m, korkeus 50 cm. Kiviröykkiöt ovat maansekaisia ja niiden päällä on humusta, mutta niiden muoto erottuu selkeästi maastossa. Suurimpien röykkiöiden välinen etäisyys on n. 3 metriä. Matalammat epäselvät röykkiöt ovat noin viiden metrin etäisyydellä suurista röykkiöistä.

Miljöösunnittelija Carita Uronen kävi tarkastamassa kohteen 12.9.2002 ja arkeologi Timo Sepänmaa tarkasti sen 18.9.2002. Maaperän kairauksessa löytyi röykkiöiden välistä pieneltä alueelta nokea, sekä n. 10 cm:n syvyydestä karkeaa, kädet värjäävää kellertävää maa-ainesta, jonka seassa oli kiillettä sisältäviä kivensiruja. Timo Sepänmaan arvion mukaan se saattaa olla esimerkiksi palaessa rapautunutta kiveä.

Suurimmat ja selvimmät röykkiöt lienevät kiukaiden jäännöksiä. Näistä lännimmäinen on matalan suorakaiteen muotoisen maavallin koillisnurkassa. Valli on noin 1 m leveä, parikymmentä senttiä luontaista maanpintaa korkeammalla, pääasiassa moreenimaasta koostuva. Vallin sisäpuolella oleva alue on muutama kymmentä senttiä luontaista maanpintaa matalammalla. Vallin pituus N-S -suunnassa on noin 4 m ja vastakkaisessa suunnassa noin 3 m. Itäisemmän röykkiön kohdalla maavalli on paljon epäselvempi, mutta ilmeisesti tämä röykkiö on ollut vastaavan, suorakaiteen muotoisen maavallin luoteisnurkassa. Tämän vallin pituus on N-S -suunnassa noin 5 m ja vastakkaisessa suunnassa noin 4 m.

Alueelle tehtiin lapiolla kolme koepistoa. Kaikissa koepistoissa oli parin kymmenen sentin multakerros ennen vanhempaa maanpintaa. Läntisemmän rakennuksen vallille tehdystä pistosta löytyi muutama kappale huonosti palanutta savea (ei talletettu). Muita löytöjä ei havaittu.

Aivan ilmeisesti keskimmäisten, suurten röykkiöiden kohdalla kyseessä ovat kiukaan sijat. Paikalla on siis ollut joko kaksi pientä rinnakkaista rakennusta tai yksi paritupa. Ympäristössä on lisäksi muutamia röykkiöitä ja kiveyksiä, jotka aivan ilmeisesti ovat viljelyyn liittyviä raivausröykkiöitä.

Kaiken kaikkiaan kohde lähiympäristöineen on erittäin hyvin säilynyt. Ilmeisesti kohde on historialliselta ajalta eikä välttämättä kovin vanha. Siitä huolimatta kohde on ehdottomasti suojelun arvoinen - paikallisena esimerkkinä historiallisen ajan rakennuksen ja pihapiirin arkeologisoituneista jäänteistä.

Aiemmat tutkimukset: -

Löydöt: -

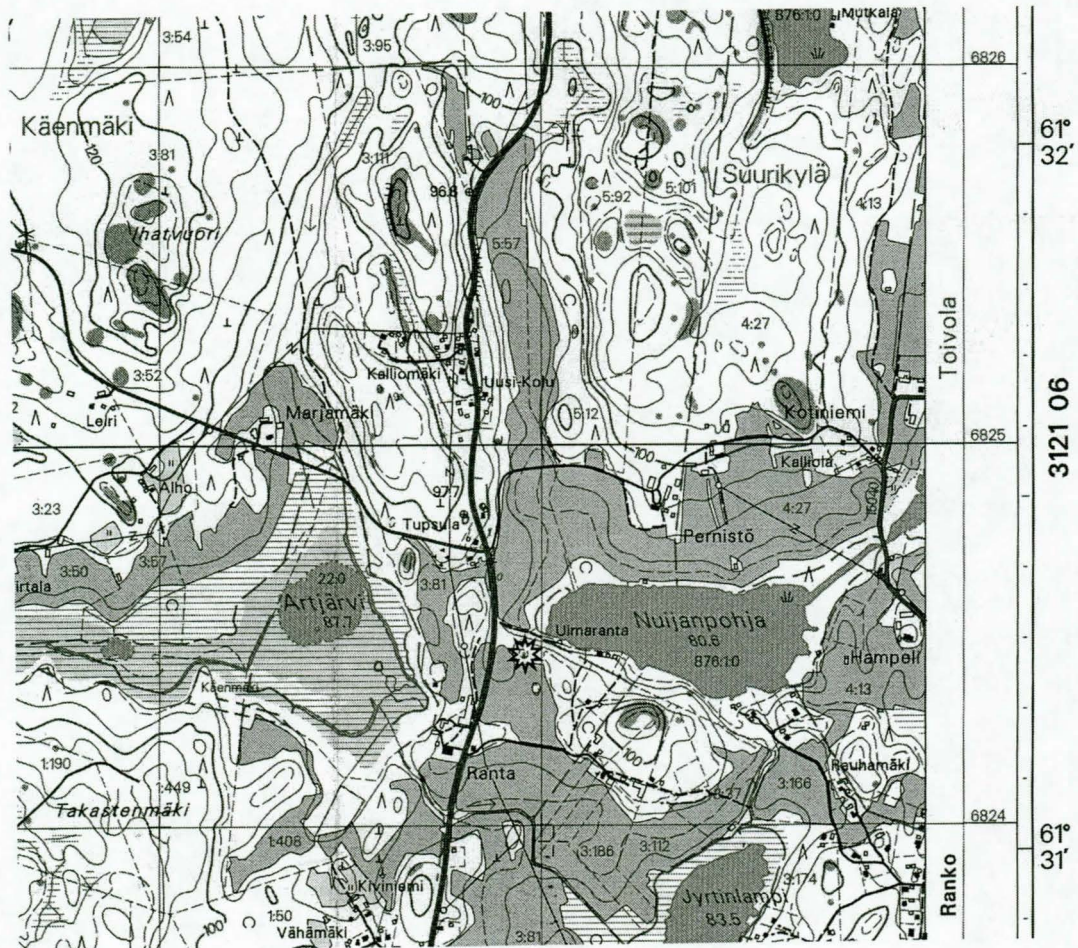
Lähilöytöjä

Sysmä Nuijanpohja, kivi- tai varhaisrautakautinen asuinpaikka., n. 550 metriä koilliseen.

Lahdessa 24.9.2002

Tarkastajat

Carita Uronen & Timo Sepänmaa
Lahden kaupunginmuseo, arkeologian yksikkö

Ote peruskartasta 3121 03 Sysmä (2001)

Sysmä Ranta, ajoittamattomia/historiallisen ajan röykkiöitä